

Järjestyksenvalvojen ja vartijoiden voimankäyttö ja sen rajat pahoinpitelytuomioiden perusteella

Ira Viikki

Pro gradu -tutkielma

Rikollisuus, kontrolli ja valta
Oikeussosiologia ja kriminologia

8.3.2023

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Pro gradu -tutkielma

Kurssi: Rikollisuus, kontrolli ja valta
Oikeussosiologia ja kriminologia

Tekijä: Ira Viikki

Otsikko: Järjestyksenvalvojen ja vartijoiden voimankäyttö ja sen rajat pahoinpitelytuomioiden perusteella

Ohjaaja: Elsa Saarikkomäki

Sivumäärä: 82 sivua

Päivämäärä: 8.3.2023

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on empiirisesti selvittää pahoinpitelytuomioista, millaisia järjestyksenvalvojen ja vartijoiden voimankäyttötilanteet ovat olleet sekä millaisiksi tuomioistuimet ovat määritelleet kyseisten toimijoiden voimankäytön rajat. Voimankäyttötilanteiden osalta tutkitaan eritoten kohdattua vastarintaa, käytettyjä voimakeinoja sekä kohdehenkilölle aiheutuneita henkilövammoja. Tuomioistuinten voimankäyttöä koskevassa arvioinnissa keskitytään voimankäytön rajojen eri määrittelytapoihin sekä arvioinnissa huomioituihin oikeudellisiin seikkoihin. Tutkimuksen aineistona toimii käräjä- ja hovioikeuksissa vuosina 2015–2020 arvioidut 18 pahoinpitelytapausta, joissa vastaajana on ollut järjestyksenvalvoja tai vartija. Tutkimusote on laadullinen ja analyysimenetelmänä käytetään sekä teoria- että aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Tutkimusaiheita varten taustoittavasti selvitetään, miten yksityisen turvallisuusalan toimijoiden voimakeinot ovat lainsäädännössä ja oikeuskirjallisuudessa määritelty sekä miten kyseisten toimijoiden voimankäyttöä ja sen rajoja lain tasolla säännellään. Tämän tutkimuksen kohdejoukkoon kuuluu erityisesti lainkäyttäjät, järjestyksenvalvojat ja vartijat itse sekä heidän voimankäyttönsä kohdehenkilöt.

Tämä tutkimus tuotti järjestyksenvalvojen ja vartijoiden voimankäyttötilanteista tarpeellista lisätietoa. Aineisto osoitti vastarinnan yleisimmiksi muodoiksi käskytyksen tottelemattomuuden ja fyysisen vastustamisen. Lähes jokaisessa tapauksessa voimankäytön tapana oli ollut fyysinen voima, josta maahanvienti osoittautui toistuvimmaksi tyyliksi. Lisäksi selvisi, että puolessa tapauksista voimankäytön kohdehenkilölle oli aiheutunut vakavia vammoja. Tämän tutkimuksen ehdoton uutuusarvo koskee tuomioistuinten käsitystä järjestyksenvalvojen ja vartijoiden voimankäytön rajoista. Tuomioistuinten arvioinnista havaittiin, että suurimmassa osassa tapauksista oli pohdittu lain edellyttämiä voimankäytön tarpeellisuus- ja puolustettavuusvaatimuksia, mutta perustelut tietyille johtopäätökselle uupuivat useasta tapauksesta. Tuomioistuinten määritellessä voimankäytön rajoja merkittävimmiten teemoiksi muodostuivat vastarinnan suhde voimakeinoihin sekä toisintoimimisen mahdollisuus. Voimankäytön rajojen yhdeksi lähtökohdaksi tapauksista selvisi se, että vastarinnan ollessa väkivaltaista ainoita sallittuja voimakeinoja ovat hallittu maahanvienti, turvallinen maassa pitäminen sekä käsiraudoitus. Yksityisen turvallisuusalan toimijoiden voimankäytön kokonaiskuvaa varten jatkotutkimustarpeiksi ehdotetaan piilorikollisuuden selvittäminen sekä voimankäyttökoulutuksen tutkiminen.

Avainsanat: yksityinen turvallisuusala, järjestyksenvalvoja, vartija, voimakeinojen käyttö, pahoinpitely

Sisällys

Järjestyksenvalvojen ja vartijoiden voimankäyttö ja sen rajat

pahoinpitelytuomioiden perusteella.....	I
Lähteet.....	VI
Lyhenteet.....	XIII
1 Johdanto.....	1
1.1 Tutkimuksen tausta.....	1
1.2 Tutkimuksen tavoitteet	5
1.3 Tutkimuksen rakenne	7
2 Tutkimuksen käsitteet ja ajatuspohja.....	8
2.1 Käsitteet.....	8
2.1.1 Policing	8
2.1.2 Järjestyksenvalvoja ja vartija	9
2.1.3 Voimakeinot ja voimankäyttövälineet	12
2.2 Aiemmat tutkimukset	13
2.2.1 Kansainväliset tutkimukset	13
2.2.2 Kotimaiset tutkimukset.....	16
2.3 Oikeudellinen viitekehys	21
2.3.1 Voimakeinojen käyttö RL 4:6:n perusteella	21
2.3.2 Voimakeinojen käyttö rikosoikeuden systematiikassa.....	26
2.3.3 Voimakeinojen käytön liioittelu	30
2.3.4 Voimakeinojen käyttö LYTP:n perusteella	31
2.3.5 Voimakeinojen käytön ja hätävarjelen suhde	34
2.3.6 Pahoinpitely	36
3 Tutkimusasetelma.....	41
3.1 Tutkimussuuntaus	41
3.2 Tutkimuskysymykset	42
3.3 Aineisto.....	44
3.4 Tutkimuseettiset kysymykset.....	46
3.5 Tutkimusmenetelmät	48
3.5.1 Teorialähtöinen sisällönanalyysi.....	48
3.5.2 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi	53

4	Empiirisen analyysin tulokset.....	55
4.1	Tapausten yleispiirteet	55
4.2	Voimankäyttötilanteet ja vastarinnan tavat	57
4.3	Käytetyt voimakeinot ja voimankäyttövälineet	60
4.4	Kohdehenkilön henkilövammat.....	62
4.5	Voimankäyttöä koskeva oikeudellinen arviointi	63
4.6	Voimankäytön rajojen määrittely	65
4.6.1	Sallitun ja liiallisen voimankäytön rajojen arviointi.....	65
4.6.2	Liiallisen voimankäytön tuomittavuuden arviointi	69
5	Lopuksi	71
5.1	Johtopäätökset.....	71
5.1.1	Voimankäyttötilanteita koskevat johtopäätökset.....	71
5.1.2	Tuomioistuinten oikeudellista harkintaa koskevat johtopäätökset.....	74
5.2	Pohdinta.....	76
5.2.1	Tutkimuksen arviointi	76
5.2.2	Tutkimuksen suhde aiempiin tutkimuksiin sekä jatkotutkimustarpeet	77

Taulukot ja kuvat

TAULUKKO 1. TUOMIOIDEN JAKAUTUMINEN KÄRÄJÄOIKEUKSIIN.....	45
TAULUKKO 2. TUOMIOIDEN JAKAUTUMINEN HOVIOIKEUKSIIN.....	45
TAULUKKO 3. VOIMANKÄYTTÖTILANTEIDEN KOODAUSKEHYS.	51
TAULUKKO 4. VASTARINNAN TAPOJEN KOODAUSKEHYS.	51
TAULUKKO 5. VOIMANKÄYTTÖTAPOJEN KOODAUSKEHYS.....	51
TAULUKKO 6. KOHDEHENKILÖN HENKILÖVAMMOJEN KOODAUSKEHYS.	52
TAULUKKO 7. VASTARINNAN TAVAT EDUSTETTUINA TAPAUKSISSA YLEISIMMÄSTÄ HARVINAISEMPAAN.	58
TAULUKKO 8. VOIMANKÄYTTÖTILANTEIDEN TOIMIVALTAPERUSTEET VASTARINNAN TEKEMISEN OSALTA EDUSTETTUINA TAPAUKSISSA YLEISIMMÄSTÄ HARVINAISEMPAAN.	60
TAULUKKO 9. FYSISET VOIMAKEINOT EDUSTETTUINA TAPAUKSISSA YLEISIMMÄSTÄ HARVINAISEMPAAN.....	62
KUVIO 1. TAPAUSTEN JAKAUTUMINEN TAPAHTUMA-AJAN MUKAAN VUOSITASOLLE.....	55
KUVIO 2. VASTAAJIEN (N=21) TAPAHTUMA-AIKAINEN IKÄJAKAUMA VIIDEN IKÄVUODEN RYHMISSÄ.....	56

KUVIO 3. ASIANOMISTAJIEN (N=10) TAPAHTUMA-AIKAINEN IKÄJAKAUMA VIIDEN IKÄVUODEN RYHMISSÄ.	56
KUVIO 4. VASTARINNAN TEKEMISEN TAKIA NOSTETTUJEN SYYTTEIDEN JA NIIDEN SYYKSI LUKEMISTEN MÄÄRÄT TAPAUKSISSA.....	59
KUVIO 5. VOIMANKÄYTÖN OIKEUDELLISEN ARVIOINNIN ERI TYYLIEN EDUSTAVUUS TAPAUKSISSA.....	64

Lähteet

Kirjallisuus

- Aaltonen, Mikko – Paasonen, Jyri – Hamari, Antti – Aaltonen, Olli-Pekka, Violence involving private security officers as victims and offenders: analysis of levels, trends and individual-level correlates using police-recorded data from Finland. *Tidskrift utgiven av Juridiska föreningen i Finland* 153 (6) 2017, s. 942–961.
- Alvesalo, Anne – Ervasti, Kaijus, *Oikeus yhteiskunnassa – näkökulmia oikeussosiologiaan*. Edita Publishing Oy 2006.
- Alvesalo-Kuusi, Anne – Kumpula, Anne, *Oikeussosiologia, oikeustiede ja lainoppi* s. 34–51. Teoksessa Nieminen, Kati – Lähteenmäki, Noora (toim.), *Empiirinen oikeustutkimus*. Gaudeamus Oy 2021.
- Bayley, David H. – Shearing, Clifford D. The future of policing. *Law & Society Review* 30 (3) 1996, s. 585–606.
- Bowling, Benjamin – Reiner, Robert – Sheptycki, James, *The politics of the police*. 5., painos. Oxford University Press 2019.
- Button, Mark, Private security and the policing of quasi-public space. *International Journal of the Sociology of Law* 31 2003, s. 227–237.
- Button, Mark, *Private policing*. 2., painos. Routledge 2019.
- Ervasti, Kaijus, Eräitä näkökohtia empiirisen tiedon hyväksikäytöstä oikeustieteessä. *Lakimies* 3/1998, s. 364–388.
- Eskola, Jari – Suoranta, Juha, *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 2., painos. Vastapaino 1998.
- Frände, Dan, *Yleinen rikosoikeus*. 2., uudistettu painos. Edita Publishing Oy 2012.
- Garland, David, *The culture of control: crime and social order in contemporary society*. Oxford University Press 2001.
- Gray, Kevin – Gray, Susan Francis, Civil rights, civil wrongs and quasi-public space. *European Human Rights Law Review* 4 1999, s. 46–102.
- Helenius, Dan, IV Oikeudenkäynnin kohde > 2. Syyte rikosprosessissa. Teoksessa Vuorenpää, Mikko – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen Jyrki, *Prosessioikeus*. Päivittyvä teos. 6., uudistettu painos. Alma Talent Oy

2021. <https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.ezproxy.utu.fi/teos/FAHBGXCTDG#kohta:PROSESSIOIKEUS/piste:td>
- Helminen, Klaus – Kuusimäki, Matti – Rantaeskola, Satu, Poliisilaki. Alma Talent Oy 2012.
- Helminen, Klaus – Kuusimäki, Matti – Salminen, Markku, Poliisioikeus. Lakimiesliiton kustannus 1999.
- Heinämäki, Anna-Kaisa, Poliisi ja yksityinen turvallisuusala julkisen vallan käyttäjänä. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto, 2013.
- Jones, Trevor – Newburn, Tim, Private security and public policing. Oxford University Press 1998.
- Jones, Trevor – Newburn, Tim, The transformation of policing? Understanding current trends in policing systems. The British Journal of Criminology 42 (1) 2002, s. 129–146.
- Kallio, Heikki – Rikander, Henri, Voimakeinojen käyttö – rikosoikeuden systematiikka ja tekijän tahallisuus. Defensor Legis 2/2021.
- Keinänen, Anssi – Väättänen, Ulla, Empiirinen oikeustutkimus – mitä ja milloin? Edilex 2015/7.
- Kerttula, Timo, Vartijat ja järjestyksenvalvojat julkisen vallan käyttäjinä. Väitöskirja, Helsingin yliopisto 2010.
- Kimpimäki, Nea – Kimpimäki, Niko, Poliisin voimankäyttötilanteissa loukkaantuneet vuosina 2016–2017. Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyö 2/2018.
- Kivivuori, Janne, Objektiivisuus empiirisen tutkimuksen tavoitteena: esimerkkinä kriminologia s. 52–69. Teoksessa Nieminen, Kati – Lähteenmäki, Noora (toim.), Empiirinen oikeustutkimus. Gaudeamus Oy 2021.
- Kontos, Alexis P., Private security guards: Privatized force and state responsibility under international human rights law. Non-State Actors and International Law 4 (2) 2004, s. 199–238.
- Koskinen, Pekka, Rikosoikeuden yleiset opit ja rikosvastuun perusteet s. 159–194. Teoksessa Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Koskinen, Pekka – Majanen, Martti – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Nuutila, Ari-Matti – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka, Rikosoikeus. 3., uudistettu painos. Sanoma Pro Oy 2009.
- Lappi-Seppälä, Tapio, Rikosoikeuden yleisiä oppeja koskeva uudistus II. Lakimies 1/2004, s. 3–36.

Lappi-Seppälä, Tapio – Melander, Sakari, I Yleisiä kysymyksiä > 2.

Rikosoikeudellisen vastuun yleisistä edellytyksistä (RL 3 luku). Teoksessa Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Helenius, Dan – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka, Rikosoikeus. Päivittyvä teos. 5., uudistettu painos. Alma Talent Oy 2022. <https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.ezproxy.utu.fi/teos/GAHBGXCTDG#kohta:RIKOSOIKEUS/piste:td>

Matikkala, Jussi, Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset s. 203–302. Teoksessa Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus, Keskeiset rikokset. 4., laitos. Edita Publishing Oy 2018.

Melander, Sakari, Rikostuun yleiset edellytykset. Tietosanoma Oy 2016.

Miles, Matthew B. – Huberman, A. M., Qualitative data analysis. Second edition. Sage Publications 1994.

Mäkinen, Olli, Tutkimusetiikan ABC. Kustannusosakeyhtiö Tammi 2006.

Niemi, Johanna, VIII Esitutkinta ja pakkokeinot > 1. Esitutkinta. Teoksessa Vuorenpää, Mikko – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen Jyrki, Prosessioikeus. Päivittyvä teos. 6., uudistettu painos. Alma Talent Oy 2021. <https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.ezproxy.utu.fi/teos/FAHBGXCTDG#kohta:PROSESSIOIKEUS/piste:td>

Nieminen, Kati – Lähteenmäki, Noora, Johdatus oikeuden empiiriseen tutkimiseen s. 11–33. Teoksessa Nieminen, Kati – Lähteenmäki, Noora (toim.), Empiirinen oikeustutkimus. Gaudeamus Oy 2021.

Nuutila, Ari-Matti, Rikoslain yleinen osa. Lakimiesliiton Kustannus 1997.

Paasonen, Jyri – Aaltonen, Mikko – Hamari, Antti, Yksityisen turvallisuusalan toimijoiden rikosoikeudellinen asema – Empiirinen analyysi vartijoiden ja järjestyksenvalvojen kokemasta ja tekemästä väkivallasta. Edilex 2018/2.

Paasonen, Jyri – Sutela, Mika, Yksityisen turvallisuusalan sääntelyn kehittämistarpeet. Edilex 2012/17.

Paukku, Eelis – Turunen, Joel – Kuitunen, Vili, Voimakeinot ja vammatuottamus – Empiirinen oikeustutkimus voimakeinojen käytössä edellytetystä huolellisuudesta ja tahallisuudesta. Edilex 2021/15.

- Pellonpää, Matti, III Yksittäiset perusoikeudet > 3. Henkilökohtainen koskemattomuus. Teoksessa Hallberg, Pekka – Karapuu, Heikki – Ojanen, Tuomas – Scheinin, Martin – Tuori, Kaarlo – Viljanen, Veli-Pekka, Perusoikeudet. Päivittyvä teos. Alma Talent Oy 2011. <https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.ezproxy.utu.fi/teos/EAHBGXCTDG#piste:t1L9/kohta:PERUSOIKEUDET>
- Rikander, Henri, The use of electroshock weapons by the Finnish police in 2016. Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskap 104 (2) 2017, s. 119–152.
- Rikander, Henri – Kallio, Heikki, KKO 2020:13 – Korkein oikeus lievintä voimakeinoa etsimässä. Edilex 2020/21.
- Saarikkomäki, Elsa, Trust in public and private policing: Young people’s encounters with the police and private security guards. Väitöskirja, Helsingin yliopisto 2017.
- Sarre, Rick, The legal powers of private security personnel: Some policy considerations and legislative options. Queensland University of Technology Law and Justice Journal 8 (2) 2008, s. 301–313.
- Schreier, Margrit, Qualitative content analysis in practice. Sage Publications 2012.
- Shearing, Clifford D. – Stenning, Philip C., Modern private security: its growth and implications. Crime and Justice: An Annual Review of Research 3 1981, s. 193–246.
- Singh, Anne-Marie, Private security and crime control. Theoretical Criminology 9 (2) 2005, s. 153–174.
- Sinisalo, Kari, Poliisin toimivallan määräytyminen – Tutkimus poliisin vallasta ylläpitää yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 94. Väitöskirja, Turun yliopisto 1971.
- Søgaard, Thomas Friis – Houborg, Esben – Tutenges, Sébastien, Nightlife partnership policing – (Dis)trust building between bouncers and the Police in the war of gangs. Nordisk politiforskning 3 (2) 2016, s. 132–153.
- Stenning, Philip C., Powers and accountability of private police. European Journal on Criminal Policy and Research 8 2000, s. 325–352.
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Hyttinen, Tatu, Rikosoikeuden yleinen osa: Vastuuoppi. 3., uudistettu painos. Alma Talent Oy 2019.
- Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli, Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Tammi 2018.

- Viljanen, Veli-Pekka, II Yleinen osa > 3. Perusoikeuksien rajoittaminen. Teoksessa Hallberg, Pekka – Karapuu, Heikki – Ojanen, Tuomas – Scheinin, Martin – Tuori, Kaarlo – Viljanen, Veli-Pekka, Perusoikeudet. Päivittyvä teos. Alma Talent Oy 2011. <https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.ezproxy.utu.fi/teos/EAHBGXCTDG#piste:t1L9/kohta:PERUSOIKEUDET>
- Winlow, Simon – Hobbs, Dick – Lister, Stuart – Hadfield, Philip, Get ready to duck – Bouncers and the realities of ethnographic research on violent groups. The British Journal of Criminology 41 (3) 2001, s. 536–548.

Virallislähteet

- Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vartioimisliikelain muuttamisesta 90/1990 vp
- Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi 94/1993 vp
- Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yksityisistä turvallisuuspalveluista sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi 69/2001 vp
- Hallituksen esitys eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi 44/2002 vp
- Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yksityisistä turvallisuuspalveluista sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi 22/2014 vp
- Hallituksen esitys eduskunnalle EU:n yleistä tietosuojaa-asetusta täydentäväksi lainsäädännöksi 9/2018 vp
- Perustuslakivaliokunnan lausunto 44/1998 vp – Hallituksen esitys laiksi järjestyksenvalvojista sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi 148/1998 vp
- Perustuslakivaliokunnan lausunto 28/2001 vp – Hallituksen esitys laiksi yksityisistä turvallisuuspalveluista sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi 69/2001 vp
- Perustuslakivaliokunnan lausunto 54/2001 vp – Hallituksen esitys laiksi säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä sekä laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta 192/2001 vp
- Perustuslakivaliokunnan lausunto 45/2014 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi ulkomaalaislain sekä säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain muuttamisesta 172/2014 vp
- Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012 – Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019 – Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. 2., painos. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019.

Internetlähteet

Confederation of European Security Services, Facts & Figures – Private Security in Europe 2011. Julkaistu 1.12.2011.

(<https://www.coess.org/newsroom.php?page=facts-and-figures>, Luettu 14.2.2023).

Confederation of European Security Services, Facts & Figures – Private Security in Europe 2015. Julkaistu 1.7.2017.

(<https://www.coess.org/newsroom.php?page=facts-and-figures>, Luettu 14.2.2023).

Helsingin Sanomat, Yksityiselle turvallisuusalalle on annettu liikaa valtaa ja vastuuta.

Julkaistu 17.2.2023. (<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000009394618.html>, Luettu 7.3.2023).

Iltalehti, Järjestyksenvalvojakohu paisuu: kolme uutta kiinniottoa – epäillään myös huumarikoksista. Julkaistu 2.1.2023.

(<https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/edc74487-6631-48d9-bb0b-3477883de5ed>, Luettu 10.1.2023).

Iltta-Sanomat, Vartija kaatoi miehen rajusti maahan – pahoinpitely tallentui

valvontakameralle. Julkaistu 21.4.2015. (<https://www.is.fi/kotimaa/art-2000000912602.html>, Luettu 10.1.2023).

Iltta-Sanomat, Näin poliisi jatkaa Ison Omenan kuolemantapauksen tutkintaa –

rikoksesta epäillyt vartijat ovat alle 30-vuotiaita. Julkaistu 10.1.2023. (<https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009317582.html>, Luettu 10.1.2023).

Oikeusrekisterikeskus, Tarvitsetko aineistoa tieteelliseen tutkimukseen? Julkaistu 19.2.2020.

(<https://www.oikeusrekisterikeskus.fi/fi/index/tietopalvelu/tutkijat.html>, Luettu 17.1.2022).

Tietoarkisto, Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja. 2021.

(<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvanti/>, Luettu 8.3.2023).

Oikeustapaukset

KKO 1990:136

KKO 1994:10

KKO 2001:7

KKO 2004:75 (ään.)

KKO 2020:13 (ään.)

KKO 2020:29

Lyhenteet

CoESS	Confederation of European Security Services
EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus (Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi, SopS 18/90 ja 19/90)
HE	hallituksen esitys
JVL	laki järjestyksenvalvojista (533/1999)
KKO	korkein oikeus
LYTP	laki yksityisistä turvallisuuspalveluista (1085/2015)
PeVL	perustuslakivaliokunnan lausunto
PL	Suomen perustuslaki (731/1999)
PoIL	poliisilaki (872/2011)
RL	rikoslaki (39/1889)
TENK	Tutkimuseettinen neuvottelukunta

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen tausta

Viime vuosikymmenten aikana rikoskontrollin toimijaksi ja turvallisuuden takaajaksi valtion instituutioiden rinnalle on noussut yksityinen turvallisuusala. Nimittäin, nykyään yhteiskunnan eri turvallisuuspalveluista vastaa enenevässä määrin yksityiset toimijat, ja tämän trendin valtiolliset viranomaisetkin ovat tiedostaneet.¹ Suomessa yksityisen turvallisuusalan kasvu on ollut niin merkittävää, että alaa on luonnehdittu välttämättömäksi täydentäjäksi poliisille ja muille viranomaisille.² Yksityisen turvallisuusalan kasvu ilmenee sekä yritysten liikevaihdossa että myös toimijoiden määrässä. Vartiointiyritysten liikevaihto on kasvanut 79 % vuosien 2010 ja 2015 välisenä aikana.³ Yksityisen turvallisuusalan toimijoiden osalta tilastointi on vaikeampaa, koska lupien määrä ei kerro suoraan aktiivisesti työskentelevien määrää.⁴ Yksityisen turvallisuusalan toimijoiden lupien kokonaismäärästä voidaan kuitenkin todeta, että vuosien 2003 ja 2013 välisenä aikana vartijalupien määrä on kasvanut 33 %:lla, kun taas järjestyksenvalvojalupien osalta saman ajan kasvu on ollut 30 %.⁵ Aktiivisesti työskentelevien vartijoiden määrää on tilastoitu vuosien 2010 ja 2015 väliseltä ajalta, jolloin kasvu on ollut 29 %.⁶

Yksityisen turvallisuusalan toimijat ovat julkisen vallan käyttäjiä⁷, joiden toiminta sijoittuu osaltaan perus- ja ihmisoikeusherkkään alueeseen. Varsinkin järjestyksenvalvojen toimintaa voidaan luonnehtia jatkuvaluonteisesti perusoikeusherkäksi, koska heidän toimialueisiinsa

---

¹ Bayley – Shearing 1996, s. 585–588; Jones – Newburn 1998, s. 95–97; Garland 2001, s. 17–18; Button 2019, s. 27–31.

² HE 22/2014 vp, s. 109; Kerttula 2010, s. 1–2; Saarikkomäki 2017, s. 7.

³ CoESS 2011, s. 44; CoESS 2017, s. 1. CoESS:n tilastojen perusteella suomalaisten yksityisen turvallisuusalan yritysten liikevaihto oli vuonna 2010 400 miljoonaa euroa ja vuonna 2015 717 miljoonaa euroa.

⁴ HE 22/2014 vp, s. 6, 8. Hallituksen esityksen mukaan työskentelevien vartijoiden osuus vartijaksi hyväksytyjen lupien määrään verrattuna on vaihdellut vuosien 2003–2011 aikana 60–81 %:n välillä. Järjestyksenvalvojen osalta tilanne on koettu päinvastaiseksi, mutta tiedossa ei ole tarkkoja määriä muuta kuin lupien määrän osalta.

⁵ HE 22/2014 vp, s. 6, 8. Hallituksen esityksen mukaan vartijalupien määrä vuonna 2003 oli 11573 ja vuonna 2013 määrä oli 15393, kun taas järjestyksenvalvojalupien määrä vuonna 2003 oli 40461 ja vuonna 2013 määrä oli 52652.

⁶ CoESS 2011, s. 44; CoESS 2017, s. 1. CoESS:n tilastojen perusteella aktiivisesti työskentelevien vartijoiden määrä vuonna 2010 oli 7000 ja vuonna 2015 määrä oli 9000. Näissä tilastoissa ilmoitetut vartijalupien kokonaismäärät vuosilta 2010 ja 2013 eivät kuitenkaan täysin vastaa hallituksen esityksestä (HE 22/2014 vp, s. 6) ilmeneviä lukemia.

⁷ Rajauksen vuoksi tässä tutkielmassa ei käsitellä julkisen vallan käytön ulottuvuutta yksityisen turvallisuusalan toiminnassa voimakeinojen käyttöä lukuun ottamatta. Ks. tästä aiheesta esim. Kerttula 2010, s. 150–227.

kuuluu runsaasti sellaisia paikkoja, joita tavalliset kansalaiset käyttävät jokapäiväisesti.⁸ Järjestyksenvalvojille ja vartijoille on laissa annettu toimivaltuuksia, joihin turvautuessa puututaan yleensä toisen henkilön perus- ja ihmisoikeuksiin. Toimivaltuuksista erityisesti voimakeinojen käytöllä⁹ on tällainen vaikutus. Suomen perustuslain 7 §:ssä turvattu henkilökohtainen vapaus ja koskemattomuus ovat siten vakavassa vaarassa voimakeinoja käytettäessä.¹⁰ Lisäksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen¹¹ 2 artiklan oikeus elämään ja 3 artiklan kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun kielto ovat merkityksellisiä ihmisoikeuksia voimankäytön yhteydessä.¹² Kun perusoikeuksiin puuttuminen edellyttää laintasoista, riittävän täsmällistä ja tarkkarajaista sääntelyä,¹³ voimakeinojen käyttöoikeus on siis täytynyt turvata lainsäännöksin, mikä on tapahtunut yleissäännöksellä rikoslain 4 luvun 6 §:llä (515/2003). Yksityisen turvallisuusalan toimijoiden osalta voimakeinojen käyttöoikeudesta on säädetty myös erityissäännöksin laissa yksityisistä turvallisuuspalveluista vartijan osalta 17 §:ssä ja järjestyksenvalvojan osalta 48 §:ssä.¹⁴ Voimakeinojen käyttöä koskevaa laintasoista sääntelyä voidaan perustella myös sillä, että ilman laillista oikeutta voimankäyttö tekona täyttäisi monesti rikoksen tunnusmerkistön.¹⁵

Demokraattisessa yhteiskunnassa laillisellekin voimankäytölle vaaditaan rajoja ja suojatoimenpiteitä sitä varten, etteivät kansalaiset kokisi epäoikeudenmukaisuutta ja että rajojen rikkojat joutuisivat teoistaan vastuuseen.¹⁶ Siksi voimankäyttöön liittyy laillisen oikeuden vastapainoksi myös rikosoikeudellinen ulottuvuus. Tämä tarkoittaa, että voimakeinojen käyttö ei ole joka tilanteessa sallittua ja että liiallisia voimakeinoja käytettäessä rikosoikeudelliset kysymykset nousevat pintaan.¹⁷ Voimankäytön rikosoikeudellisen ulottuvuuden vuoksi myös voimankäyttäjien kohdehenkilöiden

---

⁸ HE 22/2014 vp, s. 13, 107.

⁹ Tässä tutkielmassa käytetään käsitteitä *voimakeinojen käyttö* ja *voimankäyttö* toistensa synonyymeina. Termi *voimakeinot* määritellään luvussa 2.1.3.

¹⁰ HE 22/2014 vp, s. 107. Ks. myös Helminen – Kuusimäki – Salminen 1999, s. 280; Melander 2016, s. 272. Ks. tarkemmin henkilökohtaisen vapauden ja koskemattomuuden perusoikeudellisesta ulottuvuudesta esim. Pellonpää 2011, III Yksittäiset perusoikeudet > 3. Henkilökohtainen koskemattomuus (PL 7 §).

¹¹ Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi, SopS 18/90 ja 19/90.

¹² Melander 2016, s. 272–273.

¹³ PL 7 § 3 momentissa todetaan, että henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää ilman laissa säädettyä perustetta. Ks. tarkemmin PeVL 44/1998 s. 3; PeVL 28/2001 s. 3; PeVL 54/2001 vp, s. 5; PeVL 45/2014 s. 6. Ks. myös Koskinen 2009, s. 179; Viljanen 2011, II Yleinen osa > 3. Perusoikeuksien rajoittaminen.

¹⁴ HE 44/2002 vp, s. 129. Näin myös esim. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 372.

¹⁵ Melander 2016, s. 271–272; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 371.

¹⁶ Bowling – Reiner – Sheptycki 2019, s. 229.

¹⁷ Koskinen 2009, s. 178–179.

oikeusturvan kannalta olisi erityisen tärkeää, että kohdehenkilö tietäisi voimankäyttäjän toimivaltuuksista ja sen rajoista mahdollisimman tarkasti.¹⁸

Julkisen vallan käyttäjinä järjestyksenvalvojien ja vartijoiden tekemiset nousevat median otsikoihin aika ajoin erityisesti liiallisen voimankäytön vuoksi, ja niin on myös tälläkin hetkellä. Tämänhetkisistä uutisista merkittävimmät ovat Avarn Security -kokonaisuus ja Iso Omenan tapaus.¹⁹ Avarn Security -kokonaisuus koskee tällä hetkellä Itä-Uudellamaalla tapahtuneita 24:ää tapausta, joihin sisältyy eri asteisia pahoinpitelyjä ja joissa rikoksesta epäillyn asemassa on yhteensä yhdeksän järjestyksenvalvojaa. Espoossa kauppakeskus Isossa Omenassa puolestaan neljän vartijan voimankäytön aikana voimankäytön kohdehenkilö menehtyi, minkä vuoksi tapahtumaa tutkitaan tällä hetkellä kuolemantuottamuksena. Tarkempana tapausesimerkkinä tässä kuitenkin käytetään uutista vuodelta 2015,²⁰ jossa oli kyse vartijan tekemästä väkivallasta henkilöä kohtaan, joka ei käyttäytynyt väkivaltaisesti tai vaarallisesti. Tapahtumainkulku lähti liikkeelle siitä, kun mies ja nainen riitelivät sanallisesti keskenään rautatieasemalla ja vartija puuttui tähän kehottaen miestä poistumaan. Mies ei suostunut tähän, jolloin vartija lähti taluttamaan häntä pois päin. Talutuksen aikana mies nosti kättään ja yritti päästä irti vartijan otteesta. Tämän jälkeen vartija välittömästi kaatoi miehen rajusti maahan ja piti hänestä kiinni kovin ottein. Käräjäoikeus antoi vartijalle tuomion pahoinpitelystä ja rangaistukseksi tuli 40 päiväsakkoa.²¹

Yksityisestä turvallisuusalaista on säädetty vuosien saatossa hajautetusti erinäisissä laeissa.²² Nyt koko yksityistä turvallisuusalaa koskevat säännökset ovat koottu yhteen ja samaan lakiin. Laki yksityisistä turvallisuuspalveluista (1085/2015) tuli voimaan vuoden 2017 alusta. Suurimmat muutokset koskivat sääntelyn yhtenäistämisen ja selkiyttämisen lisäksi järjestyksenvalvojatoiminnan luvanvaraistamista vartijatoiminnan mukaiseksi sekä

---

¹⁸ HE 69/2001 vp, s. 56.

¹⁹ Ks. Avarn Security -jutusta esim. Iltalehti 2023 ja Iso Omena -jutusta esim. Ilta-Sanomat 2023. Ks. lisäksi ajankohtaisista asiantuntijoiden kirjoituksista koskien yksityistä turvallisuusalaa esim. Helsingin Sanomat 2023.

²⁰ Ilta-Sanomat 2015. Kyseistä uutista käytetään tapausesimerkkinä siitä syystä, että tapaus on jo käsitelty tuomioistuimessa.

²¹ Uutisen mukaan tuomio ei kuitenkaan ole lainvoimainen. Ks. Ilta-Sanomat 2015.

²² Ennen nyt voimassa olevaa lakia järjestyksenvalvojia koskeva peruslaki oli laki järjestyksenvalvojista (533/1999), jossa määriteltiin muun muassa järjestyksenvalvojien toimivaltuudet. Järjestyksenvalvojia koski myös toinen laki, järjestyslaki (612/2003), jonka perusteella tarvittiin poliisin lupa asettaa järjestyksenvalvojia kyseisen lain tarkoittamille alueille. Järjestyslain perusteella asetettujen järjestyksenvalvojien toimivaltuudet olivat suppeammat kuin muilla järjestyksenvalvojilla. Vartijoiden osalta kaikki asiat säänneltiin aiemmassa laissa yksityisistä turvallisuuspalveluista (282/2002). Ks. tarkemmin yksityisen turvallisuusalan sääntelykehikosta kokoavasti ennen nykyistä lakia esim. HE 22/2014 vp s. 4–10 sekä tuon aikaisen sääntelyn uudistamisen tarpeista esim. Paasonen – Sutela 2012.

molempien ammattien toimivaltuuksien täsmentämistä. Uudistuksen yhteydessä muokattiin ja tarkennettiin yksityisen turvallisuusalan toimijoiden voimakeinojen käyttöä koskevia säännöksiä, vaikkakaan ei asiasisällöltään merkittävästi.²³ Voisi ajatella, että sallitun voimankäytön rajat olisivat nyt suhteellisen selkeät sekä toimijoille että muille kansalaisille. Valitettavasti tällainen ajatus on vain utopiaa eikä lainsäädännön tasolla edes mahdollista. Suurimpana syynä on se, ettei voimakeinoja ja niiden käyttöä pysty ennakoivasti sääntelemään siten, että jokaisessa tilanteessa voitaisiin ennen voimankäyttöön ryhtymistä tietää sen sallitut rajat, jolloin väistämättä tilanne käytettyine voimakeinoineen tulee jälkikäteen arvioitavaksi.²⁴

Yksityistä turvallisuusalaa on tähän mennessä tutkittu jo jonkin verran, mutta tutkija- ja aihejoukko Suomessa eivät ole kovinkaan laajoja. Kotimaisia tutkimuksia aihepiiristä on toteutettu muun muassa alan toimijoiden julkisesta vallan käytöstä kokonaisuudessaan²⁵ sekä heidän rikosoikeudellisesta asemastaan²⁶. Yksityisen turvallisuusalan voimankäyttöäkin on tutkittu, mutta pääasiassa vain pintapuolisesti poliisin tietoon tulleiden rikosten valossa²⁷ sekä vammantuottamustuomioiden pohjalta lainopillisiin kysymyksiin keskittyen²⁸. Yksityisestä turvallisuusalasta on empiirisesti tutkittu nuorten kokemuksia liittyen vartijoiden ja järjestyksenvalvojen kanssa kohtaamisiin sekä verrattu niitä kokemuksiin poliisista.²⁹ Kansainvälisesti yksityistä turvallisuusalaa on tutkittu monipuolisemmin ympäri maailmaa, mutta voimankäyttöön kohdistuvat tutkimukset eivät sielläkään näyttele suurta roolia.³⁰

Aiemmissa yksityisen turvallisuusalan tutkimuksissa on tiedostettu tarve tutkia alan toimijoiden voimankäyttöä tarkemmin erityisesti oikeussosiologisesti ja empiirisesti lainopillisten tutkimusten rinnalle, jotta aiheesta voidaan saada mahdollisimman kattava ja syvälinen kokonaisuus.³¹ Lisäksi oikeussosiologisen ja empiirisen näkökulman

---

²³ HE 22/2014 vp, s. 1, 14, 16–18.

²⁴ Esimerkiksi korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2020:13 (ään.) todennut, että kaikkia mahdollisia sallittuja tai kiellettyjä voimankäyttötilanteita ei ole mahdollista kirjoittaa lakiin. Tämä johtuu yksinkertaisesti tilanteiden ja olosuhteiden moninaisuudesta, mikä taas edellyttää tapauskohtaista harkintaa. Tämä lainsäädännöllinen ratkaisu ei kuitenkaan vaaranna rikosoikeudellista laillisuusperiaatetta. Ks. KKO 2020:13 (ään.) kohdat 19–23.

²⁵ Ks. Kerttula 2010 ja Heinämäki 2013.

²⁶ Ks. Paasonen – Aaltonen – Hamari 2018.

²⁷ Ks. Aaltonen – Paasonen – Hamari – Aaltonen 2017.

²⁸ Ks. Paukku – Turunen – Kuitunen 2021.

²⁹ Ks. Saarikkomäki 2017.

³⁰ Yksityiseen turvallisuusalaaan liittyviä kansainvälisiä tutkimuksia: alan asemasta rikoskontrollin toimijana ks. esim. Singh 2005, alan toimijoiden omista käsityksistä liittyen toimivaltuuksiinsa ks. esim. Button 2003, alan toimijoiden kohtaamasta väkivallasta ks. esim. Søgaard – Houborg – Tutenges 2016, sekä valtion vastuusta ja ihmisoikeuksista liittyen alan toimijoiden voimankäyttöön ks. esim. Kontos 2004.

³¹ Ervasti 1998, s. 378; Kerttula 2010, s. 15; Nieminen – Lähteenmäki 2021, s. 12.

tarkoituksenmukaisuutta perustellaan aiheen perusoikeusherkkyydellä, minkä vuoksi olisi erityisen tärkeää saada selvyyttä siihen, miten alan toimijat käytännössä toimivat.³² Yksityisen turvallisuusalan toimijoiden voimankäytöstä on ehdotettu ottaa tutkittavaksi voimankäyttötilanteet ja -tavat yksityiskohtaisemmin³³ sekä selvittää voimankäyttötapausten etenemistä rikosprosessissa ja niiden käsittelemistä tuomioistuimissa eritoten voimankäytön rajojen näkökulmasta³⁴.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet

Tämä tutkimus keskittyy selvittämään pahoinpitelytuomioiden perusteella yksityisen turvallisuusalan toimijoiden voimankäyttöä ja sen rajoja. Aiheen valintaa perustellaan edellä esitettyyn viitaten havainnoidun tiedonpuutteen täyttämällä sekä aiheen ajankohtaisuudella ja merkityksellisyydellä yksityisen turvallisuusalan aseman, perus- ja ihmisoikeusluttavuuden sekä rikosoikeusnäkökulman vuoksi. Tämä tutkimus koskettaa laajaa joukkoa ihmisiä: aiheen sisällön vuoksi järjestyksenvalvoja ja vartijoita itsejään sekä heidän voimankäyttönsä kohdehenkilöitä kuin myös aiheen oikeudellisen puolen vuoksi oikeustieteilijöitä ja lainkäyttäjiä. Tällä tutkimuksella pyritään saamaan selville merkityksellisiä huomioita yksityisen turvallisuusalan toimijoiden voimakeinojen käytöstä ja sen rajoista erityisesti tiedon uutuusarvon ja jatkotutkimuksille muodostettavan lähtöpohjan kannalta.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on empiirisin keinoin saada käsiteltävien pahoinpitelytuomioiden rajoissa käsitystä toisaalta yksityisen turvallisuusalan toimijoiden voimankäytöstä oheisvaikutuksineen sekä toisaalta tuomioistuinten arvioinnista koskien kyseisen voimankäytön rajoja. Tämän vuoksi tässä tutkimuksessa varsinaiset tutkimuskysymykset ovat seuraavat: 1. Millaisia yksityisen turvallisuusalan toimijoiden voimankäyttötilanteet ovat olleet käsitellyissä pahoinpitelytuomioissa? sekä 2. Millaisiksi tuomioistuimet ovat määritelleet yksityisen turvallisuusalan toimijoiden voimankäytön rajat käsitellyissä pahoinpitelytuomioissa? Tarkoituksena on ensimmäisen kysymyksen osalta tarkemmin ottaen selvittää, millaista vastarintaa on kohdattu, mitä voimakeinoja on käytetty

---

³² Kerttula 2010, s. 15.

³³ Stenning 2000, s. 333.

³⁴ Aaltonen – Paasonen – Hamari – Aaltonen 2017, s. 960.

sekä mitä henkilövammoja voimankäytön kohteelle on aiheutunut. Lisäksi toisen kysymyksen kohdalla tarkastellaan tarkemmin, millä tavoin voimankäytön rajoja on tuomioissa määritelty sekä millaisiin seikkoihin voimankäyttöä koskevassa oikeudellisessa arvioinnissa on kiinnitetty huomiota. Näiden lisäksi ensin selvitetään aiheita taustoittavasti, miten yksityisen turvallisuusalan toimijoiden voimakeinot ovat lainsäädännössä ja oikeuskirjallisuudessa määritelty sekä miten kyseisten toimijoiden voimankäyttöä ja sen rajoja lain tasolla säännellään.

Tämän tutkimuksen aineistoksi on valittu pahoinpitelytuomiot. Syynä tähän on se, että pahoinpitely on vammantuottamuksen ohella se rikos, johon järjestyksenvalvojat ja vartijat voivat syyllistyä käyttäessään liiallisia voimakeinoja.³⁵ Lisäksi yksityisen turvallisuusalan voimankäyttöä ja sen rajoja ei ole vielä edeltä ilmenevin tavoin selvitetty pahoinpitelytuomioita hyödyntäen. Tuomiot on ajallisesti rajattu vuosiin 2015–2020. Tämä merkitsee sitä, että tapauksiin sovelletut lait ovat muuttuneet tuona ajanjaksona, jolloin eri lakeja on sovellettu eri ajanjaksoon kuuluviin tapauksiin.³⁶ Tämä ei kuitenkaan aiheuta erityisiä huomioita tässä tutkimuksessa, koska voimakeinojen käytön osalta sääntelyn asiallinen sisältö ei ole merkittävästi muuttunut.³⁷

Tämä tutkimus sijoittuu empiirisen oikeustutkimuksen alueelle ja ote on laadullinen. Tässä tutkimuksessa analyysimenetelmänä käytetään sekä teoria- että aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä hyödynnetään kahta kotimaista poliisin voimankäyttötutkimusta³⁸ muokkaamalla niissä käytettyjä luokittelukehikkoja vastaamaan tämän tutkimuksen tarpeita. Aineistolähtöistä sisällönanalyysiä hyödyntämällä saadaan runsaampi ja kattavampi kuva voimankäyttötilanteita koskevasta tutkimusaiheesta ja lisäksi sitä käytetään itsenäisesti tuomioistuinten toimintaa koskevassa analyysissä. Analyysin tekemisessä ja tulosten esittämisessä käytetään myös taulukoita ja kuvioita apuna erityisesti havainnollistamaan tapauksista tiettyjä asioita prosentiosuuksin ja lukumäärin.

---

³⁵ Ks. esim. Kallio – Rikander 2021, s. 346–348; Paukku – Turunen – Kuitunen 2021, s. 5–7.

³⁶ RL 3:2:n (515/2003) mukaisesti rikokseen sovelletaan sitä lakia, joka oli rikoksen tekohetkellä voimassa. Ks. lain ajallisesta soveltuvuudesta tarkemmin esim. Lappi-Seppälä – Melander 2022, I Yleisiä kysymyksiä > 2. Rikosoikeudellisen vastuun yleisistä edellytyksistä (RL 3 luku) > Ajallinen soveltuvuus (RL 3:2).

³⁷ Siltä osin kuin yksityisen turvallisuusalan lainsäädäntöön on tullut muutoksia ja jos tällä on merkitystä tässä tutkielmassa, asia ilmaistaan kyseisessä kohdassa selkeästi. Muutoin tässä tutkielmassa käsitellään ja tarkoitetaan vain voimassa olevan lain sääntelyä.

³⁸ Tutkimukset ovat Rikander 2017 ja Kimpimäki – Kimpimäki 2018.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan yksityiseltä turvallisuusalaalta vain järjestyksenvalvojen ja vartijoiden toimintaa, vaikka turvasuojaustoiminta kuuluu myös tähän alaan. Syynä tähän on se, että turvasuojaustoiminta on pääasiassa teknisillä laitteilla ja järjestelmillä harjoitettavaa suojaustoimintaa eikä siihen liity voimakeinojen käyttämistä.³⁹ Lisäksi tämä tutkimus on rajattu vain järjestyksenvalvojen ja vartijoiden työajalla tapahtuneeseen voimankäyttöön, eli vapaa-ajalla tapahtuneet tilanteet jäävät tutkimuksen ulkopuolelle.

1.3 Tutkimuksen rakenne

Tämä tutkielma lähtee liikkeelle tutkimukselle relevanttien käsitteiden määrittelyllä, joka tapahtuu luvussa 2.1. Tässä luvussa vastataan taustoittavaan tutkimuskysymykseen koskien voimakeinojen ja voimankäyttäjien määrittelyä. Tämän jälkeen luvussa 2.2 esitellään aihetta koskettavia aiempia tutkimuksia sekä kansainväliseltä että kotimaiselta tutkimuskentältä. Luku 2.3 käsittelee tutkimusaiheen oikeudellista viitekehystä silmällä pitäen empiiristä osiota sekä vastaten taustoittavaan tutkimuskysymykseen voimankäytön ja sen rajojen sääntelystä.

Luvusta 3 alkaen siirrytään varsinaisen empiirisen tutkimuksen alueelle. Luvussa 3 käydään läpi tämän tutkimuksen lähtökohdat eli: tutkimussuuntaus, johon tämä tutkimus sijoittuu; tutkimuskysymykset, joihin tässä tutkimuksessa etsitään vastauksia; tässä tutkimuksessa analysoitava aineisto; tätä tutkimusta koskevat tutkimuseettiset kysymykset; sekä tässä tutkimuksessa hyödynnettävät tutkimusmenetelmät. Luku 4 sisältää vastaukset varsinaisiin tutkimuskysymyksiin ja kertoo näin empiirisen analyysin tulokset. Samalla käydään läpi tarpeellisin osin analyysin etenemistä. Ensimmäiseksi, alaluvussa 4.1, tarkastellaan analysoitavien tapausten yleispiirteitä. Muissa alaluvuissa tutkitaan aineistoa pää- ja alatutkimuskysymysten avulla ja selvitetään vastauksia niihin. Viimeisessä luvussa eli luvussa 5 käydään kootusti läpi empiirisen analyysin tulokset ja liitetään ne aiempaan tietoon. Lisäksi luvussa arvioidaan itse tutkimusta ja sen tuloksia yleisemmin sekä ehdotetaan tutkimuksen myötä esiin nousseet jatkotutkimustarpeet.

---

³⁹ HE 22/2014 vp, s. 6–7, 12. LYTP 2 §:n 1 momentin 14 kohdan mukaan turvasuojaustehtävällä tarkoitetaan rakenteellisen suojauksen tai sähköisten valvontajärjestelmien suunnittelemista, asentamista, korjaamista tai muuttamista sekä muiden turvallisuusjärjestelyjen suunnittelemista. Saman säännöksen 17 kohdan perusteella turvasuojaajat suorittavat turvasuojaustehtäviä. Turvasuojaustoimintaa koskevassa 5 luvussa ei ole säännöksiä voimakeinoista. Lisäksi hallituksen esityksessä (HE 22/2014 vp, s. 12) todetaan, että turvasuojaajien tehtäviin ei liity erityisiä toimivaltuuksia eikä yhteiskunnallista intressiä, minkä vuoksi heidän toimintansa ei tältä osin kuulu perusoikeusherkkään alueeseen.

2 Tutkimuksen käsitteet ja ajatuspohja

2.1 Käsitteet

2.1.1 Policing

Varsinaisia tutkimusaiheita varten on hyvä ensin hahmottaa yksityisen turvallisuusalan taustaa ja sen sijoittumista yhteiskuntaan. Tähän liittyy termi *policing*, jolle ei ole sopivaa yksittäisen sanan käännöstä suomeksi.⁴⁰ Nimittäin, *policing* pitää sisällään kaikenlaisen yhteiskunnallisen toiminnan, joka vaikuttaa tietyn sosiaalisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitoon ja suojaamiseen. Siten *policing*-toimijoiden kirjo on laaja.⁴¹ *Policing*-toiminta kohdistuu usein sellaisiin poikkeaviin tekoihin, jotka voivat olla rikoksia. Keskeisiä tällaisen toiminnan muotoja ovat järjestyksen ja turvallisuuden ylläpidon lisäksi rikosten estäminen, valvonta ja tutkinta sekä sanktioiden asettaminen rikosten tekijöille.⁴²

Plural policing tai *pluralization of policing* -termi kuvaa muutosta yhteiskunnan toimijoissa turvallisuuden alalla. Aiemmin yhteiskunnassa poliisi on ollut pääasiallinen turvallisuusalan toimija, mutta viime vuosikymmenten saatossa yksityinen sektori on noussut vahvemmin esiin.⁴³ *Plural policing* -toimijoiden joukko koostuu siten nykyään sekä julkisista että yksityisistä toimijoista kuin myös näiden sekoituksista.⁴⁴ *Plural policing* -teemasta voidaan erottaa kaksi lähestymistapaa: käsitteelliset mallit liittyen valtiollisten ja ei-valtiollisten toimijoiden rakenteelliseen suhteeseen sekä erilaisten toimijoiden jokapäiväisen toiminnan tarkastelu.⁴⁵

Yksityisen turvallisuusalan kasvuun on vaikuttanut useampi seikka. Suurin tekijä on ollut se, kun valtiojohtoiset tahot eivät ole pystyneet vastaamaan oman työtaakan ja kulujen lisääntyessä *policing*-palveluiden kysyntään, jolloin yksityinen sektori on tullut täyttämään nämä kysynnän vaatimukset.⁴⁶ Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta on se, kun yritykset ovat ulkoistaneet ja ostaneet ulkopuoliselta yksityiseltä toimijalta turvallisuusasioiden hoidon.⁴⁷

⁴⁰ Ks. esim. Kerttula 2010, s. 68. Vrt. Saarikkomäki käyttää julkisen ja yksityisten *policing*-toimijoiden synonyymina rikoskontrollin järjestelmää. Ks. Saarikkomäki 2017, s. 13.

⁴¹ Bowling – Reiner – Sheptycki 2019, s. 4–5; Button 2019, s. 8.

⁴² Bowling – Reiner – Sheptycki 2019, s. 5; Button 2019, s. 10.

⁴³ Bayley – Shearing 1996, s. 585–588; Jones – Newburn 1998, s. 95–97; Garland 2001, s. 17–18; Button 2019, s. 27–31.

⁴⁴ Ks. *plural policing* -toimijoista tarkemmin esim. Bowling – Reiner – Sheptycki 2019, s. 5.

⁴⁵ Sogaard – Houborg – Tutenges 2016, s. 134–135.

⁴⁶ Jones – Newburn 1998, s. 98–99; Button 2019, s. 33.

⁴⁷ Jones – Newburn 2002, s. 134.

Erääksi syyksi yksityisen turvallisuusalan kasvulle on myös katsottu se, että vallan käyttö on vain laajentunut ja jakautunut eri toimijoille eikä enää ole samanlaista vallan käyttäjien keskittymää.⁴⁸ Tätä tukee se havainto, että yksityinen sektori on saanut hoidettavakseen aiemmin julkisille tahoille kuuluvia policing-tehtäviä.⁴⁹ Lisäksi isojen yksityisomisteisten kiinteistöjen ja tilojen perustamisen on nähty vaikuttavan yksityisen turvallisuusalan kasvuun. Perusteena tälle on pidetty sitä, että julkisen poliisin toimialue on yksityisomistukseen siirtyneiltä alueilta saanut väistyä ja yksityinen turvallisuusala on haluttu tähän tilalle.⁵⁰ Myöhemmin julkinen sektori itse on myös huomannut yksityisen turvallisuusalan olevan heille resurssi, jota voi kehittää ja hyödyntää yhteistyön keinoin.⁵¹

Suomessa yksityisen turvallisuusalan on nähty täydentävän poliisin toimintaa enemmän kuin olevan sen korvaava toimija. Nimittäin, järjestyksenvalvonta- ja vartijatoiminnalle annetut tehtävät ovat sellaisia, jotka eivät juuri ole kuuluneet poliisin toimintaan alun perinkään.⁵² Esimerkkinä yksityisen turvallisuusalan ja poliisin tehtävien eroista mainittakoon, että järjestyksenvalvojan tehtävänä on tietyn rajatun alueen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen, kun taas poliisilla on vastuu yleisestä järjestyksen ja turvallisuuden ylläpidosta. Vartijan tehtävänä on puolestaan muun muassa omaisuuden vartiointi eikä poliisille ole asetettu vastaavanlaista tehtävää ollenkaan.⁵³ Tästä syystä Suomessa yksityisellä turvallisuusalalla on ollut pääasiallinen vastuu omista tehtävistään alusta pitäen.⁵⁴

2.1.2 Järjestyksenvalvoja ja vartija

Tutkimuksen yksi taustoittava kysymys koskee yksityisen turvallisuusalan toimijoiden voimakeinojen määrittelyä. Tätä varten on tarpeen ensin määrittellä voimakeinojen käyttäjät. Sen vuoksi nyt selvitetään se, keitä ovat järjestyksenvalvojat ja vartijat.

Alusta alkaen vartijan yhtenä tehtävänä on ollut vartioida omaisuutta yksityisten omistamilla alueilla. Nykyään vartijoita näkee myös sellaisilla yksityisomisteisilla alueilla, joihin yleisöllä

---

⁴⁸ Jones – Newburn 1998, s. 106; Button 2019, s. 36.

⁴⁹ Garland 2001 s. 18; Jones – Newburn 2002, s. 134.

⁵⁰ Shearing – Stenning 1981, s. 228–229. Shearing ja Stenning käyttävät tällaisista alueista termiä *mass private property*.

⁵¹ Garland 2001, s. 17; Button 2019, s. 36.

⁵² HE 22/2014 vp, s. 109.

⁵³ Kerttula 2010, s. 139–140.

⁵⁴ HE 22/2014 vp, s. 109.

on pääsy ja jotka ovat yleisessä käytössä. Vartioimisliikkeiden tehtäväalueet eivät siis siten alun perin ole useinkaan olleet poliisin toimialueita. Kuitenkin vartiointi yleisölle avoimilla alueilla on tarkoittanut riskiä joutua puuttumaan yleisen järjestyksen ja turvallisuuden turvaamiseen, mitä taas ei ole katsottu kuuluvan heidän toimivaltuuksiinsa.⁵⁵ Vuoden 1991 vartioimisliikelain muuttamisessa (285/1991) asia ratkaistiin seuraavasti: vaikka vartioimisliikkeille annettiin oikeus toimia myös yleisölle vapailla alueilla, lakiin säädettiin kielto ottaa vastaan toimeksianto, joka tarkoittaa sitoutumista yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Kiellolle säädettiin kuitenkin poikkeus, jonka perusteella vartiointiliikkeet saavat ottaa vastaan toimeksiantoja tietyistä järjestyksenvalvontatehtävistä.⁵⁶ Kyseinen poikkeus jätettiin sittemmin pois samalla, kun järjestyksenvalvontatoiminta luvanvaraistettiin laajemmin nykyiseen lakiin yksityisistä turvallisuuspalveluista.⁵⁷ Edellä mainittu kielto kuitenkin edelleen sisällytettiin nykyiseenkin lakiin yksityisistä turvallisuuspalveluista (5 § 1 momentti).

Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen on alun perin siis katsottu julkisen vallan tehtäväksi ja poliisi on ollut vastuutoimija.⁵⁸ Tämä poliisin tehtävä on ilmaistu nimenomaisesti poliisilain 1 luvun 1 §:ssä tänäkin päivänä. Järjestyksenvalvojat astuivat kuvaan vähitellen, kun heitä otettiin käyttöön tiettyihin paikkoihin tiettyjen lakien nojalla.⁵⁹ Nykyään järjestyksenvalvojien asettamisalueiden kirjo on hyvin laaja. Järjestyksenvalvoja voi asettaa esimerkiksi yleisötilaisuuteen, yksityistilaisuuteen, leirintäalueelle, matkustajia kuljettavalle alukselle, majoitus- ja ravitsemisliikkeeseen, sekä yliopistoon ja ammattikorkeakouluun (LYTP 26 §). Näiden lisäksi järjestyksenvalvoja voidaan asettaa poliisiin ja rajavartiolaitoksen avuksi tiettyihin paikkoihin LYTP 28 §:n mukaisesti.

Vartija ja järjestyksenvalvoja ammattina sekä heidän tehtävänsä ovat määritelty lain tasolla. LYTP 2 §:n 1 momentin 6 kohdan mukaan vartijalla tarkoitetaan henkilöä, joka

---

⁵⁵ Kerttula 2010, s. 1.

⁵⁶ HE 90/1990 vp, s. 2.

⁵⁷ Ainoastaan järjestyslaissa (612/2003) tarkoitettu järjestyksenvalvojatoiminta oli ennen nykyisen lain uudistusta luvanvaraista. Ks. HE 22/2014 vp, s. 12.

⁵⁸ Yleinen järjestys ja turvallisuus on johdettu perustuslain 22 §:stä, jossa säädetään julkisen vallan tehtävästä turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Näihin oikeuksiin on katsottu sisältyvän perusturvallisuus, joka taas kattaa katurauhatyypin yleisen järjestyksen ja turvallisuuden. Ks. esim. HE 69/2001 vp, s. 55; Kerttula 2010, s. 1.

⁵⁹ Esimerkiksi ennen vuotta 2003 järjestyksenvalvoja voitiin asettaa kokoontumislain, ulkoilulain, merimieslain sekä majoitus- ja ravitsemisliikkeistä annetun asetuksen nojalla. Ks. esim. HE 69/2001 vp, s. 55. Vuodesta 2003 eteenpäin järjestyksenvalvoja saatiin asettaa järjestyslain nojalla myös sellaisille alueille, joille pääsy on yleisölle avoin. Tällaisia alueita ovat kauppakeskukset, liikenneasemat ja joukkoliikenteen kulkuneuvot. Ks. esim. Kerttula 2010, s. 90.

turvallisuusalan elinkeinoluvan haltijan palveluksessa suorittaa vartioimistehtäviä.

Vartioimistehtävät puolestaan sisältävät omaisuuden vartioimista, henkilön koskemattomuuden suojaamista, vartioimiskohteeseen tai toimeksiantajaan kohdistuneen rikoksen paljastamista sekä näiden kaikkien tehtävien valvomista (LYTP 2 § 1 momentti 2 kohta). Järjestyksenvalvojan määritelmä löytyy puolestaan saman säännöksen 12 kohdasta ja määritelmä vastaa rakenteellisesti suurelta osin vartijan määritelmää. Järjestyksenvalvojalla tarkoitetaan henkilöä, jonka tehtävänä on turvallisuusalan elinkeinoluvan haltijan palveluksessa taikka muutoin suorittaa järjestyksenvalvontatehtäviä.

Järjestyksenvalvontatehtäviin kuuluu taas järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ja onnettomuuksien estäminen järjestyksenvalvojan toimialueella (LYTP 2 § 1 momentti 11 kohta).⁶⁰

Vartiointi- ja järjestyksenvalvontatehtäviä varten on lakiin säädetty yleisesti noudatettavat periaatteet, joista säädetään LYTP 6 ja 29 §:ssä. Periaatteiden mukaan tehtävissä on toimittava oikein, asiallisesti ja tasapuolisesti sekä edistettävä sovinnollisuutta. Toimenpiteitä koskee myös tarpeellisuus- ja suhteellisuusvaatimukset. Toimenpiteiden on oltava tällöin välttämättömiä tehtävän suorittamisen kannalta sekä puolustettavia suhteessa tehtävän tärkeyteen. Toimenpiteet ovat mitoitettava siten, ettei aiheuteta suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävään ja tavoiteltavaan etuun nähden.

Järjestyksenvalvojatoimintaa koskevissa periaatteissa säädetään lisäksi nimenomaisesti siitä, että yleisön turvallisuutta edistävät toimenpiteet ovat ensisijaisia.⁶¹

Vartijoiden ja järjestyksenvalvojien toimivaltuuksista säädetään myös lain tasolla. Molemmat ammattiryhmät omaavat toimivaltuudet omanlaisin edellytyksin toimialueellaan pääsyn estämiseen, paikalta poistamiseen, kiinniottamiseen, turvallisuustarkastuksen suorittamiseen, vaarallisten tai kiellettyjen esineiden ja aineiden poisottamiseen sekä voimakeinojen käyttöön (LYTP 15–17 §, 41–42 §, 45–48 §). Näiden lisäksi järjestyksenvalvojilla on tietyin edellytyksin kiinniotetun henkilön säilöäpito-oikeus (LYTP 43–44 §). Nykyiseen lakiin tehtiin tiettyjä muutoksia ja täsmennyksiä toimivaltuuksien osalta; huomionarvoinen muutos

---

⁶⁰ Ks. tehtävien sisällöistä tarkemmin vartijan osalta esim. HE 22/2014 vp, s. 25–27 ja järjestyksenvalvojan osalta esim. HE 22/2014 vp, s. 28. Tehtävät eivät sisällöltään muuttuneet lakeja muutettaessa, joten ks. myös vartijan tehtävistä esim. Kerttula 2010, s. 124–134 ja samoin järjestyksenvalvojan osalta esim. Kerttula 2010, s. 121–123.

⁶¹ HE 22/2014 vp, s. 33, 52–53. Ensisijaisuusperiaate koskien yleisön turvallisuutta voisi konkretisoidua tilanteessa, jossa tilaisuuden järjestäjä esittäisi järjestyksenvalvojalle sellaisen vaatimuksen toteutettavaksi, joka saattaisi vaarantaa yleisön turvallisuuden. Periaate korostaa siten järjestyksenvalvojan tietyn asteista riippumattomuutta suhteessa työn- tai toimeksiantajaan.

oli vartijalle lisätty oikeus pääsyn estämiseen.⁶² Vaikka toimivaltuudet ovat nimellisesti ja tarkoitukseltaan pääosin samanlaiset, niiden edellytykset vaihtelevat yksityisen turvallisuusalan erilaisten tehtävien vuoksi.

2.1.3 Voimakeinot ja voimankäyttövälineet

Tämän tutkimuksen kohdistuessa järjestyksenvalvojen ja vartijoiden voimakeinojen käyttöön on erityisen tärkeää määritellä se, mitä termillä *voimakeinot* tarkoitetaan. Nykyisessä yhteiskunnassa tiettyjen viranomaisten ohella tietyillä muillakin tahoilla on laillinen oikeus voimakeinojen käyttöön. Esimerkiksi järjestyksen ylläpito- ja vartiointitehtävien hoitaminen vaatii voimankäyttöoikeuksia tietyissä tilanteissa.⁶³ Termillä voimakeinot tarkoitetaan erilaisia toimenpiteitä, jotka voidaan jaotella fyysiseen voimaan sekä apuvälineiden käyttöön.⁶⁴ Poliisin toimintaa koskevassa oikeuskirjallisuudessa voimakeinoilla tarkoitetaan poliisin tai muun turvallisuutta ylläpitävän virkamiehen valtaa virkatehtävää suorittaessaan käyttää ruumiillisia voimia tai erilaisia välineitä vastarinnan murtamiseksi tai muutoin virkatehtävän toteuttamiseksi.⁶⁵ Samankaltaisesta lähtökohdasta voidaan lähteä liikkeelle järjestyksenvalvojen ja vartijoiden voimakeinojen kuvauksessa. Tässä tutkielmassa voimakeinoilla tarkoitetaan niitä fyysisiä keinoja, joiden tarkoituksena on järjestyksenvalvojan tai vartijan toimivallan toteuttaminen laissa asetettujen edellytysten mukaisesti.⁶⁶ Tätä rinnastusta perustellaan sillä, että yksityisen turvallisuusalan toimijoiden

---

⁶² Tässä esityksessä ei rajauksen vuoksi käsitellä järjestyksenvalvojen ja vartijoiden toimivaltuuksien edellytyksiä ja sisältöä enempää. Ks. tarkemmin voimassa olevan lain mukaisista toimivaltuuksista ja niiden muutoksista aiempiin lakeihin verrattuna vartijan osalta esim. HE 22/2014 vp, s. 39–42 ja järjestyksenvalvojan osalta esim. HE 22/2014 vp, s. 59–65. Ks. tarkemmin aiempien lain mukaisista toimivaltuuksista esim. Kerttula 2010, s. 271–377.

⁶³ HE 44/2002 vp, s. 129. Näin myös esim. Lappi-Seppälä 2004, s. 27; Melander 2016, s. 271–272; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 371.

⁶⁴ Frände 2012, s. 154. Kirjallisuudessa on esitetty myös näkemys, jonka mukaan tietynlainen psyykinen keino tai fyysisellä keinolla uhkaaminen voidaan katsoa myös voimakeinon käytöksi. Ks. esim. Kerttula 2010, s. 351. Lisäksi voimakeinojen käytöksi on luettu tilanne, jossa fyysistä voimaa käytetään muuhun objektiin kuin henkilöön. Ks. esim. Helminen – Kuusimäki – Salminen 1999, s. 107.

⁶⁵ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 768.

⁶⁶ Määritelmä perustuu Kerttulan näkemykseen asiasta. Ks. Kerttula 2010, s. 351. Selventävänä seikkana todettakoon, että tässä tutkielmassa termiin voimakeinot kuuluu myös voimankäyttövälineet, mutta korostettaessa voimankäyttövälineiden itsenäistä merkitystä käytetään myös termiä *voimankäyttövälineet*.

voimankäyttöön liittyvä oikeuskirjallisuus on vähäistä, joten on syytä tukeutua yleiseen voimakeinojen käyttöä koskevaan teorian tietoon.⁶⁷

Vartijoiden ja järjestyksenvalvojen sallittujen voimankäyttövälineiden osalta tilanne on se, että ne määritellään lain tasolla tyhjentävästi.⁶⁸ Vartijoiden voimankäyttövälineet löytyvät LYTP 18 §:n 1 momentista ja ne ovat ampuma-ase, kaasusumutin, käsiraudat, enintään 70 senttimetriä pitkä patukka sekä teleskooppipatukka. Järjestyksenvalvojan osalta voimankäyttövälineistä säädetään LYTP 49 §:n 1 momentissa ja niihin sisältyy kaasusumutin, käsiraudat sekä enintään 70 senttimetriä pitkä patukka. Turvallisuusalan elinkeinoluvan haltijan palveluksessa olevalla järjestyksenvalvojalla saa olla edellä mainittujen välineiden lisäksi teleskooppipatukka.

2.2 Aiemmat tutkimukset

2.2.1 Kansainväliset tutkimukset

Kansainvälisiä empiirisiä tutkimuksia yksityisestä turvallisuusalasta on melko paljon monesta eri näkökulmasta. Sarre on tutkinut Australian yksityisen turvallisuusalan tilannetta eritoten lainsäädännöllisestä näkökulmasta. Tutkimuksessaan Sarre tarkemmin ottaen selvitti, mitä lainsäädännössä säädetään yksityisen turvallisuusalan toimivaltuuksista. Tutkimuksessa huomattiin, että lainsäädäntö ei ole pysynyt alan kasvun vauhdissa: asioista säädetään hajanaisesti ja säännöksissä keskitytään muun muassa siihen, miten alan toimijaksi pääsee. Vähemmälle huomiolle on jäänyt toimivaltuuksista säätäminen, varsinkin vallankäytön osalta. Myöskin oikeuskäytäntöä havaittiin aiheeseen liittyen olevan niukasti. Sarre katsoi, että monissa asioissa joudutaan tällöin turvautumaan sellaiseen lainsäädäntöön, joka koskee kaikkia yksityishenkilöitä. Tutkimuksessa kuitenkin todettiin olevan kansainväliseltä tasolta löydettävissä joitakin sääntelykehikkoja, jotka voisivat antaa vastauksia yksityisen turvallisuusalan lainsäädännön ongelmakohtiin tai toimia ainakin mallina lain muutoksille. Johtopäätöksenä Sarre esitti, että tärkeintä olisi säätää nyt laki laadultaan samalle tasolle poliisin lainsäädännön kanssa, varsinkin kun osa tehtävistä on samanlaisia kuin poliisilla.

---

⁶⁷ Näin esim. Kallio – Rikander 2021, s. 339. Kallio ja Rikander toteavat, että artikkelissaan esitetyt tulkintasuositukset ovat sovellettavissa kaikkiin voimankäyttöön oikeutettuihin tahoihin.

⁶⁸ HE 22/2014 vp, s. 44, 65.

Tämä hyödyttäisi niin yksityistä turvallisuusalaa ja sen toimijoita kuin myös julkista luottamusta heitä kohtaan.⁶⁹

Singh on käsitellyt tutkimuksessaan yksityisen turvallisuusalan asemaa rikoskontrollin toimijana, erityisesti Etelä-Afrikassa. Tutkimuksen aiheisiin lukeutui yksityisen turvallisuusalan toimijoiden suhde poliisiin julkisen vallan käyttäjänä sekä pakko- ja voimakeinojen käyttö yksityisellä turvallisuusalalla. Singh havaitsi, että yksityisellä turvallisuusalalla pakkokeinoja käytetään entistä vakiintuneemmin ja tämän avulla pyritään vaikuttamaan kohteiden käyttäytymiseen. Tutkimuksessa löydettiin myös muutoksia poliisiin ja yksityisen turvallisuusalan suhteessa: yksityinen turvallisuusala on saanut entistä enemmän aiemmin poliisille kuuluneita piirteitä, kuten rikollisuuteen keskittymisen, kuin myös poliisit ovat uudistuksissaan omaksuneet puolestaan yksityisen turvallisuusalan käytänteitä toimintaansa, esimerkiksi ongelmanratkaisutekniikkoja.⁷⁰

Stenning on selvittänyt yksityisen turvallisuusalan toimivaltuuksia ja vastuuta verrattuna poliisiin, eritoten common law -maiden osalta. Suhde näiden toimijoiden välillä havaittiin enemmän toisiaan täydentäviksi kuin vastakkaisiksi, minkä takia on vaikea erotella ne tehtävät ja vastuualueet, jotka kuuluvat vain poliisille nykypäivänä. Tutkimuksessa huomattiin, että perustuslailliset rajoitukset eivät vielä päde yksityiseen turvallisuusalaan samalla tapaa kuin poliiseihin, koska nämä rajoitukset kohdistuvat vielä vain valtiollisten tehtävien hoitoon. Huomionarvoinen havainto oli se, että yksityisen turvallisuusalan toimijoiden keinovalikoimaan kuuluu silti keinoja, jotka uhkaavat henkilön yksityisyyttä ja vapautta ja jotka ovat pääsääntöisesti kiellettyjä poliisilta. Oikeuskäytännöstä Stenning vielä selvitti, että tuomioistuimien asettaa yksityisen turvallisuusalan toimijoita herkemmin vastuuseen voimankäyttötilanteista verrattuna poliisiin. Kun yksityisen turvallisuusalan toimijoilla ei ole lainsäädännöllisesti samanlaista suojaa kuin poliisilla ja kun otetaan huomioon edellä mainittu oikeuskäytäntö, tutkimuksessa pääteltiin rikosoikeuden toimivan tehokkaammin yksityistä turvallisuusalaa kohtaan kuin poliisien kohdalla.⁷¹

Button on puolestaan tutkinut yksityisen turvallisuusalan toimijoiden käsityksiä omista toimivaltuuksistaan Englannissa. Button tutki asiaa empiirisesti haastatteleamalla alan toimijoita ja asiantuntijoita, havainnoimalla heidän toimintaansa sekä tutkimalla alaan liittyviä

---

⁶⁹ Sarre 2008, s. 301, 303–304, 306, 312–313.

⁷⁰ Singh 2005, s. 153, 155, 158, 170.

⁷¹ Stenning 2000, s. 326, 331, 333, 341.

asiakirjoja.⁷² Englannissa yksityisen turvallisuusalan toimijoiden oikeudellisia keinoja ovat pidättäminen, voimankäyttö rikoksen estämiseksi, pääsyn estäminen yksityiselle alueelle⁷³, poistaminen yksityiseltä alueelta, tiettyjen ehtojen asettaminen yksityisellä alueella sekä henkilöntarkastus sisään pääsemiseksi yksityiselle alueelle ja yksityiseltä alueelta poistuttaessa. Tutkimuksessa selvisi, että yksityisen turvallisuusalan toimijat olivat eniten tietoisia oikeuksistaan henkilöntarkastukseen ja voimakeinojen käyttöön. Kuitenkin henkilöntarkastuksen ollessa vähiten käytetty keino haastateltavat vastasivat usein väärin sellaisiin kysymyksiin, jotka koskivat rikoksesta epäillyn tarkastusta. Voimankäyttö osoittautui eniten käytetyksi oikeudelliseksi keinoksi, vaikka päivittäin ei tähänkään keinoon tarvinnut turvautua. Yksityiseen alueeseen liittyvä kontrolli havaittiin yleisesti ottaen merkittävimmäksi oikeudeksi yksityisen turvallisuusalan toimijoilla, mutta kontrolli oli usein ei-muodollista, raportoimatonta ja vaikeita ylläpitää varsinkin sisäänpääsyn epäämisen ja alueelta poistamisen osalta. Eniten tällaisia sisäänpääsyn epäämisiä tai alueelta poistamisia suoritettiin yöaikaan ja kohteina olivat nuoret tai alkoholin vaikutuksen alaiset aikuiset. Tutkimuksen mukaan yleisimpänä syynä keinojen käyttöön oli henkilöiden häiriökäyttäytyminen.⁷⁴

Kontos on tutkinut kansainvälisellä tasolla valtion vastuuta ja ihmisoikeuksia yksityisen turvallisuusalan toimijoiden voimankäytön yhteydessä. Tutkimuksessa havaittiin, että monet kansainvälisoikeudelliset sopimukset ja käytännöt ovat sillä kannalla, että voimankäyttöoikeuksien yksityistäminen on vastoin valtion ihmisoikeusvelvoitteita. Toisaalta Kontos löysi joidenkin toimijoiden olevan sen puolella, että voimankäyttöä voi siirtää myös yksityiselle puolelle, kunhan valtio on vastuussa viime kädessä yksityisen turvallisuusalan toiminnasta. Tällöin valtion on huolehdittava siitä, että yksityisen turvallisuusalan toimijoiden väärinkäytökset tulevat rangaistavaksi, sekä siitä, että yksityinen turvallisuusala on lain tasolla säännelty, myös voimankäytön osalta.⁷⁵

Yksityisen turvallisuusalan toimijoiden kohtamaa väkivaltaa on myös tutkittu muutamissa tutkimuksissa. Søgaaard ym. selvittivät, että Tanskan yöelämässä portsarien⁷⁶ kohtaama

---

⁷² Button 2003, s. 227.

⁷³ Yksityisellä alueella tarkoitetaan tässä aluetta, joka on yksityisomistuksessa, mutta joka on avoin yleisön käytettäväksi. Esimerkiksi kauppakeskukset ovat tällaisia alueita. Englanniksi termi on yleensä *quasi-public space*. Ks. Button 2003, s. 228–230. Ks. termin määritelmästä tarkemmin Gray – Gray 1999, s. 13.

⁷⁴ Button 2003, s. 231–234.

⁷⁵ Kontos 2004, s. 199, 201, 204, 210, 229, 231, 236.

⁷⁶ Suomessa portsarit ovat yleensä järjestyksenvälvojiä.

väkivalta liittyy jengirikollisuuteen ja yhteistyöhön poliisin kanssa. Søgaard ym. tutkivat väkivaltaa etnografisesti havainnoimalla portsarien omaa toimintaa ja heihin kohdistuvaa toimintaa yöaikaan baarien ovella sekä haastatteleamalla portsareita itsejään. Tutkimuksessa havaittiin, että poliisi on aiemmilla toimillaan yrittänyt itse vähentää jengiväkivaltaa yöelämästä, mutta tulokset ovat olleet vähäisiä. Syynä tulosten vähäisyyteen on ollut muun muassa heidän oikeudellisten toimivaltuuksien puuttuminen yksityisillä alueilla. Tutkimuksen mukaan poliisi onkin siksi tukeutunut alueiden omistajiin ja portsareihin asian tiimoilta muun muassa siten, että poliisi on pyytänyt heitä käyttämään oikeuksiaan estämään yökerhoihin pääsyn rikollisjengiin kuuluvilta henkilöiltä tai häätämään tällaiset henkilöt yökerhojen läheisyydestä. Tutkimuksessa päädyttiin siihen, että käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että portsarit joutuvat olemaan yksin vastuussa kyseisistä tilanteista sekä altistamaan samalla itsensä mahdollisille väkivaltilanteille.⁷⁷

Winlow ym. ovat tehneet myös etnografisesti portsareita koskevan väkivaltatutkimuksen. Tutkimus toteutettiin kuitenkin niin, että yksi tutkijoista toimi portsarina ja hänen kokemuksiaan käytettiin tutkimuksen aineistona. Kyseinen tutkija oli aiemminkin toiminut kyseisessä ammatissa ja lisäksi hänellä oli akateemista osaamista sekä sosiaalisia ja kulttuurillisia taitoja. Tutkimuksessa havaittiin, että portsarin työalueilla mikä vaan voi aiheuttaa väkivaltaisen tilanteen, oli se sitten olemus, sanomiset tai tekemiset. Alkoholillakin oli yleensä tilanteissa vaikutusta. Tutkimuksessa väkivaltatilanteiden katsottiin vahvasti kuuluneen portsarin työhön joko niin, että portsari oli tilanteessa itse osallisena tai sivustakatsojana, ja joskus tällaisia tilanteita ei olisi voinut edes estää. Merkittävä huomio tutkimuksessa oli se, että väkivaltatilanteet vaihtelivat vakavuudeltaan suurestikin, minkä taas nähtiin vaikuttavan portsareiden kokemuksiin tilanteista: joskus tilanteet olivat helppoja käsitellä ja kokemus oli helppo unohtaa, kun taas vaikeammat tilanteet saattoivat jäädä mieleen pidemmäksi aikaa vaikuttamaan.⁷⁸

2.2.2 Kotimaiset tutkimukset

Kotimaisia tutkimuksia yksityisestä turvallisuusalasta sen sijaan ei ole tehty yhtä monipuolisesti kuin kansainvälisellä kentällä. Useampia kotimaisia tutkimuksia on kuitenkin

---

⁷⁷ Søgaard – Houborg – Tutenges 2016, s. 132, 137–140, 145.

⁷⁸ Winlow – Hobbs – Lister – Hadfield 2001, s. 536–538, 543–546.

löydettävissä. Perustavanlaatuisen lainopillisen tutkimuksen yksityisestä turvallisuusalasta on toteuttanut Kerttula. Hänen pääasiallisena näkökulmana oli järjestyksenvalvojen ja vartijoiden julkisen vallan käytön tehtävät ja toimivaltuudet. Yksi tutkimuksen merkittävistä päätelmistä oli se, että arvioitaessa sitä, mikä on merkittävää julkista vallan käyttöä perustuslain 124 §:n valossa, huomiota tulisi kiinnittää sekä toimijan tehtäviin että toimivaltuuksiin, ei vain toiseen näistä. Ainoastaan tällöin voidaan varmistua siitä, että perustuslaillista arviointia kyetään harjoittamaan kaikenlaiseen tosiasialliseen merkittävään julkiseen vallan käyttöön. Voimakeinoista Kerttula totesi, että lähtökohta on se, että voimakeinoja on oikeus käyttää tehtävän suorittamiseksi, jos tästä on laissa säännös ja jos samalla toteutetaan tarpeellisia laissa määriteltyjä toimivaltuuksia. Tällöin arvioitavana ovat toimivaltanormin olemassaolo, voimakeinoja koskevan normin olemassaolo sekä normissa asetettujen voimakeinojen käyttöedellytysten täyttyminen.⁷⁹

Heinämäki on tutkinut myös yksityisen turvallisuusalan toimijoiden asemaa ja toimivaltuuksia, mutta keskittymällä järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitotehtäviin ja vertailemalla niitä poliisin vastaavaan sääntelyyn. Tutkimuksessaan Heinämäki havaitsi, että perustuslailliset vaatimukset eivät ole aina kaikilta osin täyttyneet yksityisen turvallisuusalan sääntelyssä. Lisäksi huomionarvoisena seikkana tutkimuksessa nostettiin esiin poliisin ja yksityisen turvallisuusalan toimijoiden keskenään hyvin erilaiset koulutusjärjestelmät. Voimankäytön osalta Heinämäki sai selville, että yksityisen turvallisuusalan toimijat käyttävät voimakeinoja nykyään varsin itsenäisesti ja vakiintuneesti, vaikka alkuperäinen tarkoitus on ollut käyttää voimakeinoja poliisin ohjeistamana yksittäistapauksissa.⁸⁰

Saarikkomäki on puolestaan tutkinut empiirisesti nuorten kokemuksia yksityisen turvallisuusalan toimijoiden ja poliisin kohtaamisista. Tutkimuksessa hyödynnettiin mixed methods -otetta: aineistona toimi kysely- ja haastatteluaineistoja, joita analysoitiin muun muassa narratiivisen ja temaattisen analyysin avulla. Tutkimuksen yhtenä pääasiallisena tuloksena oli se, että nuoriin kohdistuva sekä yksityisen turvallisuusalan että poliisin kontrolli oli yleistä ja lisäksi tämä oli usein valikoivaa ja yhteydessä esimerkiksi nuoren koulutustaustaan. Toisena kokoavana johtopäätöksenä oli havainto siitä, että nuorten mukaan reilu ja kunnioittava vuorovaikutuksellinen kohtelu oli keskeisessä roolissa luottamuksen rakentamisessa kontrollin toimijan ja kohteen välille. Lisäksi tutkimuksesta ilmeni, että

---

⁷⁹ Kerttula 2010, s. 6–8, 204–205, 353, 357–358.

⁸⁰ Heinämäki 2013, s. 5–6, 73, 75, 78.

luottamus ja positiivinen suhtautuminen poliisia kohtaan oli vankempaa kuin yksityistä turvallisuusalaa kohtaan.⁸¹

Aaltosen ym. tutkimuksessa on puolestaan selvitetty kehityssuuntia ja vaikuttavia tekijöitä liittyen yksityisen turvallisuusalan toimijoiden tekemään ja kokemaan väkivaltaan. Aineistona käytettiin poliisin tietoon tulleita väkivaltarikoksia vuosilta 2000–2015. Yksityisen turvallisuusalan toimijoiden kokemasta väkivallasta saatiin tietää, että väkivaltarikokset yksityistä turvallisuusalaa kohtaan ovat nykyään yleisempiä kuin viranomaisia kohtaan, ja yleensä rikoksesta epäiltynä on nuorehko mieshenkilö, joka omaa matalan sosioekonomisen aseman tai rikollisen taustan. Tutkittaessa yksityisen turvallisuusalan toimijoiden tekemää väkivaltaa otettiin tarkempaan tarkasteluun vuosien 2005, 2009 ja 2013 väkivaltarikokset, joista valittiin sattumanvaraisesti joka vuodelta 200 tapausta. Järjestyksenvalvojen ja vartijoiden väkivaltarikosepäilyjä oli vähän suhteutettuna koko väkivaltarikosepäilyjen määrään – määrä vaihteli vuosittain 1–2 %:n välillä (410–670 tapausta/vuosi). Tarkastelujaksolla väkivaltarikosepäilyt kokonaisuudessaan kasvoivat, mutta yksityisen turvallisuusalan toimijoiden rikosepäilyjen kehityssuunta oli vastakkainen. Suurin osa voimankäytön ylityksen epäilyistä oli tapahtunut baareissa ja yökerhoissa. Tällöin voimankäytön kohde oli usein ollut päihtynyt ja järjestyksenvalvojan tehtävänä oli ollut joko poistaa henkilö paikalta tai lopettaa tappelu henkilöiden välillä.⁸²

Paasonen ym. tutkimus pohjautuu osittain edellä esiteltyyn Aaltosen ym. tutkimukseen. Paasonen ym. ovat empiirisesti tutkineet myös yksityisen turvallisuusalan toimijoiden kokemaa ja tekemää väkivaltaa lisää ja uutena asiana kyseisten toimijoiden rikosoikeudellista asemaa. Aineistona käytettiin yksityisen turvallisuusalan toimijoiden kokeman väkivallan osalta 100 poliisin tietoon tullutta väkivaltarikosta vuodelta 2005, kun taas kyseisten toimijoiden tekemän väkivallan osalta hyödynnettiin samaa aineistoa Aaltosen ym. kanssa. Koetun väkivallan osalta tutkimuksessa havaittiin, että noin 60 % tapauksista kohdistui järjestyksenvalvojiin, joista suurin osa työskenteli ravintolassa tai pubissa. Tehdyn väkivallan osalta tutkimuksessa saatiin selville, että vartijoiden tekemät pahoinpitelyt vaikuttavat olevan harvinaisempia kuin järjestyksenvalvojen väkivaltateot, kun suurin osa väkivaltatilanteista ilmenee ravintoloiden järjestysvalvontatoiminnassa eikä vartioinnin yhteydessä. Yksityisen turvallisuusalan rikosoikeudellisesta suojasta tutkimuksessa todettiin sen olevan määritelty

---

⁸¹ Saarikkomäki 2017, s. 3–4, 45–46, 61–62, 64–65, 67–70.

⁸² Aaltonen – Paasonen – Hamari – Aaltonen 2017, s. 942, 948, 951–954, 956–957.

erillään virkamiehistä järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamisen säännöksellä. Rikosoikeudellisesta virkavastuusta puolestaan tutkimuksessa pääteltiin sen soveltamisen laajuuden olevan tulkinnallinen yksityisen turvallisuusalan kohdalla, mutta ilmeisesti virkavastuun soveltamisen tulisi aktivoitua toimivaltuuksia käytettäessä. Hätävarjelusta havaittiin, että yksityisellä turvallisuusalalla tulee vastaan usein tilanteita, joihin toimivaltuudet eivät sovellu, jolloin joudutaan turvautumaan hätävarjeluun. Yksityisen turvallisuusalan toimijoiden rikosoikeudellisen aseman osalta vielä huomautettiin, että olisi perusteltua järjestää vartijoiden ja järjestyksenvalvojen rikosoikeudellinen virkavastuu ja suoja samalla tapaa kuin virkamiestenkin siitä yksinkertaisesta syystä, että molemmat tahot käyttävät julkista valtaa, jolloin virkamiehiä koskevassa sääntelyssä käytetyt perustelut ovat yhtä päteviä myös yksityisen turvallisuusalan kohdalla.⁸³

Paukku ym. ovat syventyneet yksityisen turvallisuusalan toimijoiden voimankäyttöön sekä lainopillisesta että empiirisestä näkökulmasta. Paukun ym. tutkimuksen tavoitteena oli luoda selvyyttä voimankäytön huolellisuuden edellytyksistä, minkä takia tarkasteltiin sekä huolimattomuuden⁸⁴ rajaa että huolimattomuuden toteennäyttämistä vammantuottamuksen ollessa kyseessä. Aineistona toimi vuosilta 2013–2019 kaikki tuomiot, joissa järjestyksenvalvojaa tai vartijaa syytettiin vammantuottamuksesta. Yhteensä tällaisia tuomioita löytyi 11 kappaletta. Vertailukohteena tutkittiin myös 14:tä tapausta, joissa järjestyksenvalvojaa tai vartijaa syytettiin pahoinpitelystä, ja tältä osin pyrkimyksenä oli vertailla vammantuottamus- ja pahoinpitelytapauksia keskenään. Yleisesti ottaen Paukku ym. havaitsivat, että tapauksista selkeästi suurin osa koski miespuolisia järjestyksenvalvojia. Yhtenä merkittävänä havaintona tutkimuksessa pidettiin sitä, että pahoinpitelysyytteet menestyivät tuomioistuimissa vahvasti, kun taas vammantuottamustapausten osalta tilanne oli päinvastainen. Tutkimuksessa kiinnitettiin erityistä huomiota siihen, että oli melko sattumanvaraista, syytettiinkö henkilöä vammantuottamuksesta vai pahoinpitelystä siitä huolimatta, että tapaukset olivat luonteeltaan ja olosuhteiltaan olleet samanlaiset. Paukku ym. siten aiheellisesti totesivatkin, että voimakeinojen käyttäjien oikeudellista asemaa voidaan pitää epäselvänä. Tuomioistuimet saivat kritiikkiä siitä, etteivät he monestikaan arvioineet pahoinpitelyasioissa tahallisuutta rikosvastuuseen tuomittaessa, vaikka vammantuottamustapauksissa huolimattomuuden arviointi oli yleensä lähtökohta. Tahallisuuden arviointiin liittyen tutkimuksessa vielä nostettiin esiin se, että perustelut

⁸³ Paasonen – Aaltonen – Hamari 2018, s. 2–7, 10–11.

⁸⁴ Tässä tutkielmassa termejä *huolimattomuus* ja *tuottamus* käytetään toistensa synonyymeinä.

sallittujen voimakeinojen ylittämistilanteissa olisivat kuitenkin tarpeen, myös oikeuskirjallisuuden perusteella. Positiivinen havainto tutkimuksessa oli puolestaan se, että käytettyjen voimakeinojen puolustettavuutta ja tarpeellisuutta tuomioistuimet näyttivät yleensä arvioivan.⁸⁵

Tämän tutkimuksen empiirisessä osiossa hyödynnetään kahta kotimaista poliisin voimankäytön tutkimusta, jotka esitellään vielä seuraavaksi. Ensimmäinen näistä tutkimuksista on Rikanderin tutkimus etälamauttimen käytöstä poliisin voimakeinona. Rikander on selvittänyt tutkimuksessaan seuraavia asioita: missä tilanteissa etälamautinta on käytetty; onko etälamauttimen käytöllä saavutettu tavoiteltu lopputulos; ja mitä seurauksia etälamauttimen käytöstä on aiheutunut. Aineistona Rikander käytti poliisin tekemiä voimankäyttöselvityksiä etälamauttimen käytöstä vuodelta 2016, jota hän analysoi kvantitatiivisesti ja kuvailevasti. Tutkimuksen mukaan etälamauttimen voimankäyttötilanteista yli puolet oli liittynyt yksilön suojaamiseen ja hengen ja terveyden suojaamiseen, ja suurin osa tilanteista oli tapahtunut ilta- tai yöaikaan. Tarkemmin etälamauttimen käyttötilanteita tarkastellessa tutkimuksessa havaittiin, että etälamautinta oli käytetty eniten vastarinnan murtamisessa, mutta myös hätävarjelutilanteita oli ollut 12 %:ssa tapauksista. Vastarinnan luonteesta nousi tutkimuksessa kolme yleisintä tapaa esiin, jotka olivat väkivaltainen vastustaminen, fyysinen vastustaminen sekä sanallinen vastustaminen tai käskyjen tottelemattomuus. Etälamauttimen käytöllä tavoitelluista vaikutuksista tutkimuksessa saatiin selville, että yli 87 %:sti tapauksissa oli saavutettu tavoiteltu lopputulos joko etälamautinta käyttämällä, uhkaamalla käyttää etälamautinta tai varoittamalla etälamauttimen käytön mahdollisuudesta. Etälamauttimen käytön seurauksista tutkimuksessa selvisi, että 88 %:sti tapaukset oli saatu hoidettua ilman vahinkoja omaisuuteen tai henkilöön. Niissä tapauksissa, joissa vahinkoja oli aiheutunut, suurin osa vahingoista oli ollut lieviä henkilövammoja.⁸⁶

Toisessa tässä tutkimuksessa hyödynnettävässä poliisitutkimuksessa Kimpimäki ja Kimpimäki puolestaan ovat tutkineet poliisin voimankäyttötilanteissa aiheutuneita loukkaantumisia. Tarkoituksena oli selvittää, millaisissa voimankäyttötilanteissa henkilövahinkoja on tapahtunut ja kenelle vahingot ovat aiheutuneet sekä kuinka paljon ja millaisia henkilövahinkoja on syntynyt. Aineistona tutkimuksessa käytettiin poliisin tekemiä

---

⁸⁵ Paukku – Turunen – Kuitunen 2021, s. 2–3, 14, 16–20.

⁸⁶ Rikander 2017, s. 119, 132–136, 138, 140.

voimankäyttöselvityksiä vuosilta 2016–2017 ja pääosin vain niitä selvityksiä, joiden perusteena olevissa voimankäyttötilanteissa oli syntynyt henkilövahinkoja. Tällaisia voimankäyttöselvityksiä mahtui aineistoon 248 kappaletta. Aineistoa analysoitiin kvantitatiivisia menetelmiä hyödyntäen. Tutkimuksessa selvisi, että neljä eniten käytettyä voimakeinoa niissä voimankäyttötilanteissa, joissa oli syntynyt henkilövahinko, olivat fyysiset voimakeinot (29,4 %), etälamautin (26,9 %), poliisikoira (16,1 %) ja käsiraudat (13,6 %). Voimankäyttötilanteissa syntyneistä henkilövahinkojen laadusta tutkimuksessa havaittiin, että vahingoista lieviä henkilövahinkoja oli 82,2 % ja vaikeita henkilövahinkoja oli 16,1 %. Henkilövahinkojen joukkoon kuului myös kuolemaan johtaneita vahinkoja (1,4 %) ja niitä oli enemmän kuin erittäin vaikeita henkilövahinkoja (0,3 %). Tutkimuksessa selvitettiin myös kohdehenkilön tekemää vastarintaa henkilövahinkoon johtaneissa voimankäyttötilanteissa, jolloin havaittiin vastarinnan olleen yleisimmin väkivaltaista vastustamista, muutoin fyysistä vastustamista taikka sanallista vastustamista. Poliisilain mukaisiin voimankäytön perusteisiin liittyen tutkimuksessa saatiin selville, että eniten henkilövahinkoja oli aiheutunut vastarinnan murtamisessa ja kiinnioton toimittamisessa. Lisäksi tutkimuksessa vielä havaittiin, että henkilövahinkoon johtaneissa tilanteissa kyse oli ollut yleensä joko yksilön suojaamiseen tai hengen ja terveyden suojaamiseen liittyvästä tehtävästä ja että tilanteen ajankohta oli suurimmassa osassa tapauksista ollut ilta tai yö.⁸⁷

2.3 Oikeudellinen viitekehys

2.3.1 Voimakeinojen käyttö RL 4:6:n perusteella

Yksityisen turvallisuusalan toimijoiden voimankäytön ja sen rajojen ollessa tutkimusaiheina on syytä käydä läpi se, miten näitä teemoja lain tasolla säännellään ja kuinka niitä tulisi lain mukaan arvioida. Yleistä voimakeinojen käytön säännöstä, rikoslain 4 luvun 6 §:ää koskevaa tietoa on perusteltua hyödyntää myös järjestyksenvalvojen ja vartijoiden voimankäytön erityissääntelyä selvitetessä. Tämä tulkinta perustuu yleis- ja erityissäännöksen suhteeseen, jota avataan tarkemmin hieman myöhemmin. Laintasoista sääntelyä selvitetessä on lisäksi hyödynnettävä aiheeseen liittyvää oikeuskirjallisuutta, jotta asiasta saa syvällisemmän käsityksen. Kuten aiemmin on jo mainittu, yksityisen turvallisuusalan toimijoiden

---

⁸⁷ Kimpimäki – Kimpimäki 2018, s. 3–4, 26, 32, 36–37, 43–46.

voimankäyttöön liittyvä kirjallisuus on niukkaa, joten tukea on haettava yleisestä voimakeinojen käyttöä koskevasta teorianiedosta.⁸⁸

Voimakeinojen käytöstä tulee säätää lailla. Syynä tähän on se, että voimakeinojen käytöllä puututaan toisen henkilön perusoikeuksiin eikä tällaista voida sallia ilman laintasoista sääntelyä. Sääntelyn on oltava perusoikeuksien rajoitusedellytysten mukaisesti riittävän täsmällistä ja tarkkarajaista.⁸⁹ Lisäksi perustusvaliokunta on vaatinut, että voimakeinojen käyttö kytketään vaatimukseen välttämättömyydestä ja oikeasuhtaisuudesta. Koulutukselle on annettu myös merkitystä voimakeinojen käyttäjiä koskevan joukon rajauksessa.⁹⁰ Ilman tällaista lakisääteistä perustaa voimakeinojen käyttö täyttäisi usein rikoksen tunnusmerkistön.⁹¹ Rikoslakiin on otettu näiden syiden takia säännös voimakeinojen käytöstä. Säännös sijaitsee rikoslain 4 luvun 6 §:ssä, jonka sisältö on seuraava:

Oikeudesta käyttää voimakeinoja virkatehtävän hoitamiseksi tai muun siihen rinnastettavan syyn vuoksi sekä oikeudesta avustaa järjestystä ylläpitämään asetettuja henkilöitä säädetään erikseen lailla.

Voimakeinoja käytettäessä saa turvautua vain sellaisiin tehtävän suorittamiseksi tarpeellisiin toimenpiteisiin, joita on pidettävä kokonaisuutena arvioiden puolustettavina, kun otetaan huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus sekä tilanne muutenkin.

Jos voimakeinojen käytössä on ylitetty 2 momentissa säädettyt rajat, tekijä on kuitenkin rangaistusvastuusta vapaa, jos on erittäin painavia perusteita katsoa, ettei tekijältä kohtuudella olisi voinut vaatia muunlaista suhtautumista, kun otetaan huomioon hänen asemansa ja koulutuksensa sekä tehtävän tärkeys ja tilanteen yllätyksellisyys.

Kyseessä on siis yleissäännös, jota täsmennetään erityissäännöksillä eri ammattiryhmiä koskevissa erityislaeissa. Erityislaeissa määritellään tarkemmin ne tahot, keille voimankäyttöoikeus on myönnetty, sekä ne tehtävät ja tilanteet, joissa voimakeinoja saa käyttää.⁹² Tässä rikoslain säännöksessä säädetään voimankäytön uloimmista rajoista (2

⁸⁸ Näin esim. Kallio – Rikander 2021, s. 339. Kallio ja Rikander toteavat, että artikkelissaan esitetyt tulkintasuositukset ovat sovellettavissa kaikkiin voimankäyttöön oikeutettuihin tahoihin.

⁸⁹ PL 7 § 3 momentissa säädetään, että henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää ilman laissa säädettyä perustetta. Ks. tarkemmin PeVL 44/1998 s. 3; PeVL 28/2001 s. 3; PeVL 54/2001 vp, s. 5; PeVL 45/2014 s. 6. Ks. myös Koskinen 2009, s. 179; Viljanen 2011, II Yleinen osa > 3. Perusoikeuksien rajoittaminen.

⁹⁰ Ks. esim. PeVL 44/1998 s. 3; PeVL 28/2001, s. 4; PeVL 54/2001 vp, s. 5.

⁹¹ HE 44/2002 vp, s. 19. Näin myös esim. Lappi-Seppälä 2004, s. 27; Melander 2016, s. 271–272; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 371.

⁹² HE 44/2002 vp, s. 129. Näin myös esim. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 372.

momentti) sekä määritellään toimintatavat sen varalta, että nämä rajat ylittyvät (3 momentti).⁹³ Voimakeinojen käyttötilanteisiin on ensisijaisesti sovellettava erityislakien säännöksiä. Tätä rikoslain säännöstä tulee soveltaa vasta sitten, kun säännöksessä määritellyt voimankäytön uloimmat rajat on rikottu.⁹⁴ Uloimmat rajat tarkoittavat myös sitä, että erityislakien säännöksissä ei voida laajentaa voimakeinojen käyttöoikeuksia rikoslain säännökseen verrattuna.⁹⁵ Näin rikoslain säännöksen voidaan ajatella olevan pohja kaikelle voimakeinojen käytölle.

Sallittujen voimakeinojen rajoina ovat rikoslain mukaan tarpeellisuus ja puolustettavuus. Tarpeellisuusvaatimuksella voidaan nähdä olevan kolme ulottuvuutta, jotka ovat voimakeinojen voimakkuus, voimakeinojen tehokkuus sekä ajallinen rajaus. Voimakeinojen voimakkuus tarkoittaa sitä, että on käytettävä lievintä mahdollisinta keinoa, jolla tarkoitus voidaan saavuttaa.⁹⁶ Tätä voidaan kutsua lievimmän mahdollisen keinon periaatteeksi.⁹⁷ Ylipäättään voimakeinoja ei saa käyttää varmuuden vuoksi vaan vasta sitten, jos muut keinot eivät tehoa. Muita keinoja ovat esimerkiksi kehotukset ja käskyt.⁹⁸ Voimakeinojen tehokkuus ilmentää tavoiteltavan tuloksen saavuttamisen mahdollisuutta: jos keinot eivät tuota tavoiteltua tulosta, keinoista on luovuttava.⁹⁹ Ajallinen rajaus merkitsee sitä, että toisaalta keinoja ei saa käyttää ennakollisesti ja toisaalta niitä ei saa käyttää liian pitkään. Voimakeinoja ei siis ole lupa käyttää silloin, kun siihen ei ole tarvetta.¹⁰⁰

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2020:13 (ään.) on arvioitu lievintä tehokasta voimakeinoa. Tapauksessa pohdittiin muun muassa sitä, oliko poliisimies syyllistynyt pahoinpitelyyn käyttäessään etälamautinta kiinniotossa. Korkein oikeus nosti arvioinnissaan esiin voimankäyttövälineitä koskevan sääntelyn ja kiinnitti huomiota poliisimiehen osaamiseen ja kokemukseen. Lisäksi KKO totesi, ettei tilanteessa ollut selvitetty sitä, olisiko voitu käyttää lievempää voimakeinoa. Näiden perusteella KKO tuli siihen lopputulokseen, että kyseisessä tilanteessa etälamauttimen käyttö ei ollut ollut tarpeellista eikä puolustettavaa.¹⁰¹

⁹³ HE 44/2002 vp, s. 127–128. Näin myös esim. Lappi-Seppälä 2004, s. 28; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 372; Rikander – Kallio 2020, s. 6.

⁹⁴ HE 44/2002 vp, s. 19. Näin myös esim. Kallio – Rikander 2021, s. 338.

⁹⁵ Lappi-Seppälä 2004, s. 29; Kerttula 2010, s. 353.

⁹⁶ HE 44/2002 vp, s. 129. Näin myös esim. Nuutila 1997, s. 301.

⁹⁷ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 373–374.

⁹⁸ Helminen – Kuusimäki – Salminen 1999, s. 291.

⁹⁹ HE 44/2002 vp, s. 129.

¹⁰⁰ HE 44/2002 vp, s. 129. Näin myös esim. Frände 2012, s. 154.

¹⁰¹ KKO 2020:13 (ään.) kohdat 3, 30, 33.

Kritiikkiä on kohdistettu ratkaisun osalta siihen, että korkein oikeus ei ottanut kantaa siihen, mikä tilanteessa olisi ollut lievin tehokas voimakeino.¹⁰²

Puolustettavuusarviointi on normatiivista kokonaisarviointia, jossa vaikuttavina kriteereinä ovat tehtävän tärkeys, tehtävän kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus sekä muut tilanteeseen vaikuttavat seikat. Arvioinnissa sovelletaan suhteellisuusperiaatetta.¹⁰³ Periaate asettaa vaatimuksen siitä, että käytettävien voimakeinojen ankaruuden ja haittojen on oltava oikeassa ja kohtuullisessa suhteessa tehtävän laatuun ja tavoiteltaviin päämääriin nähden.¹⁰⁴ Tällöin harjoitetaan intressivertailua, ja punnittavana ovat suoritettujen tehtävien kiireellisyys ja tärkeys sekä voimakeinojen käytön seurauksena aiheutunut intressiloukkaus.¹⁰⁵

Korkein oikeus on havainnollistanut puolustettavuuskriteerin osalta intressipunnintaa ratkaisussaan KKO 1990:136. Tapauksessa kohdehenkilö oli ottanut luvattomasti käyttöönsä moottoripyörän ja paennut poliisia, vaikka poliisi oli antanut pysähtymismerkkin ja ampunut varoituslaukauksen. Tämän jälkeen yksi poliisimies oli ampunut kolme laukausta tähdäten moottoripyörän takapyörään. Yksi luodeista oli osunut kohdehenkilöä selkärankaan, josta yhtenä seurauksena oli ollut alaraajahalvaus. KKO katsoi poliisimiehen käyttäneen ankarampaa voimakeinoa kuin mitä kyseisessä tilanteessa voitiin pitää puolustettavana, koska poliisimiehen oli tullut mieltää, että luoti saattaa osua kohdehenkilöön moottoripyörän sijasta vahingoittamalla tätä vakavasti. Ratkaisun perusteena olleessa puolustettavuusarvioinnissa voidaan tulkita korkeimman oikeuden kiinnittäneen huomiota tehtävän kiireellisyyteen, vastarinnan vaarallisuuteen sekä kohdehenkilön välittömästi voimankäyttötilannetta edeltäneeseen toimintaansa ja tekemiensä rikosten laatuun.¹⁰⁶

Voimakeinojen käyttö edellyttää siis jokaisessa tilanteessa erillistä arviointia siitä, mikä on puolustettava ja tarpeellinen voimakeino. Tästä johtuen voimakeinoja ei ole välttämättä tarkoituksenmukaista asettaa järjestykseen lievimmästä ankarimpaan, ainakaan kovin tiukasti. Perusteluna tälle varovaisuudelle on se, että yhtä ja samaa voimakeinoa voi käyttää monella eri tapaa, mikä vaikuttaa voimankäytön vahingollisuuteen ja vakavuuteen.¹⁰⁷

Esimerkinomaisesti voidaan pohtia, onko lyöminen aina ankarampi voimakeino kuin

---

¹⁰² Rikander – Kallio 2020, s. 12. Rikander ja Kallio ovat artikkelissaan sillä kannalla, että kyseisessä tilanteessa kiinniottoa ei ole voitu suorittaa muulla tavoin. Pääsyyt tälle näkökannalle ovat seuraavat: poliisimies on ollut yksin, voimasuhteet ovat olleet epätasapainossa ja kiinniottoa ei ole voitu jättää myöhemmäksi. Rikanderin ja Kallion mukaan poliisimies on KKO:n vaatimalla tavalla arvioinut osaamisensa perusteella etälamauttimen lievimmäksi tehokkaaksi voimakeinoksi. Ks. Rikander – Kallio 2020, s. 15–17.

¹⁰³ HE 44/2002 vp, s. 130. Näin myös esim. Nuutila 1997, s. 302; Lappi-Seppälä 2004, s. 29.

¹⁰⁴ HE 44/2002 vp, s. 130. Näin myös esim. Helminen – Kuusimäki – Salminen 1999, s. 292.

¹⁰⁵ Helminen – Kuusimäki – Salminen 1999, s. 292; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019 s. 373–374.

¹⁰⁶ Tulkinta pohjautuu osaltaan Tapanin ym. esittämään tulkintaan. Ks. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019 s. 375–376.

¹⁰⁷ Kerttula 2010, s. 354.

käsirautojen käyttäminen. Totta on, että lyönti nyrkillä täyttä voimaa käyttäen kasvoihin tarkoittaa vakavampaa lopputulosta uhrille kuin käsirautojen laittaminen rauhalliselle henkilölle. Tilanteiden arviointi kuitenkin muuttuu, jos vertaillaan tilannetta, jossa nyrkin lyönti osuu käsivarteen ja tilannetta, jossa raudoitetaan kovasti vastusteleva ja rimpuileva henkilö maassa. Lopputuloksena suurempi vammautumiseriski on todennäköisesti jälkimmäisessä tilanteessa, jolloin käsiraudat osoittautuvatkin vakavammaksi voimakeinoksi lyöntiin nähden.¹⁰⁸

Erilaisten voimakeinojen osalta voidaan kuitenkin hahmottaa jonkinlaisia suuntaviivoja. Ruumiinvoimat ovat lähtökohtaisesti ensisijainen keino vastarinnan murtamisen tilanteissa. Ruumiinvoimien käyttöä on esimerkiksi tietyt puolustautumiskeinot sekä sidonta- ja kuljetusotteet. Tällöin on kuitenkin vältettävä sellaisia otteita ja lyöntejä, jotka ovat vaarallisia, erityisen kivuliaita tai nöyryyttäviä. Esimerkkejä tällaisista otteista ja lyönneistä ovat kuristusotteet, tarttuminen hiuksiin tai kasvoihin, iskut arkoihin ruumiinosiin sekä erityistä kipua tai vammautumisen mahdollisuuden tuottavat otteet tai lyönnit.¹⁰⁹

Siinä tapauksessa, kun ruumiinvoimat eivät enää riitä, voimankäytön apuvälineistä patukka on ensisijainen valinta. Esimerkki tällaisesta tilanteesta voi olla riehuvan henkilön taltuttaminen. Patukalla tulee lyödä lähtökohtaisesti vain käsivarsiin tai vartaloon, ei pään tai kaulan alueelle. Käsirautojen käytön rajoja voidaan puolestaan hakea tutkintavankeuslain (768/2005) 13 luvun 2 §:stä.¹¹⁰ Säännökseen pohjautuen käsirautoja voidaan käyttää henkilön välittömän toimintavapauden rajoittamiseksi, jos se on välttämätöntä väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, uhkaavan väkivallan torjumiseksi, turvallisuustarkastuksen turvaamiseksi tai karkaamisen estämiseksi.¹¹¹ Säännöksessä on asetettu väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemisen lisäedellytykseksi se, että kyseistä toimintaa ei saada estettyä muulla tavoin ja että siitä saattaa aiheutua vaaraa hänen tai muun henkilön turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa jollekin omaisuudelle. Kokoavasti voimankäytön osalta voidaan todeta seuraavasti:

---

¹⁰⁸ Esimerkki pohjautuu Kerttulan pohdintoihin ja kyseenalaistukseen Tapanin ja Tolvasen esittämään voimakeinojen kategorisointiin. Ks. Kerttula 2010, s. 354–355.

¹⁰⁹ Helminen – Kuusimäki – Salminen 1999, s. 295.

¹¹⁰ Helminen – Kuusimäki – Salminen 1999, s. 295, 301.

¹¹¹ Säännöksessä mainittuja sanamuotoja on muokattu vastaamaan yksityisen turvallisuusalan toimijoiden voimankäytön perusteita. Esimerkiksi tutkintavankeuslain säännöksessä käytetään termiä henkilönkatsastus, mutta LYTP:ssä tämä on rajattu turvallisuustarkastukseen kiellettyjen tai vaaraa aiheuttavien esineiden tai aineiden poisottamiseksi.

tehtävän suorittamiseksi on valittava lievin mahdollinen voimakeino ja sitä on käytettävä vähiten haittaa ja vahinkoa aiheuttavalla tavalla.¹¹²

2.3.2 Voimakeinojen käyttö rikosoikeuden systematiikassa

Se, mihin voimakeinojen käyttöä koskeva säännös (RL 4:6.2) sijoitetaan rikosoikeuden systematiikassa, on epäselvää. Vaihtoehtoja on kolme: oikeuttamisperuste, anteeksiantoperuste tai oma rikosvastuun poistava peruste. Jaottelu pohjautuu rikoksen rakenteen eri malleihin, joita ovat perinteinen kolmiportainen malli ja sen rinnalle noussut uudempi kaksiportainen malli. Mallit ovat sisällöltään pääosin samanlaiset, mutta niissä käytetään osin eri termejä sekä ainesosat ja samalla rikosvastuun tutkimisvaiheet ovat eri järjestyksessä.

Kolmiportaisella mallilla on suomalaisessa rikosoikeustieteessä vahva ja vakiintunut asema.¹¹³ Perusteena mallin asemalle on katsottu sen havainnollistavan analyttisesti ja selkeästi rikosvastuun osatekijöiden merkitystä käytännön vaikutusten avulla.¹¹⁴

Kolmiportaisessa mallissa rikoksen rakenteen ainesosat jakautuvat 1. tunnusmerkistön mukaisuuteen, 2. oikeudenvastaisuuteen ja 3. syyllisyyteen.¹¹⁵ Mallin eri elementit osoittavat kriminaalipoliittisen arvosteluperustan; tunnusmerkistön mukaisuutta ja oikeudenvastaisuutta on arvioitava teon sosiaalisen vahingollisuuden perusteella, kun taas syyllisyydessä perustana on tekijän tahdonmuodostuksen moitittavuus.¹¹⁶ Rikosvastuun edellytysten täyttymistä tutkitaan tässä mallissa ainesosien mukaisessa järjestyksessä.¹¹⁷

Tunnusmerkistön mukaisuus liittyy laillisuusperiaatteeseen (RL 3:1 [515/2003]), jonka mukaan teon rangaistavuus edellyttää, että sen kaikki muodot on tyhjentävästi ilmaistu

---

¹¹² Helminen – Kuusimäki – Salminen 1999, s. 294. Myös kansainvälisessä oikeuskirjallisuudessa lailliselta voimankäytöltä on vaadittu, että voimakeinoja käytetään vain silloin, kun se on aivan välttämätöntä ja oikeutettua käsillä olevan uhan takia ja oikeassa suhteessa tähän. Ks. esim. Bowling – Reiner – Sheptycki 2019, s. 229.

¹¹³ Melander 2016, s. 100–101. Malliin on tukeuduttu oikeuskirjallisuuden lisäksi rikoslain yleisten oppien uudistamista koskevassa hallituksen esityksessä (HE 44/2002 vp, s. 9). Toisaalta samalla hallituksen esityksessä on todettu, että lakiteknisesti tärkeämpää on vastuuperusteiden ja vastuuvapausperusteiden erottelu toisistaan, ja tämä erottelu on jätetty myös rikoslakiin (RL 3 ja 4 luku).

¹¹⁴ Melander 2016, s. 101.

¹¹⁵ Nuutila 1997, s. 81–82; Koskinen 2009, s. 161; Frände 2012, s. 8–9.

¹¹⁶ Nuutila 1997, s. 81.

¹¹⁷ Nuutila 1997, s. 85–86; Frände 2012, s. 9.

rikostunnusmerkistössä.¹¹⁸ Rikoksen tekotavan ei tarvitse kuitenkaan olla selostettu yksityiskohtaisesti tunnusmerkistössä. Tällöin tunnusmerkistöön on kriminalisoitu tietyn seurauksen aiheuttaminen tekotavan ollessa ilmaistu yleisluonteisesti.¹¹⁹ Näiden lisäksi tunnusmerkistössä voi olla mainittu tiettyjä muita tunnusmerkkejä, kuten tekohetken olosuhteet.¹²⁰ Jotta teko on tunnusmerkistön mukainen, teolta edellytetään aktiivista tekemistä taikka tietyissä tapauksissa vain laiminlyöntiä.¹²¹ Tunnusmerkistössä voi olla asetettu vaatimukseksi teon lisäksi seuraus, joka on oikeudellisesti suojatun edun loukkaamista tai vaarantamista.¹²² Lisäksi tällöin teon ja seurauksen välillä on vallittava syy-yhteys.¹²³ Näiden ohella on rikoksia, joissa tunnusmerkistö edellyttää erikseen vaaran aiheuttamista.¹²⁴

Teko on rangaistava, jos se on tunnusmerkistön mukainen ja oikeudenvastainen. Teko on oikeudenvastainen, jos se rikkoo oikeusjärjestykseen sisältyvää kieltoa tai käskyä.¹²⁵ Rikos on siten aina oikeudenvastainen teko, mutta tunnusmerkistön mukainen teko ei ole aina oikeudenvastainen. Oikeudenvastaisuus poistuu silloin, kun tilanteeseen soveltuu oikeuttamisperuste ja tekijä vapautuu rikosvastuusta.¹²⁶ Tällöin teko katsotaan yleisesti sallituksi ja jopa joissain tilanteissa toivotuksi oikeusjärjestyksen näkökulmasta. Tämä merkitsee sitä, että samaan tilanteeseen joutuvien voidaan suositella toimivan tällä tavoin, koska kyseessä ei ole rikos.¹²⁷ Oikeuttamisperusteisiin lukeutuu tapaukset, joissa oikeusjärjestykseen sisältyy velvollisuus tai lupa tunnusmerkistön mukaisen teon toteuttamiseen.¹²⁸

Rikosvastuuseen asettaminen vaatii tunnusmerkistön mukaisen ja oikeudenvastaisen teon lisäksi tekijän syyllisyyden. Syyllisyyden ainesosia ovat syyntakeisuus ja syyksiluettavuus.¹²⁹

---

¹¹⁸ Koskinen 2009, s. 162–163. Ks. rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen sisällöstä tarkemmin esim. Nuutila 1997, s. 47–67; Frände 2012, s. 27–46.

¹¹⁹ Koskinen 2009, s. 163; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 214–215.

¹²⁰ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 214.

¹²¹ Koskinen 2009, s. 164. Ks. teosta ja laiminlyönnistä tarkemmin esim. Nuutila 1997, s. 93–96; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 217–229.

¹²² Melander 2016, s. 98.

¹²³ Koskinen 2009, s. 164. Ks. syy-yhteydestä tarkemmin esim. Frände 2012, s. 71–79; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 231–243.

¹²⁴ Koskinen 2009, s. 164. Ks. vaarantamisesta tarkemmin Frände 2012, s. 79–88; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 245–262.

¹²⁵ Melander 2016, s. 98.

¹²⁶ Koskinen 2009, s. 167, 170; Melander 2016, s. 98; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 389–390.

¹²⁷ Nuutila 1997, s. 86; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 389–390.

¹²⁸ Koskinen 2009, s. 167, 170.

¹²⁹ Nuutila 1997, s. 76, 83; Koskinen 2009, s. 171–172. Ks. syyntakeisuudesta tarkemmin esim. Koskinen 2009, s. 172–173.

Syyksiluettavuuden muodot ovat puolestaan tahallisuus ja tuottamus.¹³⁰

Anteeksiantoperusteen soveltumista tutkitaan tässä ainesosassa. Nimittäin, anteeksiantoperuste poistaa kielletyn teon moitittavuuden, jolloin tekijän syyllisyys sulkeutuu pois ja hän vapautuu rangaistusvastuusta.¹³¹ Anteeksiantoperuste muuttaa teon anteeksiannettavaksi siitä syystä, että tekijältä ei voitu kohtuudella vaatia toisenlaista toimintaa.¹³² Tekijällä ei ole tällöin ollut mahdollisuutta kyetä valitsemaan sallittua tapaa toimia. Teko siis katsotaan yleisellä tasolla oikeusjärjestelmässä kielletyksi, mutta kyseisessä tilanteessa anteeksiannettavaksi ja tekijä jätetään tuomitsematta rangaistukseen.¹³³ Jos anteeksiantoperustekaan ei sellaisenaan sovellu, tuomioistuin voi tuomita rangaistukseen, mutta lieventää rangaistusta olosuhteiden takia (RL 4:7 [515/2003]).¹³⁴

Kaksiportaisessa mallissa rikoksen rakenteen ainesosat ovat vastuuperusteet ja vastuuvapausperusteet.¹³⁵ Ainesosat on nimetty niiden oikeusvaikutusten perusteella.¹³⁶ Vastuuperusteet vastaavat kolmiportaisen mallin tunnusmerkistön mukaisuutta. Lisäksi vastuuperusteisiin kuuluu tahallisuus ja tuottamus. Syyllisyyttä ei käytetä tässä mallissa sen perinteisessä merkityksessä vaan se vastaa anteeksiantoperusteita. Vastuuvapausperusteisiin lukeutuu siten oikeuttamisperusteet, anteeksiantoperusteet sekä itsenäiset vastuuvapausperusteet.¹³⁷

Tapanin ym. mukaan rikoksen rakenne on selkeämpi hahmottaa silloin, kun vastuuperusteiden kategoriaan kuuluvat kaikki rikosvastuun positiiviset edellytykset.¹³⁸ Vastuuperusteiden täyttyminen luo tällöin vahvan oletuksen rikoksen täyttymisestä. Tämän takia Tapani ym. sijoittavat oikeuttamis- ja anteeksiantoperusteet toiseen kategoriaan poikkeukseksi vastuun syntymisestä. Tahallisuuden jäsentymistä vastuuperusteisiin he perustelevat sillä, että tämä

---

¹³⁰ Nuutila 1997, s. 83; Koskinen 2009, s. 171–172. Vrt. Osa kolmiportaisen mallin edustajista sijoittaa tahallisuuden ja tuottamuksen tunnusmerkistön mukaisuuden kategoriaan. Ks. esim. Frände 2012, s. 9. Lisäksi tahallisuuden ja tuottamuksen yhteydessä osa käyttää teon huolimattomuuden oppia. Ks. tästä esim. Nuutila 1997, s. 141–196; Frände 2012, s. 88–106. Vrt. Tapani ym. eivät taas koe enää tarpeelliseksi käsitteellistää ja eriyttää teon huolimattomuuden oppiin kuuluvia seikkoja rikosvastuun arvioinnissa. Ks. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 6–7. Ks. tahallisuudesta yleisesti HE 44/2002 vp, s. 71–88 ja esim. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 263–312. Ks. tuottamuksesta yleisesti HE 44/2002 vp, s. 88–99 ja esim. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 313–367. Tässä tutkielmassa käsitellään lyhyesti tahallisuutta pahoinpitelyn näkökulmasta luvussa 2.3.6.

¹³¹ Koskinen 2009, s. 171–172.

¹³² Nuutila 1997, s. 87; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 390.

¹³³ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 390–391.

¹³⁴ Nuutila 1997, s. 282.

¹³⁵ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 3–4.

¹³⁶ Melander 2016, s. 104.

¹³⁷ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 3–4, 8.

¹³⁸ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 5. Näin myös Melander 2016, s. 102.

vastaa käytännön lainkäyttötoimintaa. Nimittäin, oikeusprosessissa samanaikaisesti tutkitaan sekä tunnusmerkistön mukaisuutta että tahallisuutta ja tuottamusta. Näistä syistä johtuen ainoa systemaattinen ja järkevä vaihtoehto Tapanin ym. mielestään on ensin tutkia, täyttyykö tunnusmerkistö sekä tahallisuus tai tuottamus, minkä jälkeen vasta siirrytään arvioimaan oikeuttamis- ja anteeksiantoperusteiden soveltumisen mahdollisuutta.¹³⁹ Lisäksi yleisesti ottaen lainsoveltamistilanteissa arvioidaan yksittäisen seikan kohdalla vain sitä, että vaikuttaako tämä vastuun perustavalla vai sen poistavalla tavalla. Tähänkin käytäntöön kaksiportainen malli vastaa paremmin kolmiportaiseen malliin nähden.¹⁴⁰

Palataksemme tämän alaluvun alkuun tarkoituksena on seuraavaksi sijoittaa voimakeinojen käytön säännös oikeuttamisperusteeksi, anteeksiantoperusteeksi tai omaksi vastuusta vapauttamisen perusteeksi. Laissa säännös on sijoitettu vastuuvapausperusteisiin rikosoikeuden yleisten oppien uudistuksessa ja se nähtiin tuolloin sekä oikeuttamis- että anteeksiantoperusteena.¹⁴¹ Voimakeinojen käyttö oikeuttamisperusteena saakin tukea osaltaan oikeuskirjallisuudesta. Asiaa perustellaan juuri säännöksen sijainnilla rikoslain vastuuvapausperusteissa ja se katsotaan luonteeltaan hätävarjelun tapaiseksi oikeuttamisperusteeksi.¹⁴² Lisäksi korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 2020:13 (ään.) voidaan tulkita tarkoittavan, että sallittu voimakeinojen käyttö olisi oikeuttamisperuste.¹⁴³ Muunlaisia näkemyksiäkin voimakeinojen käytön säännöksen sijoittamisesta on esitetty. Tällöin oikeuskirjallisuudessa vallitseva kanta on, että voimakeinojen käyttö on oma vastuusta vapauttava peruste eli tunnusmerkistön mukaisuuden poistava peruste, mutta ei oikeuttamisperuste. Syynä tällaiseen johtopäätökseen on se, että voimakeinojen käytön ollessa laillisesti oikeutettua ei ole johdonmukaista ajatella teon täyttävän rikoksen tunnusmerkistön, mutta olevan kuitenkin oikeuttamisperusteen nojalla oikeutettu.¹⁴⁴ Kokoavasti voidaan siten

---

¹³⁹ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 5–6.

¹⁴⁰ Melander 2016, s. 102.

¹⁴¹ HE 44/2002 vp, s. 111.

¹⁴² Nuutila 1997, s. 301; Helminen – Kuusimäki – Salminen 1999, s. 277; Lappi-Seppälä 2004, s. 3; Pauku – Turunen – Kuitunen 2021, s. 4. Hätävarjelun sijoittumisesta rikosoikeuden systematiikkaan ei ole eriäviä mielipiteitä, vaan se yleisesti katsotaan oikeuttamisperusteeksi. Ks. hätävarjelusta esim. Nuutila 1997, s. 283–292; Melander 2016, s. 238–258.

¹⁴³ Kallio – Rikander 2021, s. 341. Ks. KKO 2020:13 (ään.) kohta 34. KKO perusteli tekijän tuomitsemista pahoinpitelyyn sillä, että oikeuttamisperustetta voimankäyttöön ei katsottu tilanteessa olleen.

¹⁴⁴ Melander 2016, s. 274–275; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 3–4; Kallio – Rikander 2021 s. 342–343. Samankaltaisen lähestymistavan on aikanaan valinnut jo Sinisalo, jonka mukaan voimakeinojen käyttöä koskevassa säännöksessä kyse on enemminkin toimivallan luomisesta. Tällöin on ilmeistä, ettei toimivallan käyttäminen voi olla samanaikaisesti rangaistavaa. Sinisalo myös huomauttaa, että toimivallan luomisen taustalla on kyse tiettyjen rikostunnusmerkistöjen, eritoten pahoinpitelyn, rangaistavuutta koskevasta poikkeuksesta. Tällöin toimivaltuus itsessään jo poistaa teolta sen rangaistavuuden. Ks. tarkemmin Sinisalo 1971, s. 111–114.

todeta, että ei ole yksimielisyyttä siitä, mihin voimakeinojen käytön säännös tulisi rikosoikeuden systematiikassa sijoittaa.

2.3.3 Voimakeinojen käytön liioittelu

Tässä tutkielmassa otetaan lähtökohdaksi se, että kun voimakeinoja käytetään toimivaltuuksien sallimissa rajoissa, tilanteeseen ei liity rikosoikeudellisia ulottuvuuksia. Tällöin toimitaan oikeusjärjestyksen mukaisesti eikä minkään rikoksen tunnusmerkistö ole täyttynyt.¹⁴⁵ Vasta sitten kun toimivaltuudet ylitetään, siirrytään rikosoikeudellisen arvioinnin puolelle.¹⁴⁶ Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään vain rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa, eli tästä ei ole erityissäännöksiä.¹⁴⁷ Tätä valintaa kuvastaa se, että voimakeinojen käyttöä koskevissa erityissäännöksissä on viittaus voimakeinojen käytön liioittelun osalta kyseiseen rikoslain säännökseen.¹⁴⁸

RL 4:6.3 on säännös menettelystä voimakeinojen käytön liioittelutapauksissa.¹⁴⁹

Voimakeinojen käytön liioittelu on anteeksiantoperuste.¹⁵⁰ Säännöksessä määritellään ne ehdot, jotka tulee täytyä, jotta teko voidaan katsoa anteeksiannettavaksi.¹⁵¹

Anteeksiantoperusteen soveltamisen tulee vaatia erittäin painavia syitä. Arvioinnissa on otettava huomioon esimerkiksi tilanteen yllätyksellisyys, vastarinnan määrä, käytettävissä oleva harkinta-aika sekä voimankäyttäjän koulutus.¹⁵² Koulutuksen takia voimakeinojen käyttäjillä huolellisuuden vaatimustaso on korkeampi kuin keskivertokansalaisella. Tämä johtuu siitä, että koulutuksen saatuaan voimakeinojen käyttäjän tulisi kyetä suorittamaan oikeanlainen tilannearvio voimakeinojen käytöstä, varsinkin silloin, kun ennakointiin on

---

¹⁴⁵ Koskinen 2009, s. 178–179; Melander 2016, s. 274–275; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019 s. 371–372. Lisäksi korkein oikeus ratkaisussaan KKO 2020:29 (kohta 91) päätyi siihen, että kun poliiseilla oli ollut toimivalta kiinniottamiseen ja säilöissäpitoon, vapaudenriiston tai tuottamuksellisen vapaudenriiston tunnusmerkistö ei täyttynyt.

¹⁴⁶ Koskinen 2009, s. 178–179; Melander 2016, s. 274–275; Kallio – Rikander 2021 s. 343.

¹⁴⁷ Melander 2016, s. 278–279.

¹⁴⁸ HE 44/2002 vp, s. 19.

¹⁴⁹ HE 44/2002 vp, s. 128.

¹⁵⁰ HE 44/2002 vp, s. 130. Voimakeinojen käytön liioittelusta ei ole samankaltaisia näkemysten eroavaisuuksia kuin voimakeinojen käytössä, vaan yleisesti oikeuskirjallisuudessakin katsotaan, että voimakeinojen käytön liioittelu on anteeksiantoperuste. Ks. esim. Nuutila 1997, s. 304; Melander 2016, s. 278–279; Kallio – Rikander 2021, s. 343.

¹⁵¹ Frände 2012, s. 156.

¹⁵² HE 44/2002 vp, s. 131.

aikaa.¹⁵³ Lähtökohtana voidaan pitää sitä, että koulutettu voimakeinojen käyttäjä osaa käyttää voimakeinoja oikein. Koulutuksen osalta tulisi kuitenkin ottaa huomioon myös sen kesto.¹⁵⁴

2.3.4 Voimakeinojen käyttö LYTP:n perusteella

Yksityisen turvallisuusalan voimakeinojen käyttö edellyttää laintasoisen voimakeinojen käyttöä koskevan säännöksen lisäksi liityntää toimivaltaan. Voimakeinojen käytön kytkentä pelkästään tehtävän suorittamiseen ei siten riitä, koska tällöin vaarana olisi yleinen valtuutus voimakeinojen käyttöön aina, kun tehtävä on käsillä.¹⁵⁵ Tämä ilmenee myös vartijan ja järjestyksenvalvojan voimakeinojen käyttöä koskevista säännöksistä, jotka ovat rakenteeltaan täysin samanlaiset. Tämä tarkoittaa samalla sitä, että molempien ammattiryhmien kohdalla voimakeinojen käyttöä arvioitaessa sovelletaan samoja kriteereitä ja periaatteita.¹⁵⁶

Vartijan osalta voimakeinojen käyttösäännös on LYTP 17 §, jonka sisältö on seuraava:

Jos henkilö koettaa vastarintaa tekemällä välttää pääsyn estämisen, poistamisen, kiinni ottamisen tai turvallisuustarkastuksen suorittamisen taikka pakenee kiinni ottamista, vartijalla on oikeus käyttää sellaisia henkilön pääsyn estämiseksi, poistamiseksi tai kiinni ottamiseksi taikka turvallisuustarkastuksen suorittamiseksi tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina, kun otetaan huomioon henkilön käyttäytyminen, tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus ja muut olosuhteet.

Vastuuvapausperusteesta ja rangaistusvastuun lievennyksestä voimakeinojen käytön liioittelussa säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

Järjestyksenvalvojan osalta voimakeinojen käytöstä säädetään LYTP 48 §:ssä seuraavasti:

Jos henkilö koettaa vastarintaa tekemällä välttää pääsyn estämisen, paikalta poistamisen, kiinniottamisen, 46 §:ssä tarkoitetun tarkastuksen tai 47 §:ssä tarkoitetun poisottamisen taikka pakenee kiinniottamista, järjestyksenvalvojalla on oikeus käyttää sellaisia henkilön pääsyn estämiseksi, paikalta poistamiseksi tai

¹⁵³ HE 44/2002 vp, s. 130–131. Näin myös Nuutila 1997, s. 304–305; Koskinen 2009, s. 179; Frände 2012, s. 177.

¹⁵⁴ Frände 2012, s. 177.

¹⁵⁵ HE 22/2014 vp, s. 43. Näin myös esim. Helminen – Kuusimäki – Salminen 1999, s. 277; Kerttula 2010, s. 357–358. Aihetta voidaan hahmottaa myös primääri- ja sekundäärinormien jaottelun avulla, jolloin toimivaltuus on primäärinormi ja voimakeinojen käyttöoikeus sekundäärinormi. Vaatimus tehtävästä asemituu vielä omaksi normikseen, joka on toimivaltuusnormin edellytyksenä. Ks. tästä tarkemmin Kerttula 2010, s. 357–365. Ks. tarkemmin primääri- ja sekundäärinormien systematiikasta voimakeinojen käyttöoikeuden osalta Sinisalo 1971, s. 115–123.

¹⁵⁶ HE 22/2014 vp, s. 43, 65.

kiinniottamiseksi taikka tarkastuksen suorittamiseksi tai esineen ja aineen poisottamiseksi tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina, kun otetaan huomioon henkilön käyttäytyminen, tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus ja muut olosuhteet.

Vastuuvapausperusteesta ja rangaistusvastuun lievennyksestä voimakeinojen käytön liioittelussa säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

Molempien toimijoiden kohdalla voimankäytön oikeus on siten sidottu yksilöidyn toimivaltuuden käsillä oloon. Säännöksistä ilmenee myös toimivaltuuksien ensisijaisuusjärjestys, jolloin voimakeinojen käyttö on viimesijainen keino.¹⁵⁷ Voimakeinojen käyttö edellyttää toimivaltuuden olemassaolon lisäksi henkilön vastarintaa, ellei kyse ole kiinniotettavan henkilön pakenemisesta. Vastarinnan täytyy kohdistua vartijan tai järjestyksenvalvojan toimivaltuuksiin: kohdehenkilön tulee käyttää vastarintaa hänen pääsynsä estämisessä, paikalta poistamisessa, kiinniottamisessa, turvallisuustarkastuksen suorittamisessa taikka kielletyn esineen tai aineen poisottamisessa.¹⁵⁸

Vastarinnan on tässä tutkielmassa tulkittu täytyvän kohdistua itseän osoitettuun vartijan tai järjestyksenvalvojan toimenpiteeseen, koska lakitekstistä lähtien puhutaan vain tietyistä henkilöistä. Tällöin lain tasolla avoimeksi jää se tilanne, jossa henkilö kohdistaa vastarintaa sellaiseen vartijan tai järjestyksenvalvojan toimenpiteeseen, jonka kohde on toinen henkilö. Syntyykö tällöinkin vartijalle tai järjestyksenvalvojalle yhtäläinen oikeus käyttää voimakeinoja vastarintaa tekevään henkilöön?

Vastarinta voi olla luonteeltaan joko aktiivista, kuten hyökkäämistä vartijaa tai järjestyksenvalvojaa kohtaan, taikka passiivista, esimerkiksi vartijan tai järjestyksenvalvojan toimenpiteen vastustamista tai vaikeuttamista muutoin.¹⁵⁹ Yleisesti ottaen vastarinnan katsotaan olevan käsillä, jos henkilö käyttää fyysisiä toimia tarkoituksenaan estää lainmukainen toiminta.¹⁶⁰ Lisäksi fyysisistä koskemattomuutta koskevat sanalliset uhkaukset

¹⁵⁷ HE 22/2014 vp, s. 43.

¹⁵⁸ HE 22/2014 vp, s. 43, 65; Kerttula 2010, s. 365. Laissa ei erikseen mainita vartijan osalta kielletyn esineen tai aineen poisottamista voimankäyttöoikeuden perustavissa toimivaltuuksissa, mutta vartijan turvallisuustarkastusoikeuteen sisältyy tiettyjen esineiden ja aineiden poisottamisoikeus. Ks. HE 22/2014 vp, s. 42.

¹⁵⁹ HE 22/2014 vp, s. 43. Näin myös esim. Sinisalo 1971, s. 126–128; Helminen – Kuusimäki – Salminen 1999, s. 289; Kerttula 2010, s. 365. Vrt. Frände ei katso passiivisuuden kuuluvan vastarintaan, ainakaan poliisin voimankäytön kohdalla. Jos esimerkiksi henkilö istuu tietyssä paikassa ja kieltäytyy täten poistumasta, poliisin oikeus käyttää voimakeinoja perustuu paikalta poistamisen toimivaltuuteen, ei vastarintaan. Ks. Frände 2012, s. 153. Aktiivisen vastarinnan osalta kyseessä on yleensä myös oikeudeton hyökkäys, joka laukaisee hätävarjelu-oikeuden. Ks. Kerttula 2010, s. 365. Hätävarjelu- ja voimakeinojen käytön välistä suhdetta käsitellään myös tässä tutkielmassa luvussa 2.3.5.

¹⁶⁰ Kerttula 2010, s. 365.

voidaan myös katsoa vastarinnaksi sillä edellytyksellä, että uhkaukset estävät järjestyksenvalvojan tai vartijaa toimivaltuuden suorittamista.¹⁶¹

Voimakeinojen käyttöä koskevat muut edellytykset vastaavat pitkälti rikoslain voimakeinojen käyttöä koskevia uloimpia rajoja.¹⁶² Myös LYTP:n mukaan voimakeinojen on oltava tarpeellisia ja puolustettavia. Puolustettavuusarvioinnissa sekä järjestyksenvalvojan että vartijan osalta on nykyään lain mukaan otettava huomioon kohteen käyttäytyminen ja vastarinnan vaarallisuus, tehtävän tärkeys ja kiireellisyys sekä muut olosuhteet. Aiemmassa laissa vartijan osalta edellytettiin vain nimenomaisesti henkilön käyttäytymisen huomioon ottamista (LYTP [282/2002] 28 §:n 4 momentti). Järjestyksenvalvojan osalta kriteerit olivat aiemmin päinvastaiset verrattuna vartijaa koskeviin kriteereihin – järjestyksenvalvojaa koskevista kriteereistä uupui vain henkilön käyttäytyminen ja toisaalta lisänä oli käytettävissä olevat voimavarat (JVL 9 §). Nykyisen lain puolustettavuusarvioinnissa huomioitavat seikat vastaavat rikoslain voimakeinojen käytön säännöstä muuten, paitsi henkilön käyttäytymistä ei nimenomaisesti rikoslaissa mainita.¹⁶³

Voimakeinoja käytettäessä on noudatettava lisäksi suhteellisuusperiaatetta, eli käytettävän keinon on oltava oikeassa suhteessa tavoiteltuun etuun. Tältä osin yksityisistä turvallisuuspalveluista annettua lakia koskevassa hallituksen esityksessä on mainittu verrattain selkeitä esimerkkejä: 1. jos voimakeinojen käytön perusteena oleva intressi on paljon pienempi kuin kohteen vammautumisen todennäköisyys, voimankäyttöön ei ole oikeutta; 2. kiinniotettavan paetessa voimankäytön oltava lievempää verrattuna tilanteeseen, jossa kiinniotettava tekee aktiivista vastarintaa; sekä 3. passiivinen vastarinta ei lähtökohtaisesti oikeuta järeisiin voimakeinoihin.¹⁶⁴

Uuteen lakiin lisättiin vartijan toimivaltuuksiin oikeus pääsyn estämiseen, minkä myötä voimankäytön säännökseen lisättiin myös tähän toimivaltuuteen perustuva oikeus voimakeinojen käyttöön. Lakimuutoksella poistettiin puolestaan järjestyksenvalvojan voimankäyttöön oikeuttavista tilanteista esteen murtaminen. Lisäksi nykyiseen lakiin järjestyksenvalvojan voimakeinojen käyttö sidottiin vastarinnan vaatimukseen kiinnioton

---

¹⁶¹ Kerttula 2010, s. 368. Helminen ym. eivät aseta tällaista edellytystä poliisin voimankäytölle, vaan pelkkä väkivallalla uhkailu voidaan tulkita vastarinnaksi. Ks. Helminen – Kuusimäki – Salminen 1999, s. 289.

¹⁶² Rikoslain mukaista voimakeinojen käyttöä käsiteltiin tässä tutkielmassa luvussa 2.3.1.

¹⁶³ HE 22/2014 vp, s. 43.

¹⁶⁴ HE 22/2014 vp, s. 43.

pakenemista lukuun ottamatta, eli tältäkin osin yhdenmukaistettiin vartijan ja järjestyksenvalvojan voimankäyttöoikeuden edellytykset.¹⁶⁵

2.3.5 Voimakeinojen käytön ja hätävarjelun suhde

Hätävarjelu tarkoittaa puolustautumista oikeudetonta hyökkäystä vastaan, ja siihen turvautumalla voi vapautua rikos- tai rangaistusvastuusta.¹⁶⁶ Hätävarjelusta ja hätävarjelun liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 4 §:ssä (515/2003) seuraavasti:

Aloitettun tai välittömästi uhkaavan oikeudettoman hyökkäyksen torjumiseksi tarpeellinen puolustusteko on hätävarjeluna sallittu, jollei teko ilmeisesti ylitä sitä, mitä on pidettävä kokonaisuutena arvioiden puolustettavana, kun otetaan huomioon hyökkäyksen laatu ja voimakkuus, puolustautujan ja hyökkääjän henkilö sekä muut olosuhteet.

Jos puolustuksessa on ylitetty hätävarjelun rajat (hätävarjelun liioittelu), tekijä on kuitenkin rangaistusvastuusta vapaa, jos olosuhteet olivat sellaiset, ettei tekijältä kohtuudella olisi voinut vaatia muunlaista suhtautumista, kun otetaan huomioon hyökkäyksen vaarallisuus ja yllätyksellisyys sekä tilanne muutenkin.

Säännöksessä mainittu puolustus tarkoittaa käytännössä voimankäyttöä, ja voimankäytön puolustettavuus on hätävarjelussa arvioinnin kohteena. Arvioinnissa harjoitetaan etuvertailua: vertailussa on yhtäältä suojeltavan edun merkitys ja hyökkäyksen vaarallisuus sekä toisaalta puolustuksessa käytetyn väkivallan määrä ja sillä aiheutettujen vahinkojen suuruus. Selkeänä esimerkkinä toimii se, että jos omaisuuden arvo on vähäinen, ei ole sallittua aiheuttaa vakavia henkeen tai terveyteen kohdistuvia vammoja. Suojeltava oikeushyvä voi olla lähes mikä tahansa, kunhan se on oikeudellisesti määriteltävissä. Lisäksi vaikka hätävarjelussa edellytetyt puolustautumisen rajat olisi ylitetty, voi hätävarjelun liioittelu soveltua anteeksiantoperusteena.¹⁶⁷

Järjestyksenvalvojan ja vartijan voimakeinojen käyttö voi tulla siten myös arvioitavaksi hätävarjeluna, koska hätävarjelu-oikeus on kaikille kansalaisille kuuluva yleinen oikeus.¹⁶⁸

¹⁶⁵ HE 22/2014 vp, s. 43, 65.

¹⁶⁶ HE 44/2002 vp, s. 17.

¹⁶⁷ HE 44/2002 vp, s. 17–18. Ks. tarkemmin hätävarjelusta esim. Frände 2012, s. 140–152; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 391–408 ja hätävarjelun liioittelusta esim. Frände 2012, s. 174–176; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 408–415.

¹⁶⁸ HE 44/2002 vp, s. 130. Näin myös esim. Helminen – Kuusimäki – Salminen 1999, s. 277; Frände 2012, 156–157.

Tällainen tilanne on käsillä silloin, kun voimankäytön oikeuden saajaan tai ulkopuoliseen henkilöön kohdistuu oikeudeton hyökkäys ja voimakeinojen käyttöön oikeutetun ei enää katsota niinkään toimivan voimakeinojen käyttöoikeuden perusteella.¹⁶⁹ Tilanteessa voidaan joutua arvioimaan samalla järjestyksenalvojan tai vartijan voimakeinojen käytön ylitystä, jolloin tulee päättää, sovelletaanko voimakeinojen käytön säännöksiä vaiko hätävarjelun sääntelyä.¹⁷⁰ Säännöksen valinta vaikuttaa siihen, millaiseksi ajatellaan tekijän motivaatioperustaa. Hätävarjelun puolella ajatellaan, että tekijä toimii pelon tai hätäännyksen takia, kun taas voimakeinojen käytön sääntelyssä näkökulma on se, että liikaa voimakeinoja käytettäessä taustalla on ”liiallinen virkaintoisuus ja tehtävän ylikorostus”.¹⁷¹ Lisäksi hätävarjelun ja voimakeinojen käytön säännöksissä voimankäyttö on ajateltu eri tarkoituksia toteuttavaksi: hätävarjelussa toimitaan oman tai toisen hengen pelastamiseksi, kun taas voimakeinojen käytön säännöksien perusteella tavoitteena on tehtävän ja toimivaltuuden suorittaminen.¹⁷² Näiden seikkojen ohella on havaittavissa vielä yksi perustavanlaatuinen ero säännösten perusteella tapahtuvassa toiminnassa. Nimittäin, voimakeinojen käytösäännösten nojalla toimiessaan henkilön toiminta on hyökkävää kohdehenkilöä kohtaan, kun taas hätävarjelussa hyökkäystä torjutaan ja toiminta on puolustautumista.¹⁷³

Vaikka hätävarjelun ja voimakeinojen käytön puolustettavuusarviointi muistuttaa toisiaan, yksi eroavaisuus on tästä löydettävissä: hätävarjelussa edellytetään ilmeistä puolustettavuuden ylittämistä, kun taas voimakeinojen käytön sääntelyssä ei ole tällaista lisävaatimusta.¹⁷⁴ Säännösten välistä vaatimustason eroa kuitenkin pienentää se, että hätävarjelun säännöistäkin sovellettaessa on perusteltua asettaa voimakeinojen käytön oikeuden omaavalle korkeammat vaatimukset kuin tavalliselle maallikolle muun muassa koulutuksen ja vähimmän haitan periaatteen takia.¹⁷⁵ Tästä voisi päätellä, että arvioitiinpa koulutuksen saaneen henkilön voimankäyttöä soveltaen sitten voimakeinojen käyttöä koskevia säännöksiä taikka

¹⁶⁹ HE 44/2002 vp, s. 130; HE 22/2014 vp, s. 43.

¹⁷⁰ HE 44/2002 vp, s. 130. Vrt. Oikeuskirjallisuudessa usea on sen kannalla, että kun voimakeinojen käyttäjään kohdistuu oikeudeton hyökkäys, hätävarjelun säännöksiä tulisi soveltaa ensisijaisesti. Ks. esim. Nuutila 1997, s. 199; Helminen – Kuusimäki – Salminen 1999, s. 278. Näin myös KKO 2004:75 (ään.) kohta 37.

¹⁷¹ HE 44/2002 vp, s. 130–131.

¹⁷² HE 44/2002 vp, s. 130–131. Näin myös Nuutila 1997, s. 199; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 378.

¹⁷³ Helminen – Kuusimäki – Salminen 1999, s. 278; Lappi-Seppälä 2004, s. 30.

¹⁷⁴ Frände 2012, s. 157.

¹⁷⁵ HE 44/2002 vp, s. 130–131; Helminen – Kuusimäki – Salminen 1999, s. 310; Frände 2012, s. 157. Näin myös KKO 2004:75 (ään.) kohdat 20, 30. Vrt. Melander katsoo, että voimakeinojen käytön liioittelussa rangaistusvastuusta vapautumisen edellytykset ovat korkeammalla kuin hätävarjelun liioittelussa juurikin sen vuoksi, että voimakeinojen käyttäjät ovat saaneet laillisen oikeuden ja koulutuksen voimankäyttöön. Ks. Melander 2016, s. 279.

hätävarjelun edellytyksiä, lopputuloksen tulisi olla samankaltainen, ainakin puolustettavuuden arvioinnin osalta.

Korkein oikeus on ottanut kantaa poliisin voimankäyttöön hätävarjelun näkökulmasta ratkaisussaan KKO 2004:75 (ään.). Korkein oikeus ensinnäkin vahvisti säännön siitä, että jos poliisimies virkatehtävää suorittaessaan joutuu käyttämään voimakeinoja sen vuoksi, että häneen tai johonkin toiseen kohdistuu oikeudeton hyökkäys, poliisimiehen toimintaa on arvioitava hätävarjelun näkökulmasta. Syynä tälle on se, että poliisimies toimii tällöin puolustautumistarkoituksessa eikä virkatehtävän hoitamiseksi. Lisäksi korkein oikeus totesi, että arvioitaessa hätävarjelun nojalla käytettyjen voimakeinojen välttämättömyyttä ja puolustettavuutta poliisimiehelle asetettavat vaatimukset on perusteltua asettaa korkeammalle tavalliseen kansalaiseen verrattuna. Tällöin huomioon on otettava suhteellisuusperiaate sekä poliisimiehen koulutus ja kokemus, toisaalta myös hyökkäyksen yllätyksellisyys ja vaarallisuus.¹⁷⁶

2.3.6 Pahoinpitely

Järjestyksenvalvojat ja vartijat voivat syyllistyä pahoinpitelyyn käyttäessään liiallisia voimakeinoja.¹⁷⁷ Pahoinpitelystä säädetään rikoslain 21 luvun 5 §:ssä (578/1995) seuraavasti:

Joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan, on tuomittava pahoinpitelystä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Pahoinpitelyn tunnusmerkistöstä on löydettävissä pääasiallisesti kaksi eri tekotapaa, jotka ovat ruumiillisen väkivallan tekeminen sekä tiettyjen seurausten aiheuttaminen. Ensimmäinen tapa kuvastaa sitä, mitä pahoinpitelyllä yleisesti ottaen tarkoitetaan. Ruumiillista väkivaltaa tekemällä loukataan toisen henkilön fyysistä koskemattomuutta ja tästä usein aiheutuu toiselle jokin vamma tai muu terveydellinen vahinko. Huomionarvoista on, että vamman tai muun seurauksen aiheuttaminen ei ole tässä pahoinpitelyn muodossa kuitenkaan edellytyksenä.¹⁷⁸ Sen sijaan itse väkivallan tekeminen ja sen kohdistuminen toisen terveyteen on oleellista, jotta

¹⁷⁶ KKO 2004:75 (ään.) kohdat 20, 30, 37, 39, 40. Nykyään poliisin osalta on laissa nimenomainen säännös, jonka mukaan poliisimiehellä on oikeus hätävarjeluun myös virantoimituksessa (PolL 2:17.2).

¹⁷⁷ Ks. esim. Kallio – Rikander 2021, s. 346–348; Pauku – Turunen – Kuitunen 2021, s. 5–7.

¹⁷⁸ HE 94/1993 vp, s. 95.

pahoinpitely on käsillä. Väkivallan tekemistä on esimerkiksi lyöminen, potkiminen, kuristaminen ja pureminen.¹⁷⁹

Toisena pahoinpitelyn täyttävänä toimintana on tiettyjen seurauksien aiheuttaminen, ja tällaiset seuraukset ovat 1. toisen terveyden vahingoittaminen, 2. kivun aiheuttaminen toiselle ja 3. toisen saattaminen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan. Tässä pahoinpitelyn tavassa ei siis edellytetä väkivallan tekemistä, vaan tekotapa voi olla mikä vaan.¹⁸⁰

Havainnollistavana esimerkkinä tästä toimii taudin tartuttaminen toiseen hyväilyin.¹⁸¹

Terveyden vahingoittamisen piiri on laaja: tähän kuuluu kaikki ruumiinvammat ja sairaudet.

Ruumiinvammoista esimerkkeinä ovat haavat, mustelmat, luunmurtumat ja aistiviat, kun sairaudet voivat olla sekä fyysisiä että psyykkisiä.¹⁸² Kivun aiheuttaminen puolestaan ajatellaan vain fyysiseksi seuraukseksi ja se voi liittyä terveyden vahingoittumiseen taikka olla itsenäinen seuraus. Toisen saattaminen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan voi sen sijaan tapahtua esimerkiksi nukuttamalla tai hypnotisoimalla.¹⁸³

Tekotavoista tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan saattamiseen liittyen on kaksi korkeimman oikeuden tapaus: KKO 1994:10 ja KKO 2001:7. Tapauksessa KKO 1994:10 tekijä oli saattanut asianomistajan tiedottomaan tilaan huumaamalla tämän alkoholilla ja lääkkeillä. Tämän jälkeen tekijä oli anastanut asianomistajan omaisuutta. Korkein oikeus piti huumaamista pahoinpitelynä. Myöhemmässä tapauksessa KKO 2001:7 tekijä oli antanut 12-vuotiaalle tämän pyytäessä väkevää alkoholia sillä seurauksella, että lapsi oli juonut itsensä tiedottomaan tilaan. Korkein oikeus ei soveltanut tilanteeseen loukatun suostumusta, koska lapsi oli alaikäinen, ja tekijä tuomittiin pahoinpitelystä.

Pahoinpitelyyn ei syyllistytä, jos pahoinpitelyn kohde on sallinut teon. Tästä käytetään termiä loukatun suostumus.¹⁸⁴ On useita tilanteita, joissa toiselle aiheutetaan kipua tai saatetaan tiedottomaan tilaan, mutta kohdehenkilö on antanut suostumuksen tähän. Esimerkiksi monet hoito- ja terveydenalan toimenpiteet ovat tällaisia, kuten kirurgiset toimenpiteet.¹⁸⁵

¹⁷⁹ Matikkala 2018, s. 252.

¹⁸⁰ Matikkala 2018, s. 252–253.

¹⁸¹ HE 94/1993 vp, s. 95.

¹⁸² HE 94/1993 vp, s. 95; Matikkala 2018, s. 253. Matikkala käyttää terveysvahinkojen kohdalla jaottelua fyysisiin, psyykkisiin ja funktionaalisiin vammoihin. Viimeisimpään luokkaan hän sijoittaa aisteihin ja kykyihin liittyvät vammat, kuten puheen, näön tai kuulon menettäminen. Tässä tutkielmassa edellä mainitut funktionaaliset vammat sijoitetaan fyysiseen luokkaan, mutta samalla korostetaan, että tässä ei ole relevanttia tehdä tiukkoja jaotteluja terveysvahinkojen osalta, vaan tarkoituksena on havainnollistaa sitä, että terveysvahingot on käsitteenä hyvin laaja.

¹⁸³ HE 94/1993 vp, s. 95–96.

¹⁸⁴ HE 94/1993 vp, s. 96.

¹⁸⁵ Esimerkki pohjautuu hallituksen esityksen mainintaan hoitotoimista. Ks. HE 94/1993 vp, s. 96. Ks. tilanteista, joita ei arvioida pahoinpitelyinä, vaikka teoriassa niin voisi tehdä esim. Matikkala 2018, s. 262–266.

Pahoinpitelystä tuomitseminen edellyttää tahallisuutta.¹⁸⁶ Rangaistavuuden kannalta merkittävin seikka on tahallisuuden alaraja.¹⁸⁷ Nykyään tahallisuuden muodot ovat määritelty laissa seurauksen osalta (RL 3:6 [515/2003]) ja ne ovat tarkoitustahallisuus, varmuustahallisuus ja todennäköisyystahallisuus. Tarkoitustahallisuus täyttyy silloin, kun tekijän tarkoituksena on ollut tunnusmerkistössä mainitun seurauksen aiheuttaminen. Varmuustahallisuus täyttyy puolestaan silloin, kun tekijä on pitänyt seurauksen syntymistä varmana. Todennäköisyystahallisuus on tahallisuuden alin raja ja se täyttyy silloin, kun tekijä on pitänyt seurauksen syntymistä varsin todennäköisenä.¹⁸⁸

Todennäköisyystahallisuuden sisällöstä ei ole antaa selkeitä ohjeita. Asiaa voi ajatella tietyiltä osin yksinkertaisen todennäköisyyden kautta: varsin todennäköinen tarkoittaa 50 %:n ylittävää todennäköisyyttä. Tämä ei kuitenkaan vastaa korkeimman oikeuden käytäntöä. Toinen, osuvampi vaihtoehto on kytkeä tahallisuus siihen, milloin tekijä pitää seurauksen syntymistä todennäköisempänä kuin sen syntymättä jäämistä.¹⁸⁹ Tällaista tilannetta voi kuvailla siten, että jos tekijä uskoo tekohetkellä, että seuraus tapahtuu tai hän ei epäile seurauksen syntymistä, voidaan ajatella todennäköisyystahallisuuden täytyvän tai olla ainakin lähellä sitä.¹⁹⁰ Tahallisuutta koskeva näyttö ja sen arviointi on erityisen hankalaa, koska tahallisuutta voidaan arvioida vain ulkoisesti havaittavien seikkojen pohjalta. Tähän liittyen todennäköisyystahallisuuden arvioinnissa hyödynnetään ennakoitavuuskriteeriä: tietylle toiminnalla tyypillinen seuraus voi olla ennakoitu vain, jos tekijä on voinut ja hänen on pitänyt ottaa huomioon kyseinen seuraus tekohetkellä. Tätä puolestaan arvioidaan yleisen elämäkokemuksen sekä tekijän mahdollisten erityistietojen perusteella.¹⁹¹

Jos tahallisuuden alin asteeseen ei täyty, voi tulla ajankohtaiseksi pohtia rikosvastuuseen saattamisen kannalta vielä tekijän huolimattomuutta. Näin on esimerkiksi henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa. Jos pahoinpitelyn tahallisuus ei täyty, kyseeseen voi tulla

---

¹⁸⁶ HE 94/1993 vp, s. 96.

¹⁸⁷ Matikkala 2018, s. 219.

¹⁸⁸ HE 44/2002 vp, s. 16, 72–73. Näin myös esim. Nuutila 1997, s. 217–219, 223; Koskinen 2009, s. 174–175. Toinen tahallisuuden päälaji on olosuhdetahallisuus, jolloin vaaditaan tahallisuutta muihin tunnusmerkkeihin kuin seurauksiin, eli olosuhteisiin. Ks. seuraus- ja olosuhdetahallisuudesta tarkemmin HE 44/2002 vp, s. 71–88 ja esim. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 263–312.

¹⁸⁹ HE 44/2002 vp, s. 84.

¹⁹⁰ Nuutila 1997, s. 223.

¹⁹¹ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 278–279.

vielä vammantuottamus (RL 21:10 [578/1995]).¹⁹² Tämän tutkielman rajautuessa pahoinpitelytuomioihin tässä ei käsitellä vammantuottamusta.¹⁹³

Voimakeinojen käyttöön oikeutetun toimijan osalta on esitetty tiettyjä suuntaviivoja pahoinpitelytahallisuuden arvioimiseksi. Lähtökohtana on pidetty sitä, että jos voimankäytön sallitut rajat on ylitetty taikka oikeutta voimankäyttöön ei alun perin ole ollut, teko tulisi katsoa tahalliseksi ja näin ollen pahoinpitelyksi.¹⁹⁴ Tämä lähtökohta perustuu siihen, että voimakeinoja käyttäessään toimija on yleensä tietoinen siitä, mitä hän tekee ja mihin hän pyrkii. Lisäksi ulkoiset seikat usein tukevat tätä: teko kertoo sen tarkoituksen.¹⁹⁵

Voimakeinoja käytettäessä useimmiten juuri tarkoituksellisesti tehdään ruumiillista väkivaltaa tai aiheutetaan kipua. Selkeänä esimerkkinä toimii patukalla lyöminen tai pippurisumutteella sumuttaminen. Joidenkin voimakeinojen osalta varsinaisena tarkoituksena ei ole ruumiillisen väkivallan tekeminen, mutta sitä voidaan pitää todennäköisenä. Havainnollistavana esimerkkinä tällaisesta voimakeinoista toimii maahanvienti: keinon varsinaisena tarkoituksena on henkilön liikkumismahdollisuuksien rajoittaminen, mutta on vähintään todennäköistä, että samalla henkilölle aiheutuu joitakin vammoja tai kipua.¹⁹⁶

Oikeudellisen harkinnan kannalta ajatellen jos on kyse tilanteesta, jossa voimankäytön lopputulos on se, jota voimankäyttäjä tavoitteli, tekijän tahallisuutta ei tarvitsisi sen enempää arvioida – viitaten edellä lausuttuun teko kertoo sen tarkoituksen. Oikeudellisen pohdinnan olisi sen sijaan keskityttävä siihen, onko tekijällä alun perin ollut oikeus voimankäyttöön sekä onko tekijä ylittänyt toiminnallaan voimakeinojen käytön sallitut rajat. Jos arvioinnin lopputuloksena on, että tekijällä on ollut oikeus voimankäyttöön eikä hän ole ylittänyt voimankäytön sallittuja rajoja, rikosta ei ole tapahtunut. Tällöin voimaa käyttäneen tahallisuutta ei tarvitsisi erikseen pohtia. Jos lopputulos on päinvastainen eli tekijällä ei ole ollut oikeutta voimankäyttöön tai hän on ylittänyt voimankäytön sallitut rajat, voimankäyttäjän tahallisuutta ei tarvitsisi tällöinkään enää erikseen arvioida. Syynä tähän on

---

¹⁹² HE 94/1993 vp, s. 96.

¹⁹³ Ks. vammantuottamuksesta tarkemmin esim. Matikkala 2018, s. 287–289. Ks. yleisesti huolimattomuudesta HE 44/2002 vp, s. 88–99 ja esim. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 313–367. Pahoinpitelystä on lisäksi lievä ja törkeä muoto, mutta näitäkään ei käsitellä tässä tutkielmassa rajauksen vuoksi. Ks. törkeästä ja lievästä pahoinpitelystä esim. Matikkala 2018, s. 254–262.

¹⁹⁴ Kallio – Rikander 2021, s. 338. Näin myös pääosin Paukku – Turunen – Kuitunen 2021, s. 5. Paukku ym. edellyttävät pahoinpitelyn osalta tarkemmin ottaen sitä, että voimakeinoja käytettäessä on selkeästi ylitettävä joko toimivaltarajat tai teon puolustettavuus ja tarpeellisuus.

¹⁹⁵ Kallio – Rikander 2021, s. 346–347.

¹⁹⁶ Paukku – Turunen – Kuitunen 2021, s. 7.

se, että henkilö on tehnyt väkivaltaa tahallisesti voimakeinoja käyttäessään.¹⁹⁷ Tällöin rikos on tapahtunut ja henkilön syyksi tulisi lukea pahoinpitely.

Edellä mainitut säännöt pätevät vain silloin, kun lopputulos vastaa tekijän tarkoitusta. Tilanne muuttuu, jos voimankäytön lopputulos ei ole se, jota voimankäyttäjää tavoitteli, jolloin tilanteessa voi aiheutua odottamattomia seurauksia. Tällöin on nimenomaan keskityttävä tekijän tahallisuuden tai usein enemmän huolimattomuuden arviointiin.¹⁹⁸ Tällainen tilanne voisi olla käsillä esimerkiksi silloin, kun vartija on tarkoittanut lyödä teleskooppipatukalla kohdehenkilöä käsivarteen, mutta kohdehenkilön vastustaessa isku on osunut tämän kämmeneen murtaen kämmenluun. Selvää on, että voimankäyttäjää on tehnyt teon, eli teleskooppipatukalla lyömisen, tahallisesti, mutta ei ole tarkoittanut osua kämmeneen vaan käsivarteen. Tällöin oikeudellisen arvioinnin keskiöön tulisi nousta seuraava kysymys: onko seuraus, eli kämmeneen osuminen, aiheutettu tahallisesti tai huolimattomuudella vaiko vain puhdas vahinko.¹⁹⁹

---

¹⁹⁷ Kallio – Rikander 2021, s. 347.

¹⁹⁸ Kallio – Rikander 2021, s. 348. Näin myös Paukku – Turunen – Kuitunen 2021, s. 7. Ks. voimakeinojen käyttöön oikeutetun huolimattomuudesta Paukku – Turunen – Kuitunen 2021, s. 7–14.

¹⁹⁹ Esimerkki perustuu Kallion ja Rikanderin esittämään esimerkkiin, mutta sitä on selkiytetty ja muokattu vastaamaan yksityistä turvallisuusalaa. Ks. Kallio – Rikander 2021, s. 348.

3 Tutkimusasetelma

3.1 Tutkimussuuntaus

Tämä tutkimus sijoittuu empiirisen oikeustutkimuksen alueelle. Empiirinen tutkimus on kokemusperäistä ja havainnointiin tai mittaamiseen perustuvaa tutkimusta. Empiirisen oikeustutkimuksen lähestymistavassa oikeutta tarkastellaan ulkoa päin ja tutkimuksen kohteena on oikeudelliset ilmiöt yhteiskunnassa. Empiirisessä oikeustutkimuksessa hyödynnetään yhteiskunnallisia laadullisen tai määrällisen tutkimuksen otetta.²⁰⁰ Empiirinen oikeustutkimus on läheisessä suhteessa lainoppiin ja oikeustieteen teoriaan sen tuottaessa merkittävää tietoa lainopillisiin tulkintoihin ja lainsäädäntötyöhön. Yleisesti ottaen lainopissa ja oikeustieteessä laajemminkin on todellinen tarve tiedolle reaali maailmasta luotettavan kokonaiskuvan muodostamisen takia.²⁰¹ Oikeussosiologia ja kriminologia voidaan nähdä osaksi empiiristä oikeustutkimusta.²⁰²

Oikeussosiologiassa tutkitaan eritoten oikeudellisia normeja, käytäntöjä ja toimijoita yhteiskunnallisissa kontekstissa. Pääasiallisena pyrkimyksenä on kuvata tai selittää oikeudellisia ilmiöitä. Täten myös lakien soveltaminen tosielämässä ja tuomioistuinten ratkaisujen tutkiminen kuuluu oikeussosiologisen tutkimuksen piiriin.²⁰³ Tämän tutkimuksen tekee oikeussosiologiseksi oikeudellisen normin soveltamisen tutkiminen tosiasiallisen käytännön mukaan. Oikeudellinen normi on voimakeinojen käyttö ja sen soveltamista tutkitaan ja selitetään oikeudellisen toimijan eli tuomioistuinten näkökulmasta.

Kriminologiassa tutkitaan empiirisesti rikollisuutta sekä siihen liittyvää kontrollia, ja kriminologisen tutkimuksen tavoitteena on oikeussosiologian tapaan kuvata ja selittää kohteitaan. Tutkimuksen kohteita voivat olla esimerkiksi rikokset, rikollinen käyttäytyminen ja rikosten uhrin.²⁰⁴ Tässä tutkimuksessa on myös kriminologisia piirteitä, koska osaltaan tutkimuksen kohteena on rikollisen käyttäytymisen tarkasteleminen. Tutkimuksessa kun

---

²⁰⁰ Keinänen – Väättänen 2015, s. 1–3, 6; Nieminen – Lähteenmäki 2021, s. 11.

²⁰¹ Ervasti 1998, s. 378; Kerttula 2010, s. 15; Nieminen – Lähteenmäki 2021, s. 12. Lainopissa selvitetään voimassa olevan oikeuden sisältöä laintulkinnallisia menetelmiä hyödyntäen. Ks. lainopista sekä sen ja oikeussosiologian suhteesta tarkemmin esim. Alvesalo-Kuusi – Kumpula 2021, s. 35–46.

²⁰² Nieminen ja Lähteenmäki toteavat, että heidän toimittamansa kirja sisältää erilaisia tapoja tutkia oikeutta empiirisesti. Kirjaan sisältyy osiot oikeussosiologiasta ja kriminologiasta. Ks. Nieminen – Lähteenmäki 2021, s. 11. Oikeussosiologian osalta on selvästi mainittu sen mahdollisuuden kuulua empiiriseen oikeustutkimukseen. Ks. esim. Alvesalo – Ervasti 2006, s. 2; Keinänen – Väättänen 2015, s. 2.

²⁰³ Alvesalo – Ervasti 2006, s. 8; Alvesalo-Kuusi – Kumpula 2021, s. 34, 39.

²⁰⁴ Alvesalo – Ervasti 2006, s. 124; Kivivuori 2021, s. 53, 56.

selvitetään, millainen järjestyksenvalvojen ja vartijoiden voimankäyttö on katsottu sellaiseksi rikolliseksi käyttäytymiseksi, josta seuraa rangaistus. Kriminologisesti aiheeseen tuo mielenkiintoa se seikka, että tutkimuksen kohteena oleva yksityisen turvallisuusalan toimijat kuuluvat myös rikoskontrollin toimijoiden joukkoon.

Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen jaottelussa tämä tutkimus sijoittuu laadulliseen puoleen. Nimittäin, laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää ja selittää tutkittavaa kohdetta taikka kertoa siitä jotain uutta tai olennaista ja syvällistä kohteen ominaisuuksien ja merkityksien avulla. Lisäksi laadullisessa tutkimuksessa tarkoituksena on kuvailun ohella tulkita aineistoa.²⁰⁵ Tämän tutkimuksen tavoitteena on pahoinpitelytuomioita tulkitsemalla selittää järjestyksenvalvojen ja vartijoiden voimankäyttötilanteita ja lisäksi selvittää uutena asiana erityisesti kyseisen voimankäytön rajoja.

3.2 Tutkimuskysymykset

Varsinaiset tutkimuskysymykset suuntautuvat tämän tutkimuksen empiirisen aineistoon eli pahoinpitelytuomioihin, ja kysymyksiä tutkitaan vain tämän tutkimusaineiston rajoissa.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Millaisia yksityisen turvallisuusalan toimijoiden voimankäyttötilanteet ovat olleet käsitellyissä pahoinpitelytuomioissa?
  - 1.1. Millaista vastarintaa järjestyksenvalvojat ja vartijat ovat kohdanneet?
  - 1.2. Mitä voimakeinoja ja voimankäyttövälineitä järjestyksenvalvojat ja vartijat ovat käyttäneet?
  - 1.3. Mitä henkilövammoja on aiheutunut voimankäytön kohdehenkilöille?
2. Millaisiksi tuomioistuimet ovat määritelleet yksityisen turvallisuusalan toimijoiden voimankäytön rajat käsitellyissä pahoinpitelytuomioissa?
  - 2.1. Millä tavoin tuomioistuimet ovat määritelleet voimankäytön rajoja?

---

²⁰⁵ Alvesalo – Ervasti 2006, s. 26; Nieminen – Lähteenmäki 2021, s. 13.

2.2. Millaisia oikeudellisia seikkoja tuomioistuimet ovat huomioineet voimankäyttöä arvioidessaan?

Päätutkimuskysymykset ovat siten numerot 1 ja 2, joita täydennetään ja selkiytetään niiden alakysymyksillä. Tutkimuksen empiirisen osion tarkoituksena on muodostaa kokonaiskuva käsiteltävän aineiston osalta järjestyksenvalvojien ja vartijoiden voimankäytöstä ja sen rajoista tutkimalla mahdollisimman montaa eri osa-aluetta. Tutkimuksesta voidaan siten hahmottaa kaksi itsenäistä kokonaisuutta: yhtenä osiona on järjestyksenvalvojien ja vartijoiden voimankäyttö liitännäisvaikutuksineen sekä toisena näkökulmana on tuomioistuimen arviointi koskien kyseisen voimankäytön rajoja. Tutkimuksessa kiinnitetään huomiota myös siihen, onko tutkittavista voimankäyttötilanteista löydettävissä tyyppitapauksia sekä onko tapauksista saatavilla johdonmukaisuuksia tai kriteereitä liiallisen ja sallittavan voimankäytön rajoihin.

Tutkimuksen taustoittavat kysymykset koskivat yksityisen turvallisuusalan toimijoiden voimakeinojen määrittelyä sekä kyseisten toimijoiden voimankäytön sääntelyä, ja näitä molempia aiheita käsiteltiin edellisessä luvussa 2. Voimakeinojen määrittelyn osalta selvitettiin, miten järjestyksenvalvojien ja vartijoiden voimakeinot ovat lainsäädännössä ja oikeuskirjallisuudessa määritelty. Voimakeinojen määrittely vaati lisäksi myös niiden käyttäjien, eli tässä tutkielmassa järjestyksenvalvojien ja vartijoiden, määrittelemistä. Voimankäytön sääntelyn osalta tarkasteltiin puolestaan sitä, miten järjestyksenvalvojien ja vartijoiden voimankäyttöä ja sen rajoja lain tasolla säännellään sekä kuinka kyseistä voimankäyttöä ja sen rajoja tulisi lain mukaan arvioida. Vastauksia taustoittaviin kysymyksiin tuli hakea yleisesti voimankäyttöä koskevalta sääntelyn ja tiedon alueelta yksityistä turvallisuusalaa koskevien säännösten ja tiedon lisäksi. Aineistona hyödynnettiin vain kotimaisia oikeuslähteitä ja -kirjallisuutta tutkimusaiheen rajautuessa suomalaiseen oikeusjärjestelmään.

3.3 Aineisto

Kaikki tässä tutkimuksessa käytettävät aineistot edustavat valmiita aineistoja.²⁰⁶ Tutkimuksen teoriaosuudessa käytettiin lainsäädäntöä ja siihen liittyviä aineistoja, oikeuskirjallisuutta sekä aiempia tutkimuksia. Tutkimuksen empiirisen osion aineistona käytetään puolestaan kärjäoikeuksien ja hovioikeuksien antamia tuomioita.

Tutkimuksen empiiriseksi aineistoksi pyydettiin kärjäoikeuksista ja hovioikeuksista tuomioita, joissa rikosnimike on ollut pahoinpitely ja vastaajana on ollut järjestyksenvalvoja tai vartija. Tuomioiden aikaväliksi valikoitui vuodet 2015–2020. Ensisijaisesti tuomioita pyydettiin sähköpostilla tutkimuslupahakemuksen²⁰⁷ kanssa kaikista Suomen 19:stä kärjäoikeudesta Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Hovioikeuksista tuomioita pyydettiin vain siltä osin kuin kärjäoikeuden tuomio ei ollut lainvoimainen. Tuomiot toimitettiin salatulla sähköpostilla.

Tälle tutkimukselle kelpoisia tapauksia löytyi toimitetuista tuomioista yhteensä 18, joista kahdeksaa tapausta on käsitelty sekä kärjä- että hovioikeusasteessa. Kun tapausta on käsitelty myös hovioikeudessa ja hovioikeus ei ole muuttanut kärjäoikeuden tuomiota ollenkaan, myös kärjäoikeuden tuomiota hyödynnetään analyysissä hovioikeuden tuomion lisäksi. Jos hovioikeus on vain osittain arvioinut tapausta eri tavoin kuin kärjäoikeus, eli on myös tietyiltä osin viitannut kärjäoikeuden tuomioon, kärjäoikeuden tuomiota analysoidaan viittausten osalta hovioikeuden tuomion rinnalla. Jos taas hovioikeus ja kärjäoikeus ovat antaneet vastakkaiset tuomiot, kärjäoikeuden tuomiota ei huomioida analyysissä ollenkaan, eli vain hovioikeuden tuomio analysoidaan. Analyysissä hyödynnettäviä tuomioita on tällöin yhteensä 24, joista 16 on kärjäoikeuden tuomioita ja 8 on hovioikeuden tuomioita. Tuomiot ovat kahdeksasta eri kärjäoikeudesta ja kolmesta eri hovioikeudesta. Tuomioiden tarkempi jakautuminen eri kärjä- ja hovioikeuksien välille ilmenee taulukoista 1 ja 2. Empiirisessä analyysissä ja sen tuloksissa ei kuitenkaan tehdä eroa saman tapauksen hovi- ja kärjäoikeuden tuomioiden välille, vaan analyysi ja sen tulosten esittäminen tapahtuu tapauskohtaisesti.²⁰⁸

---

²⁰⁶ Valmiita aineistoja ovat esimerkiksi organisaatioiden tuottamat dokumentit ja oikeudelliset tekstit. Ks. esim. Alvesalo – Ervasti 2006, s. 30–32.

²⁰⁷ Ks. tutkimuslupahakemuksesta tarkemmin esim. Oikeusrekisterikeskus 2020.

²⁰⁸ Syynä tapauskohtaiselle – eikä tuomiokohtaiselle – analyysille on se, että tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ole vertailla samaan tapaukseen liittyviä hovi- ja kärjäoikeuden tuomioita keskenään vaan tapausta käsitellään

Taulukko 1. Tuomioiden jakautuminen käräjäoikeuksiin.

KÄRÄJÄOIKEUS	LUKUMÄÄRÄ
Etelä-Karjala	1
Etelä-Pohjanmaa	0
Etelä-Savo	0
Helsinki	0
Itä-Uusimaa	0
Kainuu	0
Kanta-Häme	0
Keski-Suomi	1
Kymenlaakso	0
Lappi	2
Länsi-Uusimaa	0
Oulu	0
Pirkanmaa	4
Pohjanmaa	0
Pohjois-Karjala	1
Pohjois-Savo	3
Päijät-Häme	3
Satakunta	0
Varsinais-Suomi	1
YHTEENSÄ	16

Taulukko 2. Tuomioiden jakautuminen hovioikeuksiin.

HOVIOIKEUS	LUKUMÄÄRÄ
Helsinki	0
Itä-Suomi	2
Rovaniemi	4
Turku	2
Vaasa	0
YHTEENSÄ	8

Tähän tutkimukseen kelpoisten oikeustapausten määrän vähäisyys johtuu osittain siitä, että joidenkin tuomioistuinten hakukoneet eivät pystyneet hakemaan tuomioita vastaajan ammatin

---

kokonaisuutena. Tämä sama syy selittää sen, miksi kahta käräjäoikeuden tuomiota hovioikeuden annettua vastakkaisen ratkaisun ei valittu empiriseen aineistoon.

perusteella.²⁰⁹ Jotkut tuomioistuimet toimittivat tästä vaikeudesta huolimatta ja samasta syystä pyydettyltä aikaväliltä kaikki pahoinpitelytuomiot, joissa järjestyksenvalvoja tai vartija on ylipäätään mainittu. Tämä tarkoitti sitä, että joissakin tuomioissa järjestyksenvalvoja tai vartija on ollut vain esimerkiksi todistaja tai asianomistaja eikä syytetty. Lisäksi osa toimitetuista tuomioista oli kyllä tietopyyntökriteerit täyttäviä, mutta pahoinpitely oli tapahtunut vapaa-ajalla. Kaikki tuomiot tuli siis seuloa yksitellen läpi, ja tämän tutkimuksen aineistoon poimittiin vain ne pahoinpitelytuomiot, joissa järjestyksenvalvoja tai vartija on ollut syytettynä ja teko oli tapahtunut työaikana.²¹⁰ Tapausten kokonaismäärän vähäisyyden syynä voi olla myös se, että tälle tutkimukselle relevanteja pahoinpitelytapauksia ei ole edennyt tuomioistuihin saakka paljoa tätä enempää. Tapausten kun on ylitettävä sekä esitutkintakynnys että syytekynnys, jotta tapaus etenee tuomioistuimen arvioitavaksi.²¹¹ Huomioon on otettava myös piilorikollisuuden mahdollisuus.²¹²

3.4 Tutkimuseettiset kysymykset

Tässä tutkimuksessa noudatetaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita hyvästä tieteellisestä käytännöstä²¹³ sekä ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisistä periaatteista²¹⁴. Tämän tutkimuksen aineistona käytetään rikostuomioita, jotka sisältävät henkilötietoja. Henkilötietojen vuoksi aineiston käsittelyä ohjaa periaatteina suunnitelmallisuus, vastuullisuus ja lainmukaisuus, jotka vaikuttavat koko tutkimuksen elinkaaren ajan.²¹⁵

Anonymiteettisuoja kuuluu tutkimuseetiikan perusajatuksiin. Suojan tärkein tehtävä on salata tutkittavien henkilöiden henkilöllisyys ja täten turvata heidän yksityisyytensä.²¹⁶ Anonyymius hyödyttää myös tutkijaa antamalla enemmän vapauksia esimerkiksi siten, että arkoja ja

²⁰⁹ Taulukosta 2 huomataan, että esimerkiksi Helsingin käräjäoikeudesta ei toimitettu yhtäkään tapausta. Johdannossa esitelty esimerkkitapaus on uutisen mukaan käsitelty juuri Helsingin käräjäoikeudessa vuonna 2015, joten kyseinen tapaus olisi kuulunut tämän tutkimuksen aineistoon. Ks. Ilta-Sanomat 2015.

²¹⁰ Tämä tutkimus on rajattu keskittymään voimankäyttöön työssä, ei vapaa-ajalla.

²¹¹ Ks. esitutkintakynnyksestä esim. Niemi 2021, VIII Esitutkinta ja pakkokeinot > 1. Esitutkinta > Esitutkinnan aloittaminen. Ks. syytekynnyksestä esim. Helenius 2021, IV Oikeudenkäynnin kohde > 2. Syyte rikosprosessissa > Syyteharkinta.

²¹² Kokonaisrikollisuus koostuu piilorikollisuudesta ja ilmirikollisuudesta. Yleensä ilmirikollisuuden osuus kokonaisrikollisuudesta on varsin pieni. Toisaalta tämä vaihtelee rikostyypeittäin. Viranomaisten tuottamat aineistot kuvaavat ilmirikollisuutta. Piilorikollisuus kuvaa taas sitä osaa tosiasiallisista rikoksista, jotka eivät tule viranomaisten tietoon missään vaiheessa. Ks. Kivivuori 2021, s. 62–63.

²¹³ TENK:n ohje 2012.

²¹⁴ TENK:n ohje 2019.

²¹⁵ TENK:n ohje 2019, s. 11.

²¹⁶ Mäkinen 2006, s. 114–115.

haavoittavia asioita on helpompi käsitellä silloin, kun ei tarvitse miettiä haitan aiheuttamisen mahdollisuutta tutkimuksen kohteille. Erilaisia tunteita ja ajatuksia herättävien aiheiden käsittely puolestaan lisää osaltaan tutkimuksen objektiivisuutta.²¹⁷ Laillisen voimankäyttöoikeuden omaavan toimijan voimankäyttö, joka on tullut rikosoikeudellisesti arvioitavaksi, väistämättä herättää monenlaisia tunteita ja ajatuksia. Syynä tähän on se, että lähtökohtaisesti pitäisi pystyä luottamaan siihen, että tällaiset toimijat käyttävät voimaa oikein ja lainmukaisesti, kun kyseinen oikeus on heille suotu. Jos luottamusta oikein toimimista kohtaan ei ole, toiminnan legitimizeetti murenee.

Yksityisyyden suojaan liittyvien perusoikeuksien turvaamiseksi on säädetty kansallisia lakeja sekä Euroopan unionin tasoista sääntelyä, joita tulee soveltaa henkilötietoja käsiteltäessä.²¹⁸ Aineistona käytettävien henkilötietoja sisältävien rikostuomioiden vuoksi tähän tutkimukseen sovellettavaksi tulevat Suomea velvoittava Euroopan parlamentin ja neuvoston antama yleinen tietosuojasetus²¹⁹ sekä täsmentävästi ja täydentävästi tietosuojalaki (1050/2018). Rikostuomioita saa käsitellä tietosuojalain 6 §:n 1 momentin 7 kohdan mukaisesti tieteellistä tutkimusta varten tehtävään tietojen käsittelyyn (tietosuojalaki 7 §). Tietosuojalain 31 §:n 3 momentti edellyttää kuitenkin tietosuojasetuksen 35 artiklan mukaista vaikutustenarviointia ja sen toimittamista tietosuojavaltuutetulle ennen käsittelyyn ryhtymistä taikka 40 artiklan mukaisten käytännesääntöjen noudattamista.²²⁰ Tätä tutkimusta varten on laadittu vaikutustenarviointi, joka on toimitettu tietosuojavaltuutetun toimistoon.

Edellä mainitut säännökset ja ohjeet sekä eritoten yksityisyyden- ja anonymiteettisuoja edellyttävät tiettyjä toimia, jotka käydään läpi seuraavaksi. Oikeustapauksia säilytetään sähköisesti henkilökohtaisella tietokoneella suojatussa kansiossa. Tietokone lukitaan, kun sitä ei käytetä eikä kenelläkään ulkopuolisella ole pääsyä kyseiselle tietokoneelle.

Tuomioasiakirjoja käytetään muutoinkin luottamuksellisesti ja varoen siten, ettei kenelläkään ulkopuolisella ole mahdollisuutta nähdä tai saada aineistoa käsiinsä. Internet-yhteytenä käytetään yksityistä ja suojattua verkkoyhteyttä. Tutkimusaineistoa säilytetään viisi vuotta

---

²¹⁷ Mäkinen 2006, s. 114.

²¹⁸ HE 9/2018 vp, s. 75.

²¹⁹ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuojasetus) (ETA:n kannalta merkityksellinen teksti).

²²⁰ Tämän lisäksi tietosuojalaissa säädetään muistakin toimenpiteistä ja edellytyksistä, jotka tulee toteuttaa henkilötietoja käsiteltäessä tieteellisessä tutkimustarkoituksessa. Ks. tietosuojalain 6 §:n 2 momentti ja 31 §:n 1 momentti.

tutkimuksen hyväksymisen jälkeen²²¹ edellä mainitulla tavalla, minkä jälkeen aineisto poistetaan ja tuhoetaan tietokoneelta pysyvästi.

Tutkimusta suorittaessa huolehditaan tuomioihin sisältyvien henkilöiden anonymiteettisuojasta seuraavin tavoin. Henkilöllisyyden salaaminen toteutetaan tässä tutkielmassa siten, ettei henkilöistä kerrota mitään selkeitä yksilöiviä tietoja, kuten nimeä tai asuinpaikkaa, eikä myöskään käytetä tuomion tunnistetietoja, kuten diaarinumeroa. Tutkimuksen kohteina olevien järjestyksenvalvojien ja vartijoiden henkilöiminen suoritetaan vain iän, sukupuolen, työkokemuksen ja koulutuksen perusteella. Asianomistajista ei kerrota mitään muuta kuin ikä ja sukupuoli.²²² Tuomioista ilmaistaan vain tuomioistuimen nimi ja tuomion antamisvuosi ja nämä tiedot vielä pidetään erillään toisistaan tuomion yksilöinnin välttämiseksi. Lisäksi objektiivisuutta korostetaan tutkimuksessa siten, että tapauksista analysoidaan vain sellaisia seikkoja, jotka ovat olleet riidattomia tai henkilö on itse tunnustanut tietyn asian tai toiminnan. Tunnustamisella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa erityisesti sellaista tilannetta, että henkilö on kertonut jostakin sellaisesta asiasta, mikä on voinut olla hänelle itselleen epäedullista. Riidattomalla seikalla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa puolestaan seuraavia tilanteita: a) tuomioistuin itse on lausunut tietyn asian, jolloin asiaa hyödynnetään sellaisenaan; b) tuomioistuin on pitänyt jonkun henkilön kertomusta uskottavana, jolloin kertomukseen sisältyviä, tälle tutkimukselle relevantteja asioita hyödynnetään; c) tuomioistuin on katsonut syytteen täyttyvän, jolloin syytteen teonkuvaukseen sisältyviä asioita hyödynnetään.

3.5 Tutkimusmenetelmät

3.5.1 Teorialähtöinen sisällönanalyysi

Tässä tutkimuksessa hyödynnetään menetelmänä sisällönanalyysiä sekä teoria- että aineistolähtöisestä näkökulmasta. Menetelmänä sisällönanalyysi on tekstianalyysiä ja se mahdollistaa dokumentin systemaattisen ja objektiivisen analysoinnin. Menetelmän tarkoituksena on saada aineistosta tiivistetty ja yleispätevä kuvaus. Sisällönanalyysissä käytetään loogista päättelyä ja tulkintaa, minkä vuoksi menetelmä etenee seuraavasti: ensin

---

²²¹ Säilytysaika perustuu Turun yliopiston esittämään suositukseen.

²²² Sekä vastaajan että asianomistajan osalta edellä mainittuja henkilöjä kuvaavia tietoja käytetään vain siltä osin kuin nämä asiat ovat tuomioista selvitettävissä.

aineisto pilkotaan osiin, sitten siitä luodaan käsitteitä, minkä jälkeen se kootaan uudelleen loogiseksi kokonaisuudeksi.²²³

Schreier käyttää sisällönanalyysissä termiä *koodauskehys* (*”coding frame”*), jota hyödyntäen aineisto luokitellaan eritasoihin kategorioihin. Koodauskehysten pääkategorioiksi on valittava sellaiset luokat, joihin analyysissä olennaisesti keskitytään ja jotka linkittyvät tutkimuskysymyksiin vahvasti. Eritasoisten alakategorioiden avulla saadaan puolestaan tarkempi kuvaus ja merkitys pääkategorioista. On tärkeää muistaa muotoilla koodauskehys aina jokaista analyysiä varten erikseen. Tämä varmistaa sen, että koodauskehysten kategoriat ja siten analysoitavat asiat vastaavat sen hetken tutkimuskysymyksiin, jolloin tutkimus on luotettava ja pätevä.²²⁴ Tässä tutkimuksessa hyödynnetään koodauskehysiä Schreirin tarkoittamalla tavalla.

Teorialähtöisessä analyysissä jokin aikaisemman tiedon pohjalta luotu teoria tai malli ohjaa analyysiä ja sitä kautta tulkintojen luomista.²²⁵ Samalla noudatetaan deduktiivista päättelyä, eli edetään yleisestä yksityiseen eikä toisin päin. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että analyysissä hyödynnetään jotain valmista kategorisointia, jolloin aineistosta poimitaan ja luokitellaan asioita ennalta määrättyjen kategorioiden mukaisesti.²²⁶ Tämän tutkimuksen teorialähtöisessä sisällönanalyysissä hyödynnetään valmiita luokitteluja, jotka ovat koottu kahdesta poliisin voimankäyttöön perustuvasta kotimaisesta tutkimuksesta²²⁷.

Tarkoituksenmukaisuuden takia näistä aiemmista tutkimuksista poimitaan vain tämän tutkimusaiheen kannalta olennaiset ja sovellettavissa olevat mallit sekä muokataan ne vastamaan tätä tutkimusaihetta. Teorialähtöisen sisällönanalyysin avulla vastataan päätutkimuskysymykseen 1 ja sen alakysymyksiin.

Ensimmäinen näistä tutkimuksista, joiden perusteella tämän tutkimuksen koodauskehysiä muodostetaan, on Rikanderin tutkimus etälamauttimen käytöstä poliisin voimakeinona. Rikander jaotteli etälamauttimen käyttötilanteet voimakeinojen käytön toimivaltuuksien (Poll 2:17) ja hätävarjelun (RL 4:4) pohjalta. Tällaisia voimankäyttöperusteen luokkia olivat siten poliisilain mukaan vastarinnan murtaminen, välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estäminen, kiinniottamisen toimittaminen, vapautensa

---

²²³ Tuomi – Sarajärvi 2018, s. 117, 122.

²²⁴ Schreier 2012, s. 1, 7, 59–60.

²²⁵ Eskola – Suoranta 1998, s. 84, 153; Tuomi – Sarajärvi 2018, s. 110.

²²⁶ Tuomi – Sarajärvi 2018, s. 110–111, 128–129.

²²⁷ Tutkimukset ovat Rikander 2017 ja Kimpimäki – Kimpimäki 2018.

menettäneen pakenemisen estäminen, henkilön paikalta poistaminen ja esteen poistaminen. Häätävarjelun perusteella luokiksi muotoutui itsensä puolustaminen, toisen poliisin puolustaminen ja sivullisen henkilön puolustaminen. Kohdehenkilön vastarinnan tavat Rikander luokitteli puolestaan seuraavasti: väkivaltainen vastustaminen, muunlainen fyysinen vastustaminen, sanallinen vastustaminen tai käskyjen tottelemattomuus, uhkailu sanallisesti tai eleillä, teräaseella uhkailu, teräaseen käyttö, lyömäaseella uhkailu, lyömäaseen käyttö, ampuma-aseella uhkailu ja ampuma-aseen käyttö.²²⁸

Toinen tässä tutkimuksessa hyödynnettävä poliisitutkimus on Kimpimäen ja Kimpimäen tekemä tutkimus poliisin voimankäyttötilanteissa aiheutuneista loukkaantumisista. Tutkimuksessa poliisin voimakeinot luokiteltiin tiivistetysti seuraavasti: fyysiset voimakeinot, käsiraudat, patukka, sumute tai kaasua, etälamautin, ampuma-ase, poliisikoira ja muut voimakeinot. Fyysisen voimankäytön osalta Kimpimäki ja Kimpimäki havaitsivat neljä eri voimankäyttötapaa, jotka olivat maahanvienti, kahlitseminen maassa, kahlitseminen pystyasennossa ja muut fyysiset voimakeinot. Voimankäyttötilanteissa syntyneet henkilövahingot jaoteltiin puolestaan asteittain, jolloin kategoriat olivat seuraavanlaiset: lievä, ei vaatinut sairaalahoitoa, esimerkiksi mustelmat, hiertymät ja venähdykset; vaikea, vaati sairaalahoitoa, ei hengenvaarallinen; erittäin vaikea; ja kuolema. Lisäksi Kimpimäki ja Kimpimäki toteuttivat osan luokitteluista pääosin samoin kuin Rikander teki edellä esitellyssä tutkimuksessaan, ja nämä luokittelut koskivat voimankäytön perustetta sekä kohdehenkilön tekemää vastarintaa.²²⁹

Edellä esitettyjen tutkimusten luokitteluiden pohjalta muokattiin seuraavaksi esiteltävät koodauskehukset (taulukot 3–6) tämän tutkimuksen teorialähtöistä sisällönanalyysia varten.

---

²²⁸ Rikander 2017, s. 135–136, 138.

²²⁹ Kimpimäki – Kimpimäki 2018, s. 34, 36–37, 39, 44, 46.

Taulukko 3. Voimankäyttötilanteiden koodauskehys.

PÄÄLUOKKA	YLÄLUOKKA	ALALUOKKA
Voimankäyttötilanteet	Vastarinnan tekeminen (LYTP)	Pääsyn estäminen Paikalta poistaminen Kiinniottaminen Turvallisuustarkastuksen suorittaminen Kiellettyjen esineiden tai aineiden poisottaminen
	Kiinniottamista pakeneminen (LYTP)	
	Hätävarjelu (RL)	Itsensä puolustaminen Toisen puolustaminen

Taulukko 4. Vastarinnan tapojen koodauskehys.

YLÄLUOKKA	ALALUOKKA
Vastarinnan tavat	Väkivaltainen vastustaminen Muunlainen fyysinen vastustaminen Sanallinen vastustaminen Käskytyksen tottelemattomuus Uhkailu sanallisesti Uhkailu eleillä Uhkailu aseella tai astalolla Aseen tai astalon käyttö

Taulukko 5. Voimankäyttötapojen koodauskehys.

PÄÄLUOKKA	YLÄLUOKKA	ALALUOKKA
Voimankäyttötavat (LYTP)	Fyysiset voimakeinot	Maahanvienti Kahlitseminen Muut keinot
	Käsiraudat	
	Patukka	
	Kaasusumutin	
	Ampuma-ase	
	Koira	

Taulukko 6. Kohdehenkilön henkilövammojen koodauskehys.

PÄÄLUOKKA	YLÄLUOKKA
Kohdehenkilön henkilövammat	Lievä
	Vakava
	Erittäin vakava
	Kuolema

Järjestyksenvalvojen ja vartijoiden voimankäyttötilanteita koskeva koodauskehys (taulukko 3) muodostettiin heitä koskevien lakien perusteella samalla tapaa kuin Rikander sekä Kimpimäki ja Kimpimäki tekivät poliisitutkimuksissaan. Koodauskehysten taustalla on siten voimankäytön toimivaltaperusteita koskevat säännökset LYTP:stä (17 § ja 48 §) sekä yleinen hätävarjelun säännös rikoslaista (4 luvun 4 §). Hätävarjelun osalta alaluokiksi nimettiin tähän tutkimukseen vain itsen ja toisen puolustaminen, eli erottelua sivulliseen ei tehty.

Järjestyksenvalvojiin ja vartijoihin kohdistuvan vastarinnan tavat (taulukko 4) vastaavat Rikanderin sekä Kimpimäen ja Kimpimäen tutkimuksissa käytettyjä luokitteluja vain sillä erolla, että luokka sanallinen vastustaminen tai käskyjen tottelemattomuus sekä luokka uhkailu sanallisesti tai eleillä erotettiin kaikki omiksi luokikseen tähän tutkimukseen.

Toisinpäin toimittiin eri aseilla uhkailun osalta eli ne taas yhdistettiin yhdeksi luokaksi, ja samoin tehtiin eri aseiden käytön osalta. Lisäksi aseiden vaihtoehdoksi lisättiin astalo.²³⁰

Voimankäyttötapoja (taulukko 5) koskeva koodauskehys muokattiin yksityisen turvallisuusalan lainmukaisten voimankäyttötapojen (LYTP 18 §, 21 §, 49 § ja 51 §) mukaiseksi. Kyseinen luokittelu perustuu muutoin suoraan siihen, mitä Kimpimäki ja Kimpimäki tutkimuksissaan esittivät, paitsi tähän tutkimukseen kahlitseminen yhdistettiin yhdeksi alaluokaksi jaottelun maassa kahlitsemisen ja pystyasennossa kahlitsemisen sijaan. Koodauskehys koskien voimankäyttötilanteessa tapahtuneita henkilövammoja kohdehenkilölle (taulukko 6) pohjautuu Kimpimäen ja Kimpimäen tutkimuksessa käytettyyn henkilövahinkojen asteittaiseen luokitteluun. Analyysivaiheessa vammoja luokiteltaessa hyödynnetään Kimpimäen ja Kimpimäen esittämiä esimerkkejä ja rajauksia vammojen eri luokkia koskien.

²³⁰ Termillä astalo on tässä tutkimuksessa tarkoitettu korostaa sitä, että kyseessä ei tarvitse olla tavanomainen ase, kuten ampuma-ase tai puukko, vaan esineenä voi olla käytetty jotakin muuta, esimerkiksi pulloa tai tuolia.

3.5.2 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Teorialähtöinen menetelmä koodauskehyksineen ei yksinään riitä vastaamaan tämän tutkimuksen kaikkiin tutkimuskysymyksiin. Siksi tässä tutkimuksessa käytetään myös aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, jota hyödynnetään osaltaan jokaisen tutkimuskysymyksen kohdalla, mutta erityisesti pääkysymykseen 2 ja sen alakysymyksiin vastatessa.

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla pystytään muodostamaan valmiin koodauskehyksen ulkopuolisista asioista omia luokkia ja täten täydentää teorialähtöisen sisällönanalyysin tuotosta.²³¹ Tässä tutkimuksessa aineistolähtöinen sisällönanalyysi nojautuu Tuomen ja Sarajärven esittämään käsitykseen menetelmän soveltamisesta. He kuvaavat aineistolähtöisen sisällönanalyysin vaiheiksi seuraavat: 1. aineiston redusointi eli pelkistäminen, 2. aineiston klusterointi eli ryhmittely ja 3. abstrahointi eli käsitteellistäminen.²³²

Aineiston pelkistämässä aineistosta poimitaan tutkimukselle olennaiset asiat tiivistämällä tai pilkkomalla aineisto osiin. Tämän jälkeen olennaiset asiat vielä muotoillaan pelkistetyiksi ilmauksiksi ja listataan omaan paikkaan eroon aineistomassasta. Ryhmittelyvaiheessa pelkistetyt ilmaukset käydään tarkasti läpi ja etsitään niiden väliltä samankaltaisuuksia ja eriävyyksiä, esimerkiksi samaa ilmiötä kuvaavat ilmaukset yhdistetään omaksi luokaksi. Tällä tavoin saadaan alaluokat, jotka vielä nimetään ilmauksia kuvaaviksi termeiksi. Tämän jälkeen luokittelua jatketaan yleisempiä luokkia kohti, jolloin alaluokkia yhdistetään ylemmiksi luokiksi. Käsitteellistämässä puolestaan tarkoituksena on jalostaa aineistossa käytettyä kieltä teoreettisempaan muotoon, jolloin termeistä tulee yleispätevämpiä. Jotta tällaisia termejä voidaan muodostaa, täytyy luokittelun edetä vielä pidemmälle. Ryhmittelyn voidaan siten nähdä osaltaan sisältyvän käsitteellistämisen vaiheeseen. Käsitteitä ja luokkia yhdistelemällä saadaan lopulta yksi yhdistävä luokka ja samalla kokoavampi vastaus tutkimustehtävälle. Side käsitteiden ja empiirisen aineiston välillä on tärkeässä roolissa tämänkaltaisessa analyysissä: käsitteiden avulla tutkija muodostaa kuvauksen tutkittavasta ilmiöstä ja aineistosta.²³³

---

²³¹ Schreier 2012, s. 16; Tuomi – Sarajärvi 2018, s. 128.

²³² Tuomi – Sarajärvi 2018, s. 122. Tuomen ja Sarajärven esittämät vaiheet pohjautuvat puolestaan Miles ja Hubermanin esitykseen, mutta he käyttävät vaiheista termejä *data reduction*, *data display*, *conclusion drawing* ja *verification*. Ks. Miles – Huberman 1994, s. 10–12.

²³³ Tuomi – Sarajärvi 2018, s. 123–125, 127.

Sekä teoria- että aineistolähtöistä sisällönanalyysejä tehdessä ja myöhemmin analyysien tulosten esittämisessä käytetään koodauskehysten lisäksi myös muita taulukoita ja kuvioita, kuten pylväskaavioita ja piirakkakuvioita. Taulukoiden ja kuvioiden perimmäisenä tarkoituksena on visuaalisesti kuvata ja havainnollistaa tiettyjä ilmiöitä.²³⁴ Tässä tutkielmassa tekstin lisänä käytetään taulukoita ja kuvioita havainnollistamaan tapauksista tiettyjä asioita, kuten jonkin asian esiintyvyyden kuvaamista prosenttiosuuksin ja tietyn tavan toistuvuuden ilmaisemista lukumäärin.

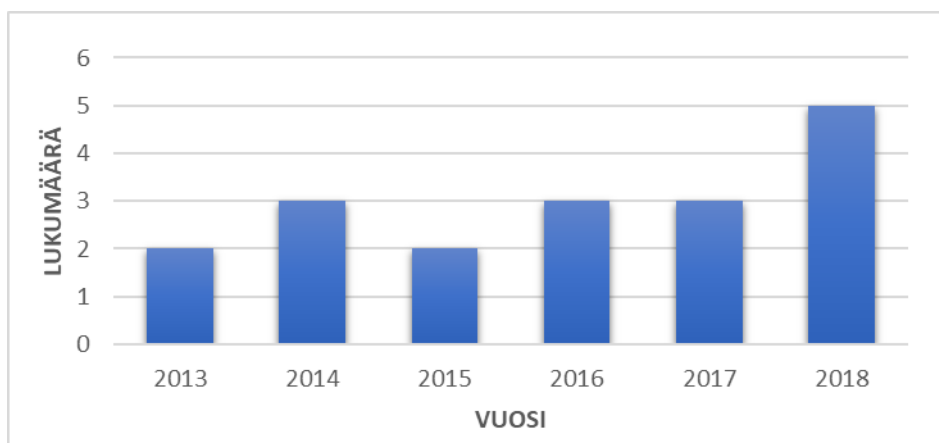
---

²³⁴ Tietoarkisto 2021, Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja > Graafinen esitys (kuviot); Tietoarkisto 2021, Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja > Numerotulosten esittäminen ja taulukoiden laatiminen.

4 Empiirisen analyysin tulokset

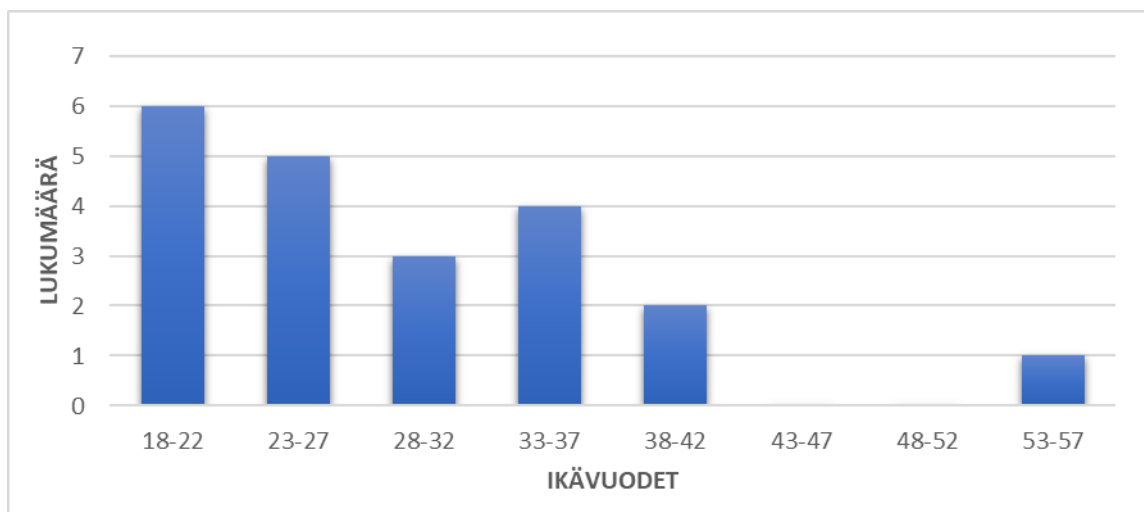
4.1 Tapausten yleispiirteet

Aluksi on hyvä hahmottaa tapausten yleisiä piirteitä, jotta saadaan käsitys kontekstista, johon tapaukset sijoittuvat. Tapausten luonnetta tutkittiin vain yleisluontoisesti ja aineistolähtöisesti paikan, ajan ja henkilöiden näkökulmasta. Kaikissa 18:ssa tapauksessa tapahtumapaikka oli ollut ravintolan tai anniskeluliikkeen sisällä tai ulkona lähistöllä. 12:ssa tapauksessa tapahtuma-ajasta oli vuorokaudenajan tasolla maininta ja kyseessä oli ollut tällöin ilta tai yö. Vuosien tasolla tapaukset sijoittuvat tapahtuma-ajan mukaan vuosien 2013–2018 välille, joista vuonna 2018 tapauksia on ollut eniten. Tapausten tarkempi sijoittuminen vuositasolla ilmenee kuviosta 1.

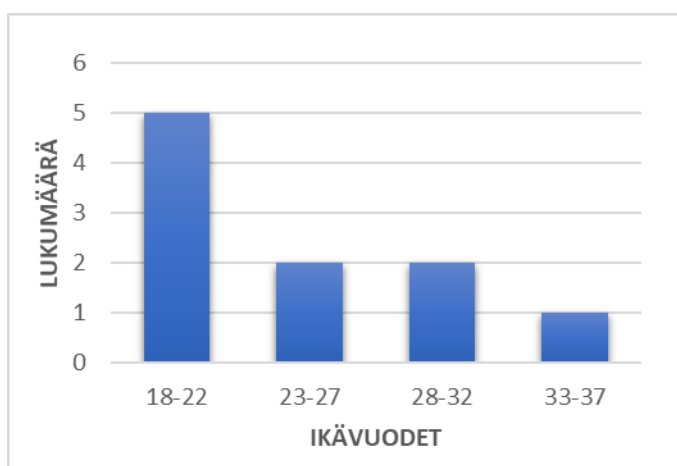
Kuvio 1. Tapausten jakautuminen tapahtuma-ajan mukaan vuositasolle.

Saaduista 18:sta tapauksesta 17 tapausta koski järjestyksenvalvojen voimankäyttöä, yksi siten vain vartijan toimintaa. Tapauksissa vastaajia oli yhteensä 21, koska joissakin tapauksissa syytettyinä oli useampi yksityisen turvallisuusalan toimija. Nimen ja henkilötunnuksen perusteella sukupuoleltaan jokainen vastaajista oli mies. Vastaajien ikien vaihteluväli oli melkein 40 vuotta, kuten kuviosta 2 ilmenee.

Kuvio 2. Vastaajien (n=21) tapahtuma-aikainen ikäjakauma viiden ikävuoden ryhmissä.

Asianomistajia oli määrältään saman verran kuin tapauksia eli yhteensä 18. Heidän joukkoonsa kuului nimen ja mahdollisesti myös henkilötunnuksen perusteella molempia sukupuolia, kuitenkin miesten ollessa selkeä enemmistö (72 %). Kymmenessä tapauksessa asianomistajista oli syntymäaika tiedossa, koska kyseisissä tapauksissa he olivat itse myös syytettyinä samaan tapahtumaan liittyen.²³⁵ Siten kun vain osasta tapauksista saatiin tietää asianomistajien tapahtuma-aikainen ikä, asianomistajien ikäjakauma ei voi kuvastaa heidän osaltaan koko tapausjoukkoa, vain ainoastaan näitä kymmentä tapausta. Näissä kymmenessä tapauksessa asianomistajien ikien vaihteluväli oli vajaa 20 vuotta, kuten kuviosta 3 nähdään.

Kuvio 3. Asianomistajien (n=10) tapahtuma-aikainen ikäjakauma viiden ikävuoden ryhmissä.

²³⁵ Tuomiossa asianomistajan tiedoista ei ole muuta kuin henkilön koko nimi. Vastaajasta on nimen lisäksi henkilötunnus tai syntymäaika kirjattu tuomioon.

4.2 Voimankäyttötilanteet ja vastarinnan tavat

Järjestyksenvalvojen ja vartijoiden voimankäytön tilanteita lähestyttiin pääasiallisesti teorialähtöisen sisällönanalyysin avulla koodauskehyksiä hyödyntäen. Ensimmäiseksi selvitettiin järjestyksenvalvojen ja vartijoiden kohtaaman vastarinnan eri muotoja. Tässä analyysivaiheessa huomio kohdistui tapauksissa ajankohtaan ennen kuin voimakeinoja oli alettu käyttää ja osaltaan myös voimankäytön hetkeen, jos vastarintaa oli esiintynyt samanaikaisesti.

Yksityisen turvallisuusalan toimijoihin kohdistettua vastarintaa analysoitiin ensimmäisenä siitä syystä, että se on LYTP:n (17 §, 48 §) mukaisesti kaikkien muiden toimivaltuuksien paitsi kiinniottamista pakenemisen osalta edellytys voimakeinojen käytölle. Erilaisia vastarinnan muotoja ryhmiteltiin sanallisesti koodauskehyksen (taulukko 4) alaluokkiin, jotka ovat väkivaltainen vastustaminen, muunlainen fyysinen vastustaminen, sanallinen vastustaminen, käskytyksen tottelemattomuus, uhkailu sanallisesti, uhkailu eleillä, uhkailu aseella tai astalolla sekä aseiden tai astalon käyttö. Sanallisen luokittelun tarkoituksena oli tarkemmin selvittää sitä, millaista vastarintaa tapauksissa oli ollut. Lisäksi eri vastarinnan tavat luokiteltiin alaluokkiin numeroin, jotta tietyn tavan toistuvuus saatiin tapauksista selville. Jos samassa tapauksessa oli useampia samaan alaluokkaan kuuluvia vastarinnan muotoja, kyseinen alaluokka huomioitiin samasta tapauksesta vain kerran vastarinnan tapojen määriä laskettaessa.

Yleisimmiksi vastarinnan tavoiksi tapauksista ilmeni käskytyksen tottelemattomuutta ja fyysistä vastustamista, sekä väkivaltaista että muunlaista. Tätä seuraten väkivaltaisen vastustamisen ja muunlaisen fyysisen vastustamisen alaluokkiin löytyi paljon erilaisia muotoja, minkä vuoksi kyseisiä alaluokkia ryhmiteltiin pidemmälle yleispätevämpiä käsitteitä kohti aineistolähtöistä sisällönanalyysiä hyödyntäen. Siten väkivaltaisen vastustamisen osalta voitiin havaita siihen kuuluvan erilaisia lyöntejä, potkuja, kiinnikäymisiä sekä muunlaista väkivaltaa, muun muassa raapimista ja tönimistä. Muunlaisen fyysisen vastustamisen alaluokista saatiin selville vastarinnan olleen vastustelua tietynlaisena toimintana, kuten jaloilla vastaan laittamisena ja käsien pitämisenä vatsan alla, mutta myös vastustelua yleisemmässä muodossa, kuten rimpuiluna ja aggressiivisena käytöksenä. Lisäksi muunlainen fyysinen vastustaminen voitiin jakaa vielä järjestyksenvalvojan tai vartijan suoraan kohdistettuun käytökseen taikka kehenkään kohdistamattomaan toimintaan. Esimerkkinä

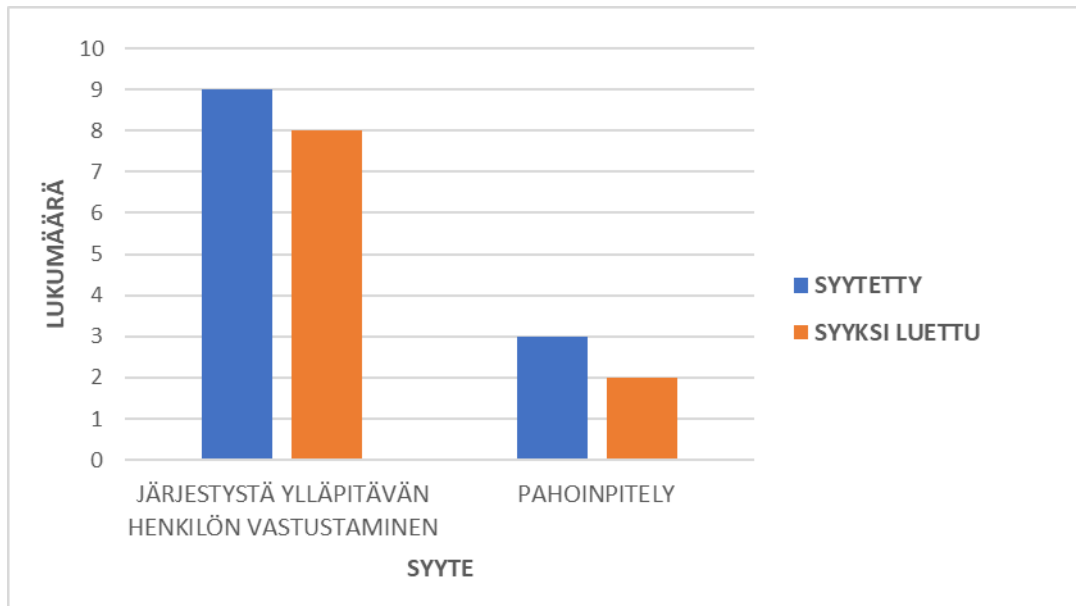
kohdistetusta käytöksestä toimii kädellä tökkiminen, kun taas kohdistamattomasta toiminnasta kaiteisiin tarttuminen.

Vastarintaa esiintyi myös usein sanallisena vastustamisena, kuten huutamisena ja sanallisena häiritsemisenä. Tapauksista ilmeni myös ainakin kerran kaikkia koodauskehyksen mukaisia uhkailun lajeja, muun muassa sanallisesti väkivallalla uhkailua, nyrkit pystyssä lähestymistä sekä lapion kanssa uhkailua. Ainoa vastarinta, jota ei ollut käsitellyissä tapauksissa ollenkaan, oli aseiden tai astalon käyttö. Vastarinnan eri tapojen tarkat määrät luokittain löytyvät taulukosta 7.

Taulukko 7. Vastarinnan tavat edustettuina tapauksissa yleisimmästä harvinaisempaan.

Vastarinnan tavat	Osuus tapauksista	Tapausten lukumäärä
Käskytyksen tottelemattomuus	44 %	8
Muunlainen fyysinen vastustaminen	44 %	8
Väkivaltainen vastustaminen	39 %	7
Sanallinen vastustaminen	33 %	6
Uhkailu sanallisesti	11 %	2
Uhkailu eleillä	6 %	1
Uhkailu aseella tai astalolla	6 %	1
Aseen tai astalon käyttö	0 %	0

Järjestyksenvalvojen ja vartijoiden kohtaamaa vastarintaa analysoitiin vielä aineistolähtöisesti siitä näkökulmasta, oliko kyseisen toiminnan perusteella nostettu syyte rikoksesta. Jos henkilö joutui vastarinnan tekemisen myötä syytetyn asemaan, kyseessä oli syyte järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamisesta tai pahoinpitelystä tai molemmista. Yhteensä 10:ssä tapauksessa 18:sta (55 %) vastarintaa oli tehty siis tavalla, jota tuli arvioida rikoksena tuomioistuimessa. Mielenkiintoiseksi havainnoksi tässä yhteydessä osoittautui se, että yhdessä tapauksessa henkilöä syytettiin vain pahoinpitelystä eikä ollenkaan järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamisesta. Kaikissa muissa tilanteissa, joissa syyte nostettiin, syyte tuli järjestystä ylläpitävän vastustamisesta ja kahdessa tapauksessa lisäksi pahoinpitelystä. Kaikkia vastarinnan takia nostettujen syytteiden menestymistä tarkasteltaessa saatiin selville, että syytteet olivat menestyneet 83 %:sti. Tapauksittain tarkasteltaessa vastarintaa tehneen henkilön syyllistymistä rikokseen huomattiin, että jokaisessa tapauksessa, jossa syyte oli vastarinnan takia nostettu, oli syyllistytty joko järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamiseen tai pahoinpitelyyn. Tarkat lukumäärät tapauksissa olleista kaikista syytteistä koskien vastarinnan tekemistä sekä kyseisten syytteiden menestymisestä ilmenee kuviosta 4.

Kuvio 4. Vastarinnan tekemisen takia nostettujen syytteiden ja niiden syyksi lukemisten määrät tapauksissa.

Vastarinnan tarkastelemisen jälkeen analyysissä siirryttiin tarkastelemaan voimankäyttötilanteita koodauskehysten (taulukko 3) perusteella. Tällöin tapauksista etsittiin LYTP:n mukaisia voimankäyttötilanteita toimivaltaperusteittain sekä hätävarjelun mahdollista esiintymistä. LYTP:n (17 §, 48 §) mukaisesti voimakeinojen käytön perustavista toimivaltuuksista vastarintaa edellytetään siis pääsyn estämisessä, paikalta poistamisessa, kiinniottamisessa, turvallisuustarkastuksen suorittamisessa sekä kiellettyjen esineiden tai aineiden poisottamisessa. Lisäksi kiinniottamista pakeneminen on sellaisenaan toimivaltuus voimakeinojen käytölle. Voimankäytön eri perusteet kerättiin ylä- ja alaluokkiin numeroin, jolloin selvisi eri perusteiden yleisyys. Ylä- ja alaluokkiin luokittelu tapahtui erikseen, eli yläluokan määrä ei ole alaluokkien määrien summa. Voimankäytön perusteidenkin määrien laskennassa samasta tapauksesta tietty luokka huomioitiin vain kerran, vaikka kyseisessä tapauksessa olisi ollut useampia samaan luokkaan kuuluvia voimankäytön perusteita.

Vastarinnan murtaminen osoittautui selkeästi yleisimmäksi voimankäytön perusteeksi, nimittäin tästä oli ollut kyse 16:ssa tapauksessa 18:sta. Yleisimmin vastarintaa oli esiintynyt paikalta poistamisessa ja seuraavaksi useimmiten kiinniottamisessa. Vastarintaa havaittiin muutama kerta myös pääsyn estämisessä. Sen sijaan turvallisuustarkastuksen suorittamisessa taikka kiellettyjen esineiden tai aineiden poisottamisessa vastarintaa ei ilmennyt missään tapauksessa. Taulukosta 8 nähdään tarkemmin se, miten vastarinnan esiintyminen on jakautunut LYTP:n mukaisten järjestyksenvalvojen ja vartijoiden toimivaltuuksien välille.

Taulukko 8. Voimankäyttötilanteiden toimivaltaperusteet vastarinnan tekemisen osalta edustettuina tapauksissa yleisimmästä harvinaisempaan.

Vastarinnan tekeminen (LYTP)	Osuus tapauksista	Tapausten lukumäärä
Paikalta poistaminen	56 %	10
Kiinniottaminen	39 %	7
Pääsyn estäminen	22 %	4
Turvallisuustarkastuksen suorittaminen	0 %	0
Kiellettyjen esineiden tai aineiden poisottaminen	0 %	0

Kiinniottamista pakeneminen oli ollut voimankäytön perusteena läsnä kolmessa tapauksessa vastarinnan murtamisen lisäksi. Hätävarjelua tuomioistuin puolestaan arvioi muutamissa tapauksissa, mutta yhdessäkään tuomiossa ei hätävarjelutilannetta vahvistettu. Ehkä merkityksellisin havainto vastarintaan liittyen ilmeni aineistolähtöistä sisällönanalyysiä käyttämällä ja se oli se, että kahdessa tapauksessa järjestyksenvalvojan tai vartijan voimankäytön perusteesta ei ollut ollut mitään viitteitä. Toisessa näistä tapauksista kyse oli ollut paikalta poistamisesta, mutta tuomioistuin jopa vahvisti tilanteesta puuttuneen vastarinnan. Toisessa tapauksessa oli ollut taas kyse asiakkaiden välisestä riitatilanteesta ravintolan jonossa, mutta tarkempaa tietoa voimankäytön perusteesta ei tuomiosta selvinnyt. Sen sijaan kahdessa muussa tapauksessa vastarintaa oli kyllä esiintynyt yksityisen turvallisuusalan toimijan toimenpidettä kohtaan, mutta kyseinen toimenpide ei ollut kohdistunut vastarintaa tekevään henkilöön itseensä. Tuomioistuimet eivät kuitenkaan lausuneet vastarinnasta suuntaan tai toiseen edellä mainituissa kahdessa tapauksessa. Lisäksi missään näistä edellä mainituista neljässä tapauksessa tuomioistuimet eivät tuoneet ilmi, vaikuttiko voimankäyttöoikeuden olemassaolon epäselvyys tuomioon jotenkin. Tässä tutkimuksessa voimankäyttöoikeuden perusteen epäselvyyden vuoksi kaikki neljä edellä mainittua tilannetta jäivät kuitenkin koodauskehyksen mukaisten tilanteiden ulkopuolelle ja muodostivat näin oman luokkansa.

4.3 Käytetyt voimakeinot ja voimankäyttövälineet

Järjestyksenvalvojen ja vartijoiden käyttämiä voimakeinoja ja voimankäyttövälineitä selvitettiin myös pääosin teorialähtöisen sisällönanalyysin keinoin koodauskehyksen (taulukko 5) avulla. Tässä analyysivaiheessa tapauksissa huomio kiinnittyi siihen ajanjaksoon,

kun voimakeinoja oli käytetty. Ensimmäisenä tapauksista etsittiin LYTP:n (17 §, 18 §, 48 §, 49 §) mukaisia voimakeinoja ja voimankäyttövälineitä koodauskehyksen yläluokkiin, jotka ovat fyysiset voimakeinot, käsiraudat, patukka, kaasusumutin, ampuma-ase ja koira. Samanaikaisesti fyysisiä voimakeinoja luokiteltiin koodauskehyksen mukaisesti alaluokkiin, jotka ovat maahanvienti, kahlitseminen ja muut keinot. Jotta saatiin selvyyttä tietyn voimankäyttötavan yleisyydestä, yläluokkiin luokittelu tapahtui numeroin. Tässäkin kohtaa päti sääntö siitä, että jos samassa tapauksessa oli useampi samaan yläluokkaan kuuluva voimankäyttötapa, kyseinen luokka huomioitiin samasta tapauksesta vain kerran voimankäyttötapojen määrien laskentaan. Fyysisten voimakeinojen osalta eri tavat luokiteltiin numeroin alaluokkiin samoin kuin edellä yläluokkien osalta on esitetty sekä lisäksi kerättiin sanallisesti kaikki erilaiset voimankäyttötavat – vaikka ne siis olisivat kuuluneet samaan alaluokkaan. Sanallisen luokittelun tarkoituksena oli saada tarkemmin selville se, millaisia fyysisiä voimakeinoja tapauksissa oli käytetty.

Fyysiset voimakeinot olivat selkeästi yleisimmin käytetty voimankäyttötapa, koska näin oli ollut 18:sta tapauksesta 17:ssä (94 %). Siinä yhdessä tapauksessa (6 %), jossa ei fyysisiin voimakeinoihin ollut turvauduttu, voimankäyttötapana oli käytetty patukkaa. Kuudessa (33 %) tapauksessa fyysisten voimakeinojen lisäksi henkilö oli käsiraudoitettu. Kaasusumutinta puolestaan oli käytetty fyysisten voimakeinojen lisäksi vain yhdessä tapauksessa (6 %). Ampuma-aseeseen tai koiraan ei ollut tarvinnut turvautua yhdessäkään tapauksessa. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla koodauskehyksen ulkopuolelle yhdestä tapauksesta löytyi voimankäyttötavaksi jalkarautoitus.

Fyysisistä voimakeinoista maahanvienti oli ollut tapauksissa odotettavasti yleisin ja maahanviennistä löytyi myös monia erilaisia muotoja, ainakin sananvalintojen osalta. Tästä syystä maahanviennin eri tapoja luokiteltiin pidemmälle kokoavampia termejä varten aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla, jolloin maahanviennin eri tavoiksi muotoutuivat neutraali maahanvienti, kaataminen, heittäminen sekä tönäiseminen. Fyysisistä voimakeinoista seuraavaksi useimmin tapauksissa oli turvauduttu kahlitsemiseen. Tämänkin luokan osalta sisältöä jaoteltiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin, jolloin havaittiin tähän tapaan kuuluvan sekä raudoittaminen että paikallapitäminen. Paikallapitämisestä saatiin vielä selville, että paikallapitäminen oli ollut aina seurausta maahanviennistä, jolloin kyseisessä toiminnassa oli ollut tarkemmin ottaen kyse henkilön pitämisestä maassa. Muihin fyysisiin keinoihin tapauksista havaittiin muutoin yleensä väkivaltaa sisältäneitä toimia, kuten potkiminen, maassa raahaaminen ja seinään heittäminen. Ainoa muu fyysinen keino, jota ei

voitu katsoa väkivaltaiseksi, oli istuvan henkilön ylös nostaminen kainaloista. Fyysisten voimakeinojen alaluokkien osuusmäärät tapauksittain näkyvät taulukosta 9.

Taulukko 9. Fyysiset voimakeinot edustettuina tapauksissa yleisimmästä harvinaisempaan.

Fyysiset voimakeinot	Osuus tapauksista	Tapausten lukumäärä
Maahanvienti	78 %	14
Kahlitseminen	44 %	8
Muut keinot	28 %	5

4.4 Kohdehenkilön henkilövammat

Voimankäyttötilanteissa voimankäytön kohdehenkilöille tapahtuneita henkilövammoja analysoitiin myös pääasiassa teorialähtöisen sisällönanalyysin keinoin koodauskehystä (taulukko 6) hyödyntäen. Tällöin tapauksissa keskityttiin sen jälkeiseen aikaan, kun voimankäyttö oli alkanut. Vammoja luokiteltiin tapauksista seuraaviin yläluokkiin: lievät, vakavat, erittäin vakavat ja kuolema. Henkilövammat otettiin tapauksista analyysiin mukaan vain, jos tuomioistuin oli katsonut vamman aiheutuneen voimankäytön kohdehenkilölle voimankäyttötilanteessa. Tällöin edellytyksenä ei ollut se, että vamma oli aiheutunut suoraan järjestyksenvalvojan tai vartijan menettelystä vaan riitti, että se oli ylipäätään tapahtunut voimankäyttötilanteessa. Vammojen luokittelu tapahtui numeroin, jotta saatiin selville, kuinka paljon minkäkin asteisia vammoja oli tapahtunut. Taas jos samassa tapauksessa oli useampi samaan luokkaan kuuluva vamman muoto, kyseinen luokka huomioitiin samasta tapauksesta vain kerran eriasteisten vammojen laskennassa. Lisäksi luokkien alle kerättiin sanallisesti kaikki kohdehenkilön vammat, vaikka vammat olisivat kuuluneet samaan luokkaan, jotta nähtiin tarkemmin, millaisia vammoja tapauksissa oli aiheutunut.

Suurimassa osassa tapauksista (16/18 tapauksesta, 89 %) voimankäytön kohdehenkilölle oli voimankäyttötilanteessa aiheutunut lieviä henkilövammoja. Vakavia vammoja löytyi yhteensä yhdeksästä tapauksesta (50 %). Yhdessä tapauksessa, jossa oli aiheutunut vakava vamma, ei puolestaan ollut mainintaa mistään lievistä vammasta. Siten kaikissa muissa vakavan vamman tapauksissa oli aiheutunut lisäksi lieviä vammoja. Onneksemme yhdessäkään aineistoon kuuluvassa tapauksessa ei ollut aiheutunut erittäin vakavan laatuista vammaa taikka kuolemaa. Huomionarvoinen havainto vammoihin liittyen oli myös se, että yksi tapaus oli vain sellainen, jossa tuomioistuin arvioi, ettei ollut riittävää näyttöä siitä, että

voimankäyttötilanteessa olisi aiheutunut kohdehenkilölle vammoja. Kaikissa muissa tapauksissa tuomioistuimien katsoi edes osan kohdehenkilön vammoista olleen tapahtunut voimankäyttötilanteessa.

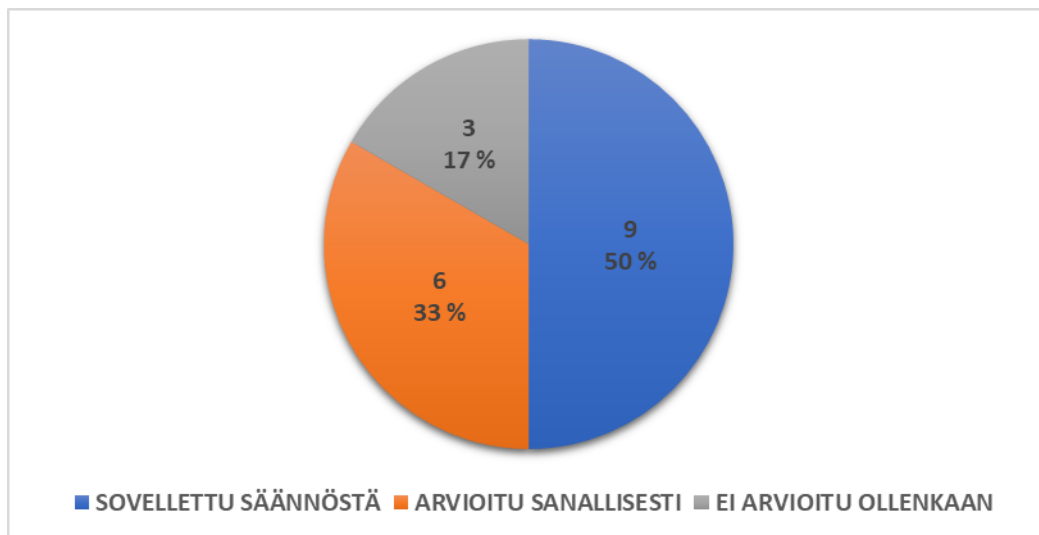
Monessa tapauksessa ilmeni useampia ja monen laatuista vammoja, mikä synnytti tarpeen koota niistä hieman kuvaavampia käsitteitä kuin lievä ja vakava. Siten aineistolähtöistä sisällönanalyysiä käyttämällä saatiin esiin lievistä vammoista seuraavanlaisia tyyppisiä: mustelma; haava, ruhje ja muu ihorikko; turvotus; verenvuoto; kipu; sekä muu lievä vamma, kuten äänen käheys. Vakavista vammoista puolestaan erottui seuraavat muodot: tikkausta vaativa vamma; murtuma; pidempiaikainen tai pysyvä vamma, kuten näkökyvyn heikentyminen tai pysyvä arpi kasvoihin; pään tai kasvojen alueen vakava vamma, muun muassa aivotärähdykset; sekä muu vakava vamma, esimerkiksi hengenahdistus.

4.5 Voimankäyttöä koskeva oikeudellinen arviointi

Tuomioistuinten suorittamaa oikeudellista arviointia koskien käytettyjä voimakeinoja tarkasteltiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Ensimmäisenä tapauksista tarkistettiin se, oliko niissä sovellettu yksityisen turvallisuusalan voimankäyttöä koskevia säännöksiä tai vaihtoehtoisesti sanallisesti arvioitu voimankäyttöä. Kuviossa 5 nähdään, että vain 9:ssä tapauksessa 18:sta esiin on nostettu yksityistä turvallisuusalaa koskevan lain voimankäyttösäännös. Näistä yhdeksästä tapauksesta kuudessa käsiteltiin myös rikoslain mukaista voimakeinojen käyttöä koskevaa säännöstä. Sanallisesti voimankäyttöä arvioitiin puolestaan 6:ssa muussa tapauksessa 18:sta, kuten kuvio 5 myös kertoo. Näin ollen kolmessa tapauksessa ei millään muotoa otettu kantaa nimenomaisesti voimankäyttöön, vaan oikeudellinen arviointi suoritettiin pelkästään pahoinpitelyn ja mahdollisesti myös vammantuottamuksen näkökulmasta.²³⁶ Seuraamuksen kannalta ne 15 tapausta, joissa voimankäyttöä on arvioitu jollakin tavalla, jakautuvat määrällisesti siten, että yhdeksässä tapauksessa (60 %) voimakeinojen käyttö on katsottu rangaistavaksi ja kuudessa tapauksessa (40 %) tuomio on ollut vapauttava.

---

²³⁶ Vain yhdessä tapauksessa näistä kolmesta tapauksesta, joissa voimankäyttöä ei arvioitu, arvioitiin pahoinpitelyn lisäksi vammantuottamusta toissijaisen rangaistusvaatimuksen perusteella.

Kuvio 5. Voimankäytön oikeudellisen arvioinnin eri tyylien edustavuus tapauksissa.

Tyyli ”sovellettu säännöstä” kuvaa voimankäyttöä koskevan säännöksen soveltamista, tyyli ”arvioitu sanallisesti” viittaa vain voimankäytön sanalliseen arviointiin sekä tyyli ”ei arvioitu ollenkaan” tarkoittaa tilannetta, jossa tuomioistuimien ei ole arvioinut voimankäyttöä itsessään ollenkaan.

Seuraavaksi tapauksista siirryttiin etsimään niitä oikeudellisia seikkoja, joihin tuomioistuimet olivat kiinnittäneet huomiota voimankäytön arvioinnissa. Tapausjoukkoon kuului tässä vaiheessa siis enää 15 tapausta, koska edellä mainitun tavoin kolmessa tapauksessa ei voimankäyttöä ollut arvioitu lainkaan, jolloin niistä ei ollut saatavissa vastauksia tässä analyysivaiheessa eli ne rajautuivat aineistosta pois.

Ensinäkemältä saattoi vaikuttaa siltä, että voimankäytön arvioinnissa huomioidut seikat olivat vaihdelleet melkoisesti eikä toistuvuuksia ollut havaittavissa. Kuitenkin kun tarkemmin perehdyttiin asiaan, voitiin ensinnäkin todeta, että joissakin tapauksissa oli aiheellisesti pohdittu alkuun sitä kysymystä, oliko tilanteessa ollut ylipäätään oikeutta voimakeinojen käyttöön. Tässä kohtaa tuomioistuimet tarkastelivat eritoten järjestyksenvalvojan tai vartijan tilanteeseen soveltuvia toimivaltuuksia ja tehtäviä sekä tätä kautta häneen mahdollisesti kohdistettua vastarintaa. Toiseksi tuomioistuimet kiinnittivät yleensä oikeudellisessa arvioinnissa huomiota jollakin tapaa lain edellyttämiin tarpeellisuus- ja puolustettavuusvaatimuksiin. Tämä tapahtui joko yleisellä tasolla käyttämällä tarpeellisuus- ja/tai puolustettavuus-termejä taikka sitten jotenkin tarkemmalla tavalla, kuten arvioimalla

tilanteeseen soveltunutta lievintä keinoa tai muuten toisintoimimista taikka pohtimalla vastarinnan tai tehtävän merkitystä tilanteessa.²³⁷

Tähän analyysivaiheen tutkimusaineistoon kuitenkin mahtui tuomioita, joissa oli pitäydytty vain yleisluontoisemmalla linjalla eikä käytettyjä voimakeinoja itsessään ollut juuri tarkemmin arvioitu. Tällöin voimankäytöstä saatettiin vain todeta esimerkiksi, että sallitut rajat olivat ylittyneet tai vastakohtaisesti että liiallisesta voimankäytöstä ei ollut esitetty riittävästi näyttöä. Tämä yleisluontoisempi linja kuitenkin esiintyi enimmäkseen vain niissä tapauksissa, joissa voimakeinojen käyttöä ei ollut tulkittu rangaistavaksi.

4.6 Voimankäytön rajojen määrittely

4.6.1 Sallitun ja liiallisen voimankäytön rajojen arviointi

Selvitettäessä voimankäytön rajoja käsiteltävistä pahoinpitelytapauksista aineisto rajattiin vain niihin tapauksiin, joissa pahoinpitely oli syyksi luettu taikka pahoinpitelysyyte oli hylätty. Lisäedellytyksenä tähän analyysivaiheeseen kuuluvalla tapauksella oli se, että tuomioistuimien oli arvioinut siinä voimankäyttöä. Tällaisia tapauksia löytyi koko tutkimusaineistosta yhteensä 13, joista 7:ssä (54 %) pahoinpitely oli syyksi luettu ja 6:ssa (46 %) tuomio oli ollut vapauttava. Tässäkin vaiheessa aineistoa analysoitiin vain aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Tapauksista johdettiin kaksi teemaa, jotka toistuivat ja olivat olleet merkityksellisiä useimmissa tuomioissa käytettyjen voimakeinojen rajoja pohdittaessa. Nämä teemat olivat: 1. vastarinnan suhde voimakeinoihin ja 2. toisintoimimisen mahdollisuus. Vastarinnan laadun ja määrän katsottiin monessa tuomiossa vaikuttaneen siihen, millaisia voimakeinoja tilanteessa oli ollut sallittua käyttää. Tämä vastarinnan ja voimakeinojen kahdenkeskinen suhde heijastui

---

²³⁷ Tulkinta siitä, että kyseiset piirteet kuuluvat tarpeellisuus- ja puolustettavuusarviointiin, pohjautuu eritoten voimankäytösäännöksiin (RL 4:6 ja LYTP 17 §, 48 §) sekä kyseisiä säännöksiä koskeviin hallituksen esityksiin (HE 44/2002 vp, s. 129–130; HE 22/2014 vp, s. 43, 65). Vaikka osassa tutkimusaineiston tapauksissa on sovellettu eri yksityisen turvallisuusalan toimijoiden voimankäytösäännöksiä (LYTP [282/2002] 28 §:n 4 momentti ja JVL 9 §) kuin nyt voimassa olevat säännökset ovat, edellä mainitun tulkinnan voidaan katsoa pätevän myös näihin tapauksiin, koska RL 4:6 on ollut muuttumaton ja on koko ajan osoittanut voimankäytön uloimmat rajat (HE 44/2002 vp, s. 128). Tarpeellisuus- ja puolustettavuusvaatimuksia käsiteltiin rikoslain osalta luvussa 2.3.1 ja LYTP:n osalta luvussa 2.3.4.

suoraan myös sen arviointiin, olisiko tilanteessa ollut mahdollisuus käyttää lievempiä keinoja eli olisiko järjestyksenvalvoja tai vartija voinut toimia toisin.²³⁸

Tapauksista pystyi perusteellisen analysoinnin kautta havaitsemaan joitakin johdonmukaisuuksia voimankäytön rajoja varten. Ensimmäisen edellä mainitun voimankäytön rajojen arvioinnissa hyödynnetyn teeman – eli vastarinnan ja voimakeinojen suhteen – avulla voimankäytön rajoista selvitettiin seuraava havainto: vahvempia voimakeinoja on sallittua käyttää, jos vastarinta on väkivaltaista tai se jatkuu vielä kiinnioton jälkeen. Voimakeinojen tulee olla kuitenkin harkittuja ja hallittuja. Tapausten mukaan hyväksytyjä voimakeinoja ovat tällöin lähtökohtaisesti vain hallittu maahanvienti, turvallinen maassa pitäminen sekä käsiraudoitus.²³⁹ Analysoitaviin tapauksiin sisältyi kaksi tapausta, joissa tuomioistuimet olivat arvioineet käytettyjen voimakeinojen olleen liiallisia ja pahoinpitelyn täyttävän, vaikka vastarinta oli ollut väkivaltaista. Toisessa näistä tapauksista järjestyksenvalvoja oli tönäissyt voimakkaasti henkilöä kahdesti samanaikaisesti pitäen tämän ranteista kiinni sillä seurauksella, että henkilö oli kaatunut ja murtanut molemmat ranteensa. Toisessa tapauksessa järjestyksenvalvoja oli puolestaan heittänyt henkilön maahan selälleen ja painanut tämän rintakehästä ja kaulasta siten, ettei henkilö ollut saanut henkeä. Molemmat tilanteet siten ilmentävät hyvin sitä, milloin maahanvienti ei ole ollut hallittua tai maassa pitäminen ei ole ollut turvallista. Kaikissa muissa tähän analyysivaiheeseen kuuluvissa tapauksissa, joissa oli ollut väkivaltaista vastarintaa, voimakeinoina oli käytetty vain edellä mainittuja keinoja – eli hallittua maahanvientiä, turvallista maassa pitämistä ja käsiraudoitusta – ja ne katsottiin sallituiksi.

Yleensä voimakeinoja oli myös käytetty oikein ja vain edellä mainittuja, sallituiksi katsottuja keinoja hyödyntäen, kun vastarintaa oli esiintynyt vielä kiinnioton jälkeen. Ainoastaan yhdessä tällaisessa tapauksessa voimankäyttöön oli liittynyt ylilyönti. Tässä ainoassa tilanteessa järjestyksenvalvoja oli raahannut henkilöä käsiraudoista asfalttia pitkin tämän ollessa kaatuneena. Tästä tapauksesta ilmenee hyvin myös toinen aiemmin esitetty voimankäytön arvioinnissa käytetty teema eli toisintoimimisen mahdollisuus, jonka tuomioistuinkin on nostanut tapauksessa selkeästi esiin. Nimittäin, tuomioistuin

---

²³⁸ Ks. edellinen alaviite.

²³⁹ Myöhemmin selviää, että kaasun käyttö on myös eräässä tapauksessa ollut sallittua, mutta vain sen vuoksi, että järjestyksenvalvoja ei ollut saanut laitettua käsiraudoja henkilölle ja kaasu oli vasta lopettanut henkilön tekemän vastarinnan.

suorasanaisesti totesi, että järjestyksenvalvoja olisi voinut auttaa henkilöä nousemaan ylös ja sitten vasta jatkaa matkaa, koska hänellä ei voitu katsoa olleen pakottavaa tarvetta saada henkilöä nopeasti siirrettyä.

Näin ollen toisintoimimiseen perustuen tapauksista muodostettiin seuraava voimankäytön rajoja koskeva havainto: jos tilanteessa on vaihtoehtona muunlainen vähemmän haitallinen toiminta – eli lievempi keino – kuin se, mitä voimakeinoa aiotaan käyttää, tätä lievempää keinoa on käytettävä. Oivallisena esimerkkinä tällaisesta tilanteesta toimii tapaus, jossa henkilön vastarinta oli ollut lähinnä sanallista ja poistumiskäskyjen tottelemattomuutta, jolloin tuomioistuin katsoi, että lievin keino henkilön poistamiseksi olisi ollut henkilön taluttaminen pois paikalta. Järjestyksenvalvoja oli kuitenkin kaatanut henkilön, jolloin tämän jalka oli murtunut, ja järjestyksenvalvoja sai tuomion pahoinpitelystä. Tähän analyysivaiheen tapausjoukkoon kuului myös tapaus, jossa tuomioistuin oli todennut lievemmän keinon olleen yleisesti ottaen mahdollinen, mutta ei juuri kyseiseen tilanteeseen soveltuva. Tapauksessa oli ollut kyse henkilön paikalta poistamisesta, mutta koska hän oli ollut istumassa maassa eikä ollut totellut poistumiskäskyjä, järjestyksenvalvojan katsottiin toimineen sallittujen rajojen sisällä nostaessaan henkilön maasta ylös. Tämä tapaus siten korostaa hyvin toiminnan tapauskohtaisuutta, joka tulee ottaa huomioon sallitun voimankäytön arvioinnissa²⁴⁰, mutta joka toisaalta vaikeuttaa suuresti yleistettävien linjauksien luomista.

Lievimmän keinon osalta tapauksista vielä saatiin selville, että sen arvioinnin piirteisiin oli kuulunut sen pohtiminen, oliko voimakeinolla saavutettu tavoiteltu lopputulos taikka oliko vastarinta edellyttänyt kyseisen voimakeinon käyttöä. Edellisessä kappaleessa mainitusta tapauksesta siten ilmenee, että henkilön ylös nostaminen oli ollut sallittu voimakeino tämän poistamiseksi, koska lievemmällä keinolla, eli käskyttämällä, ei ollut tätä saavutettu. Eräässä toisessa tapauksessa tuomioistuin myös itse perusteli käytetyn voimakeinon sallittavuutta sillä, että vasta kyseinen voimakeino oli lopettanut vastarinnan tekemisen. Tapauksessa vastarinta oli ollut väkivaltaista ja järjestyksenvalvoja oli pyrkinyt käsiraudoittamaan henkilön, mutta vastarinnan jatkuessa maahanviennin jälkeen käsiraudoitus ei ollut onnistunut ja järjestyksenvalvoja oli joutunut turvautumaan kaasun käyttöön, minkä jälkeen vastarinta oli

---

²⁴⁰ Esimerkiksi korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2020:13 (ään.) todennut, että voimankäyttötilanteiden ja olosuhteiden moninaisuus välttämättä edellyttää voimankäytön tapauskohtaista harkintaa. Ks. KKO 2020:13 (ään.) kohta 22.

talttunut. Tuomioistuin päätyi siis siihen lopputulokseen, että kaasun käyttö oli kyseisessä tilanteessa ollut sallittua, koska se oli vasta lopettanut vastarinnan.

Lisäksi niissä kahdessa tapauksessa, joissa voimankäyttöä myös arvioitiin, mutta yksityistä turvallisuusalan toimijaa ei tuomittu pahoinpitelystä eikä toisaalta vapautettu rangaistusvastuusta, tuomiot olivat toisessa pahoinpitely voimakeinojen käytön liioitteluna sekä toisessa vammantuottamus toissijaisen rangaistusvaatimuksen myötä. Ensiksi mainitussa tapauksessa katsottiin, että vastarinta oli sisältänyt väkivallan piirteitä mutta se ei ollut ollut erityisen vaarallista, minkä takia heittäminen pää edellä portaita vasten oli ylittänyt selvästi sallitun voimankäytön rajan. Tuomioistuimen mukaan tilanteessa vaihtoehtona olisi ollut hallittu maahanvienti. Siten tässäkin noudatettiin kahden edellä mainitun voimankäytön arvioinnissa hyödynnetyn teeman – eli vastarinnan ja voimakeinon suhteen sekä toisintoimimisen – osalta samoja päättelyketjuja. Tämän vuoksi silmiinpistäväksi nousi se seikka, miksi tuomiosta ei ilmennyt sitä päätöstä, minkä vuoksi juuri kyseiseen tapaukseen sovellettiin RL 4:6.3:n mukaista voimakeinojen käytön liioittelun anteeksiantoperustetta rangaistusasteikkoa lieventäen. Ainoa seikka, jonka voisi päätellä liittyvän tämän perusteen soveltamiseen, oli järjestyksenvalvojan melko vähäinen työkokemus.

Vammantuottamustapauksessa puolestaan selkeästi tuotiin ilmi se, että tahallisuus oli jäänyt näyttämättä toteen, minkä vuoksi huolellisuutta oli siirrytty arvioimaan. Tästä huolimatta voimankäytön arvioinnissa pohdittiin myös tässä tapauksessa sekä vastarinnan ja voimakeinon suhdetta että toisintoimimista. Tapauksessa vartija oli lyönyt kahdesti henkilöä olkavarteen teleskooppipatukalla, ja toinen lyönti oli kimmonnut henkilön silmän alueelle tämän liikuttaessaan käsiä aiheuttaen vakavia ja pysyviä vammoja silmään. Kun vastarintaan oli kuulunut astaloilla uhkailua ja nyrkit pystyssä lähestymistä, tuomioistuin arvioi patukan käytön itsessään olleen sallittua, mutta lyöntikohdan olisi pitänyt olla muu kuin olkavarsi. Täten valittu voimakeino itsessään tulkittiin oikeasuhtaiseksi eikä lievempää keinoa katsottu olleen käytettävissä. Lisäksi vammantuottamuksen syyksi lukemisen yhtenä perusteena käytettiin sitä, että vartijalta olisi voitu kohtuudella edellyttää muunlaista toimintaa. Tuomioistuin kuitenkin katsoi, että patukan kimpoaminen osuen henkilön silmän alueelle ei ollut ollut siinä määrin todennäköistä, että vartijan olisi täytynyt pitää sitä lyöntinsä varsin todennäköisenä seurauksena – eli tahallisuus ei tämän vuoksi täyttynyt.

4.6.2 Liiallisen voimankäytön tuomittavuuden arviointi

Viimeiseksi tuomioistuinten arvioinnista koskien yksityisen turvallisuusalan toimijoiden voimankäyttöä selvitettiin voimankäytön tuomittavuutta eli sitä, millainen rangaistus seuraa mistäkin voimankäytöstä. Tämäkin analyysi tapahtui aineistolähtöisesti, ja aineisto rajautui tapauksiin, joissa täytyivät seuraavat edellytykset: 1. järjestyksenvalvoja tai vartija oli tuomittu pahoinpitelystä ja 2. tapauksessa oli arvioitu voimankäyttöä. Tällaisia tapauksia sisältyi koko aineistoon yhteensä seitsemän.

Pahoinpitelytuomioiden rangaistusten osalta ei juuri muuta yhdenmukaisuutta ollut johdettavissa kuin se, että rangaistuslaji oli kaikissa ollut sakko ja määräkin oli ollut melko vähäinen²⁴¹. Sakkojen määrä vaihteli 20:stä päiväsakosta 60:een päiväsakoon. Eniten tuomittiin 40 päiväsakkoa, yhteensä kolmessa tapauksessa (43 %). Yhdessä näistä kolmesta tapauksesta järjestyksenvalvoja oli kaatanut tottelemattoman ja sanallisesti vastustaneen henkilön maahan siten, että tämän jalka oli murtunut. Tuomioistuin katsoi, että maahanvientiä ei ollut tilanteessa edellytetty ja lievempi keino olisi ollut käytettävissä. Toisessa tapauksessa järjestyksenvalvoja oli heittänyt väkivaltaisesti käyttäytyneen henkilön maahan ja painanut tätä rintakehästä ja kaulasta aiheuttaen tälle hengenahdistusta. Tässä tuomioistuin vain totesi tilanteessa käytettyjen voimakeinojen ylittäneen sallittavuuden rajat. Kolmannessa tapauksessa puolestaan järjestyksenvalvoja oli nostanut jo maahanviedyn henkilön ilmaan ja kaatanut tämän uudestaan päälle ja ylävartalo edellä asfalttiin pitäen tämän käsistä kiinni; ennen tätä tilannetta voimankäytön kohdehenkilö oli ollut tottelematon ja rimpuillut. Tuomioistuin lausui tuomion perusteluksi, ettei ollut näytetty asianomistajan vastustelleen enää ensimmäisen maahanviennin jälkeen ja että järjestyksenvalvojalta olisi voitu vaatia muunlaista toimintaa. Tämän perustelun voisi tulkita tarkoittaneen sitä, että voimankäyttöoikeutta ei ole enää toisen maahanviennin osalta ollut vastarinnan edellytyksen puuttumisen takia.

Näiden kolmen tapauksen piirteistä ei siten juurikaan ollut yhdenmukaisuuksia johdettavissa, varsinkaan siten, että ne olisivat esiintyneet jokaisessa tapauksessa. Vastarinta oli ollut joka tapauksessa ainakin osittain erilaista, ja vaikka maahanvienti oli jokaisessa tapauksessa toimitettu, nekin olivat olleet keskenään melko erityyylisiä ja eri roolissa. Tuomioistuinten perusteluista tai johtopäätöksistäkään ei ollut samankaltaisuuksia löydettävissä. Nimittäin,

---

²⁴¹ Sakon rangaistusasteikko on 1–120 päiväsakkoa (RL 2 a luvun 1 §:n 1 momentti [550/1999]).

ensimmäisessä tapauksessa katsottiin, että lievempi keino olisi ollut käytettävissä, toisesta tapauksesta ei selvinnyt sitä, mikä oli tulkittu liialliseksi voimankäytöksi ja miksi, sekä kolmannessa tapauksessa voimankäyttöoikeus mahdollisesti pääteltiin puuttuneen kokonaan.

Lisäksi kun verrattiin 40:n päiväsakon arvoisia tilanteita tapauksiin, joissa oli tuomittu eri määrä sakkoja, tuomittavuuden linjan etsiminen vain vaikeutui. Tapauksessa, jossa vastarinta oli ollut väkivaltaista ja järjestyksenvalvoja oli tönäissyt henkilön maahan pitäen tämän ranteista kiinni aiheuttaen ranteiden murtumiset, tuomittiin 60 päiväsakkoa. Tuomioistuin vain tässä totesi, ettei vastarinta ollut edellyttänyt niin voimakkaita voimakeinoja kuin mitä oli käytetty. Sen sijaan vain 20 päiväsakkoa oli rangaistuksena tilanteessa, jossa järjestyksenvalvoja oli potkinut henkilöä lonkan alueelle; ennen potkimista järjestyksenvalvojan ja henkilön välille oli kehkeytynyt sanaharkka. Tässä tuomioistuin katsoi voimankäyttöoikeuden puuttuneen kokonaan. Johtopäätökseksi tästä vertailusta voidaan hieman kärjistäen todeta, että potkiminen on sallitumpaa kuin töniminen, jos tilanteessa ei aiheudu vakavaa vammaa ja vaikka voimankäyttöön ei saisi turvautua ollenkaan. Suhteuttaessa edellä mainittuihin 40:n päiväsakon tapauksiin voidaan tulkita tönimisen – ainakin jos vakavia vammoja aiheutuu – olevan rangaistavampaa kuin maassa pitämisen siten, että hengitys vaikeutuu. Lisäksi myös pää edellä maahan heittäminen voidaan havaita olevan tuomittavampaa kuin keskivartalon alueelle potkimisen, vaikka voimankäyttöoikeutta ei kummassakaan tilanteessa ylipäätään olisi.

Yhtenä havaintona vielä tuomioistuinten perusteluista rangaistuksen määräämisen osalta oli se, että useamman kerran tapauksissa oli mainittu lieventävänä seikkana voimankäyttöoikeuden olemassaolo tai voimankäytön kohteen tekemä vastarinta.

Kummastakaan näistä lieventävistä asianhaaroista ei ollut sen enempää tapauksissa kerrottu, jolloin ei saatu tietää sitä, paljonko näillä oli ollut rangaistukseen vaikutusta. Lisäksi jos tilanne oli ollut toisinpäin eli jos voimankäyttöoikeutta ei ollut ollut taikka vastarintaa ei ollut tehty, tuomioistuimet eivät perustelujen mukaan tällöin ottaneet näitä seikkoja huomioon rangaistuksen koventamiseksi.

5 Lopuksi

5.1 Johtopäätökset

5.1.1 Voimankäyttötilanteita koskevat johtopäätökset

Empiirisessä analyysissä ensimmäiseksi pahoinpitelytuomioista tarkasteltiin pääasiallisesti teorialähtöistä sisällönanalyysiä hyödyntäen koodauskehyyksen avulla järjestyksenvalvojien ja vartijoiden kohtaamaa vastarintaa. Kaikista yleisimpinä vastarinnan tapoina (8/18 tapauksessa) tapauksista ilmeni käskytyksen tottelemattomuutta sekä muunlaista kuin väkivaltaista mutta fyysistä vastustamista. Heti näiden jälkeen kolmanneksi yleisin vastarinnan tapa (7/18 tapauksessa) oli ollut väkivaltainen vastustaminen. Aineistolähtöistä sisällönanalyysiä hyödyntämällä väkivaltaisen vastustamisen eri muodoiksi muodostui lyöntejä, potkuja, kiinnikäymisiä sekä muunlaista väkivaltaa, kuten raapimista. Muunlaisen fyysisen vastustamisen eri tyyleiksi löytyi vastustelua tietynlaisena toimintana, kuten käsien pitämisenä vatsan alla, vastustelua yleisemmin, esimerkiksi rimpuiluna, järjestyksenvalvojaan tai vartijaan kohdistettuna käytöksenä, kuten kädellä tökkimisenä, sekä kehenkään kohdistamattomana toimintana, esimerkiksi kaiteisiin tarttumisenä. Lisäksi sanallinen vastustaminen oli ollut vastarinnan tavoista melko tavanomaista (6/18 tapauksessa) ja esimerkkinä tästä oli huutaminen. Käsitellyistä tapauksista löytyi myös kaikkia uhkailun lajeja, mutta vain harvoja kertoja: uhkailua sanallisesti oli ollut kahdessa tapauksessa sekä uhkailua eleillä ja uhkailua aseella tai astalolla yhdessä tapauksessa. Sen sijaan vastarinnan tapana ei ollut käytetty asetta tai astaloa missään tapauksessa.

Vastarinnan osalta selvitettiin aineistolähtöisesti vielä se, oliko toiminnan perusteella nostettu syyte, ja samalla katsottiin syytteiden menestymisen lopputulos. Syytteitä nostettiin vastarinnan perusteella 10/18 tapauksessa, joista yhdessä syyte tuli vain pahoinpitelystä eikä ollenkaan järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamisesta. Kaikissa muissa, eli yhdeksässä, tapauksessa henkilöä syytettiin järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamisesta sekä lisäksi kahdessa tapauksessa myös pahoinpitelystä. Kaikkien vastarinnan takia nostettujen syytteiden menestymisprosentti oli 83, ja yksi syyte kummankin rikosnimikkeen osalta hylättiin. Kuitenkin kun tapauksittain tarkasteltiin syytteiden menestymistä, saatiin selville sellainen mielenkiintoinen seikka, että jokaisessa tapauksessa, jossa syyte oli nostettu vastarinnan tekemisen takia, vastarinta oli arvioitu joko järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamisen tai pahoinpitelyn rikostunnusmerkistön täyttäväksi.

Yksityisen turvallisuusalan toimijoiden voimankäyttötilanteita lähestyttiin myös pääosin teorialähtöisen sisällönanalyysin keinoin käyttäen toimivaltaperusteittain muodostettua koodauskehystä. Analyysissa selvisi, että lähes kaikissa tapauksissa (16/18 tapauksessa) oli ollut käsillä vastarinnan tekeminen, mutta tarkempi toimivaltuus tämän osalta oli vaihdellut. Yli puolessa tapauksista (10/18 tapauksessa) vastarintaa oli tapahtunut paikalta poistamisessa sekä vajaassa puolessa tapauksista (7/18 tapauksessa) kiinniottamisen yhteydessä. Myös pääsyn estämisessä vastarintaa oli tehty muutamissa tapauksissa (4/18 tapauksessa). Sen sijaan vastarintaa ei ollut esiintynyt turvallisuustarkastuksen suorittamisessa eikä kiellettyjen esineiden tai aineiden poisottamisessa lainkaan. Voimankäytön perusteista kiinniotta pakeneminen oli ollut käsillä vastarinnan murtamisen lisäksi kolmessa tapauksessa. Hätävarjelutilanteen ei katsottu puolestaan olleen läsnä yhdessäkään tapauksessa, vaikkakin muutamassa tapauksessa tuomioistuimet sitä arvioivat. Tärkein analyysissa eteen tullut huomio ilmeni aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla ja havainto oli seuraava: kahdesta tapauksesta voimankäytön peruste ei ilmennyt ollenkaan. Lisäksi kahdessa muussa tapauksessa vastarintaa oli tehty kyllä yksityisen turvallisuusalan toimijan toimenpidettä kohtaan, mutta kyseinen toimenpide oli kohdistunut muuhun henkilöön kuin vastarintaa tekevään. Voimankäyttöoikeuden perusteen epäselvyyden takia näitä neljää viimeisimmäksi mainittua tilannetta ei voitu sijoittaa mihinkään koodauskehyksen luokkaan, jolloin ne muodostivat oman luokkansa.

Järjestyksenvalvojen ja vartijoiden käyttämiä voimakeinoja ja voimankäyttövälineitä analysoitiin pääasiassa valmiin koodauskehyksen kanssa teorialähtöisen sisällönanalyysin avulla. Lähes kaikissa tapauksissa (17/18 tapauksessa) oli käytetty fyysisiä voimakeinoja. Siinä ainoassa tapauksessa, jossa fyysisiin voimakeinoin ei ollut turvaututtu, voimankäyttötapa oli ollut patukka. Fyysisten voimakeinojen lisäksi kuudessa tapauksessa henkilö oli käsiraudoitettu ja yhdessä tapauksessa oli käytetty kaasusumutinta. Missään tapauksessa ei ollut jouduttu turvautumaan ampuma-aseeseen taikka koiraan.

Järjestyksenvalvojen ja vartijoiden käyttämiä fyysisiä voimakeinoja tarkasteltiin analyysissä tarkemmin. Yleisin (14/18 tapauksessa) fyysinen voimakeino oli odotuksia vastaavasti ollut maahanvienti, ja tätä tapaa luokiteltiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin tarkemmaksi. Eri maahanviennin tavoiksi muodostui täten neutraali maahanvienti, kaataminen, heittäminen ja tönäiseminen. Fyysistä voimakeinoista kahlitsemista oli tehty lähes puolessa tapauksista (8/18 tapauksessa), ja myös tätä keinoa luokiteltiin pidemmälle aineistolähtöistä sisällönanalyysiä hyödyntämällä. Tällä tavoin kahlitsemiseksi selvisi

kahdenlaisia tapoja: raudoittaminen ja paikallapitäminen. Muita fyysisiä voimakeinoja oli käytetty viidessä tapauksessa, ja ne olivat sisältäneet yleensä väkivallan piirteitä.

Esimerkkeinä tällaisista muista fyysisistä voimakeinoista olivat potkiminen ja maassa raahaaminen. Analyysissä löytyi ainoastaan yksi muunlainen fyysinen keino, johon ei ollut sisältynyt väkivaltaa, ja se oli istuvan henkilön ylös nostaminen.

Voimankäyttötilanteissa voimankäytön kohteille tapahtuneita henkilövammoja lähestyttiin myös pääosin teorialähtöisellä sisällönanalyysillä ja koodauskehyksellä. Lähes jokaisessa tapauksessa (16/18 tapauksessa) voimankäytön kohdehenkilölle oli aiheutunut voimankäyttötilanteessa lieviä vammoja. Vakavia vammoja oli puolestaan tullut yhdeksässä tapauksessa, joista kaikissa muissa paitsi yhdessä oli aiheutunut myös lieviä vammoja. Erittäin vakavia ja vaikeita vammoja taikka kuolemaa ei onneksi ollut tapahtunut missään tilanteessa. Poikkeuksellinen havainto analyysissä oli se, että yhdessä tapauksessa tuomioistuin arvioi, ettei ollut esitetty riittävästi näyttöä sen puolesta, että voimankäyttötilanteessa olisi voitu katsoa aiheutuneen esitettyjä kohdehenkilön vammoja. Siten kaikissa muissa tapauksissa ainakin osa esitetyistä kohdehenkilön vammoista katsottiin olleen aiheutunut voimankäyttötilanteessa. Vammoja vielä luokiteltiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä hyödyntämällä pidemmälle. Lievistä vammoista saatiin selville eri tyypeiksi esimerkiksi mustelma, haava sekä turvotus, kun taas vakavista vammoista löytyi eri muodoiksi muun muassa tikkausta vaativa vamma, murtuma sekä pään tai kasvojen alueen vakava vamma.

Voimankäyttötilanteiden tyyppitapauksista ei voida puhua tämän aineiston perusteella, koska mikään tapaus ei ollut täysin samanlainen kuin toinen. Suurimpana syynä tähän on se, että monessa tapauksessa oli tapahtunut useita asioita, jolloin täysin samat piirteet sisältävän tapauksen löytäminen vaatisi laajempaa otantaa. Tämä vahvistaa käsitystä siitä, että voimankäyttötilanteet ovat hyvin yksilöllisiä ja että on vaikea ennakoida sitä, mitä tilanteessa tapahtuu seuraavaksi. Toki joitakin yksittäisiä toistuvia piirteitä tilanteista oli löydettävissä, mutta tällöin ei voida puhua tyyppitapauksesta eli siitä, miten voimankäyttötilanne tyyppillisesti etenee. Tämän tutkimusaineiston perusteella yksityisen turvallisuusalan toimijoiden voimankäyttötilanteissa yleisimmin toistuviin piirteisiin kuuluvat siten voimankäytön perusteena paikalta poistaminen, vastarintana käskytyksen tottelemattomuus tai fyysinen vastustaminen sekä voimankäyttönä maahanvienti.

5.1.2 Tuomioistuinten oikeudellista harkintaa koskevat johtopäätökset

Tuomioistuinten suorittamaa oikeudellista arviointia voimankäytöstä analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Ensimmäisenä selvisi, että 15/18 tapauksesta tuomioistuimet olivat arvioineet yksityisen turvallisuusalan toimijoiden voimankäyttöä edes jollakin tavoin. Näistä yhdeksässä tapauksessa sovellettiin yksityisen turvallisuusalan voimankäyttöä koskevaa säännöstä ja tämän ohella kuudessa tapauksessa huomioitiin rikoslain mukainen voimakeinojen käyttöä koskeva säännös. Kuudessa muussa tapauksessa voimankäyttöä arvioitiin pelkästään sanallisesti. Tämä tarkoitti sitä, että kolmessa tapauksessa tuomioistuin ei ollut millään muotoa arvioinut käytettyjä voimakeinoja itsessään.

Seuraavaksi tarkasteltiin sitä, millaisiin oikeudellisiin seikkoihin tuomioistuimet olivat kiinnittäneet huomiota voimankäyttöä arvioidessaan sekä miten tämä arviointi oli tapahtunut. Joissakin tapauksissa oikeudellinen harkinta aloitettiin siitä kysymyksestä, oliko voimakeinojen käyttöön ylipäättään ollut oikeutta. Tämä kysymys vaati tilanteeseen soveltuneen toimivaltuuden ja tehtävän sekä mahdollisen tehdyn vastarinnan arviointia. Merkittävin havainto oikeudelliseen arviointiin liittyen oli se, että yleensä tuomioistuimet olivat huomioineet jollain tavoin lain edellyttämät tarpeellisuus- ja puolustettavuusvaatimukset. Edellä mainittujen vaatimusten käsittely tapahtui joko yleisemmin vain lausumalla asiasta taikka sitten tarkemmin pohtimalla vaatimusten sisältöä kyseisen tapauksen kannalta. Jälkimmäistä tapaa ilmensi esimerkiksi lievimmän keinon tai vastarinnan merkityksen arviointi. Aineistoon mahtui kuitenkin tuomioita, erityisesti vapauttavia, joissa voimankäyttöä ei kuitenkaan ollut arvioitu sen syvällisemmin, vaan oli tyydytty yleisesti ottaen toteamaan esimerkiksi, ettei liiallisesta voimankäytöstä ollut esitetty riittävästi näyttöä.

Seuraavaksi selvitettiin tarkemmin sitä, millaisiksi tuomioistuimet olivat määritelleet yksityisen turvallisuusalan toimijoiden voimankäytön rajat sekä miten tämä määrittely oli tapahtunut. Ensinnäkin havaittiin kaksi teemaa, jotka toistuivat voimankäytön rajojen arvioinnissa, ja nämä teemat olivat 1. vastarinnan suhde voimakeinoihin ja 2. toisintoimimisen mahdollisuus. Syvemmin tarkasteltaessa kyseisiä teemoja tapauksista saatiin selville joitakin konkreettisia lähtökohtia voimankäytön sallittavuuden rajoihin. Jos vastarinta on väkivaltaista tai se jatkuu kiinnioton jälkeen, voimakkaampi voimankäyttö on sallittua. Tällöin lähtökohtaisesti ainoat sallitut voimakeinot ovat hallittu maahanvienti, turvallinen maassa pitäminen sekä käsiraudoitus. Tapausten perusteella esimerkkeinä puolestaan

tuomittavista voimakeinoista tällaisissa tilanteissa olivat maahanviennistä voimakas tönäisy ranteista kiinni pitäen sekä maassa pitämisestä painaminen rintakehän ja kaulan alueelta.

Toisintoimimisen osalta tapauksista havaittiin lievimmän keinon olevan toinen lähtökohta voimankäytön sallittavuuden rajoihin. Tämä tarkoittaa sitä, että jos tilanteeseen soveltuu vaihtoehtoisia keinoja, on valittava se keino, joka on vähiten haitallinen. Havainnollistavana tapauksena toimi tilanne, jossa vastarinta oli ollut pääosin sanallista ja poistumiskäskeyjen tottelemattomuutta, jolloin tuomioistuin arvioi lievimmän keinon olleen henkilön taluttaminen pois paikalta. Järjestyksenvalvoja ei ollut näin toiminut vaan oli kaatanut henkilön maahan, ja tämän jalka oli tilanteessa murtunut, minkä myötä tuomioistuin tuomitsi järjestyksenvalvojan pahoinpitelystä. Joissakin tapauksissa toisintoimimisen ja lievimmän keinon kohdalla pohdittiin myös tavoiteltua lopputulosta ja vastarinnan merkitystä. Tällaista arviointiketjua sovellettiin esimerkiksi tapauksessa, jossa vastarinta oli ollut väkivaltaista ja oli jatkunut vielä maahanviennin jälkeen, jolloin järjestyksenvalvoja oli yrittänyt ensin käsiraudoittaa kohdehenkilön mutta tämän epäonnistuttua oli käyttänyt kaasua. Tuomioistuin arvioi tällöin kaasun käytön olleen kyseisessä tilanteessa sallittua, koska vasta tämä oli lopettanut vastarinnan.

Niissä kahdessa tapauksessa, joissa voimankäyttöä myös arvioitiin ja katsottiin rangaistavaksi mutta ei pahoinpitelyksi, sovellettiin myös edellä havaittuja teemoja, eli vastarinnan suhdetta voimakeinoihin sekä toisintoimimisen mahdollisuutta. Tästä voidaan johtaa päätelmä, että kun kyse on yksityisen turvallisuusalan toimijan voimankäytön arvioinnista vastarintatilanteessa, jokaisen tilanteen kohdalla olisi tarkoituksenmukaista pohtia vastarinnan laadun ja määrän vaikutusta voimakeinoihin sekä lievemmän keinon mahdollisuutta.

Viimeiseksi empiirisessä analyysissä arvioitiin liiallisen voimankäytön tuomittavuutta pahoinpitelytuomioiden rangaistusten perusteella. Merkityksellisin havainto oli kenties se, että aina rangaistuksena oli ollut sakko ja määrältäänkin se oli ollut melko lievä – ankarin rangaistus oli ollut nimittäin 60 päiväsakkoa. Eniten tuomittiin 40 päiväsakkoa, yhteensä 3/7 tapauksessa. Näiden kolmen tapausten osalta ei kuitenkaan juuri samankaltaisuuksia löytynyt itse tapahtuneiden tilanteiden eikä tuomioistuinten perustelujen ja johtopäätösten välille. Verrattaessa 40:n päiväsakon tuomioita lievemmän (20:n päiväsakon) ja ankaramman (60:n päiväsakon) tuomioihin tuomittavuuden arviointi vain mutkistui eikä johdonmukaisuuksia tahtonut löytyvän. Johtopäätöksiksi eri rangaistusmäärien väliltä voitiin kuitenkin muun muassa todeta, että potkiminen ilman voimankäyttöoikeuden olemassaoloa on sallitumpaa

kuin töniminen, joka aiheuttaa vakavia vammoja, ja että edellä mainitun kaltainen töniminen on tuomittavampaa kuin maassa pitäminen aiheuttaen hengityksen vaikeutumista.

Tuomioiden perusteluista löydettiin vielä kaksi usein käytettyä rangaistusta lieventävää seikkaa, jotka olivat olleet voimankäyttöoikeuden olemassaolo tai voimankäytön kohteen tekemä vastarinta. Kuitenkaan vastakkaisissa tilanteissa – eli jos voimankäyttöoikeus taikka vastarinta oli tilanteessa puuttunut – tuomioistuimet eivät olleet ankaroitaneet rangaistuksia.

Tuomioistuinten oikeudellisissa harkinnassa ja perusteluiden muodostamisessa löytyi siten parannettavaa eritoten sallitun ja liiallisen voimankäytön rajojen suhteen. Ei ole oikeudenmukaisen ratkaisun kannalta riittävää, että arvioidaan vain tiettyjä seikkoja – eikä kaikkia – merkityksellisten asioiden joukosta taikka jätetään arviointi kokonaan vain maininnan varaan ilman perusteluja. Lisäksi liiallisen voimankäytön tuomittavuuden osalta yleisen oikeustajun mukaista olisi ainakin se, että ilman voimankäyttöoikeutta tapahtunut väkivaltainen toiminta sekä hengenvaarallisten tilanteiden aikaansaaminen olisivat jo itsessään rangaistusta ankaroitavia tekijöitä. Edellä mainittujen havaintojen soveltaminen voisi myös lisätä painetta yksityiselle turvallisuusalalle kiinnittää huomiota voimankäytön oikeellisuuteen, mikä taas välillisesti voisi lisätä luottamusta yksityistä turvallisuusalaa kohtaan. Oletuksena kuitenkin tulisi olla, että kansalaiset pystyisivät luottamaan siihen, että laillisen voimankäyttöoikeuden omaavat järjestyksenvalvojat ja vartijat toimivat oikein – varsinkin kun heitä jokapäiväisessä elämässä jatkuvasti kohtaa. Hetki sitten ilmi tulleet useat rikosepäilyt²⁴² yksityistä turvallisuusalaa kohtaan ovat eittämättä heikentäneet tuota luottamusta.

5.2 Pohdinta

5.2.1 Tutkimuksen arviointi

Tutkimuksen teoriaosuutta rajoittavana tekijänä oli yksityisen turvallisuusalan toimijoiden voimankäyttöä koskevan kotimaisen kirjallisuuden ja tutkimusten niukkuus. Lähtöpohjan

---

²⁴² Tämänhetkisistä uutisista merkittävimmät ovat Avarn Security -kokonaisuus, jossa yhdeksän järjestyksenvalvojaa on rikoksesta epäillyn asemassa Itä-Uudellamaalla tapahtuneisiin 24:ään tapaukseen liittyen, joihin kuuluu muun muassa eri asteisia pahoinpitelyjä, sekä Espoossa kauppakeskus Isossa Omenassa tapahtunut kuolemantuottamusepäily, jossa neljän vartijan voimankäytön aikana voimankäytön kohdehenkilö menehtyi. Ks. Avarn Security -jutusta esim. Iltalehti 2023 ja Iso Omena -jutusta esim. Ilta-Sanomat 2023.

kapeus vaikeutti tämän tutkimuksen liittämistä aiempaan tietoon. Toisaalta nämä havainnot paljastivat merkittävän tutkimusaukon, jota tämä tutkimus pyrki osaltaan täyttämään ja puhuu tämän tutkimuksen uutuusarvon puolesta. Tämän tutkimuksen sijoituessa kotimaiselle oikeusjärjestelmän kentälle ei juurikaan ollut tarkoituksenmukaista hyödyntää lisänä kansainvälistä kirjallisuutta, kun aiheena ei ollut oikeusjärjestelmiä vertaileva tutkimus.

Tutkimuksen empiiristä osuutta rajoitti empiirisen aineiston vähäisyys, joka tuli hieman yllätyksenä. Kun yksityinen turvallisuusala on ollut merkittävä toimija nyky-yhteiskunnassa jo jonkin aikaa, oletuksena oli, että voimakeinojen käyttöä olisi tuomioistuimissa arvioitu enemmän. Tutkimuksen rajoittuneisuudesta empiirisen aineiston vähäisyyden vuoksi voidaan todeta, että kun tähän tutkimusaineistoon kuuluvien tapausten määrä jäi noin pariin kymmeneen kuudelta vuodelta, aineisto ja sitä myötä tutkimus ei kykene antamaan kovin luotettavasti tietoa tutkimusaiheiden vallitsevasta tilanteesta laajassa mittakaavassa. Aineiston vähäisyyden takia tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmät kuitenkin suunnattiin moniulotteisiksi sitä varten, että aineistosta saisi silti mahdollisimman paljon irti. Tällöin voimankäyttöä itsessään koskevat kysymykset ja vastaukset osoittautuivat enemmän aihetta kuvaileviksi, kun taas tuomioistuinten oikeudelliseen arviointiin suuntautuvat kysymykset ja vastaukset muodostuivat luonteeltaan analyttisemmiksi.

5.2.2 Tutkimuksen suhde aiempiin tutkimuksiin sekä jatkotutkimustarpeet

Tässä tutkimuksessa monet esiin nousseet seikat vahvistavat osaltaan käsitystä siitä, millaiseksi yksityisen turvallisuusalan toimijoiden voimankäytön oikeudellinen ja tosiasiallinen asema on nähty aiemmin Suomessa ja muualla maailmassa. Ensinnäkin oikeuskäytäntö aiheesta osoittautui myös pahoinpitelytuomioiden osalta niukaksi, kuten Paukulle ym. oli käynyt vammantuottamustuomioiden kanssa²⁴³. Toisaalta Aaltosen ym. tutkimuksessa oli selvinnyt, että vuonna 2013 tapauksia, joissa yksityisen turvallisuusalan toimijaa oli epäilty väkivaltarikoksesta, oli ollut yhteensä 410.²⁴⁴ Tämän tutkimuksen aineistoon kuului vain 2 tapausta vuodelta 2013, mikä tarkoittaisi, että vain pieni murto-osa

---

²⁴³ Paukku – Turunen – Kuitunen 2021, s. 14–15. Kansainväliseltä kentältä Sarre on myös todennut yksityistä turvallisuusalaa koskevan oikeuskäytännön olevan vähäistä. Ks. Sarre 2008, s. 304.

²⁴⁴ Aaltonen – Paasonen – Hamari – Aaltonen 2017, s. 956–957. Aaltosen ym. tutkimuksesta ei ilmene, onko kyseessä rikosepäilyn kohteena olevan tilanteen tapahtumavuosi vai rikosepäilyn ilmenemisvuosi.

rikosepäilyistä oli edennyt tuomioistuinten arvioitavaksi.²⁴⁵ Toiseksi voimankäyttötilanteiden yleiset piirteet ovat samankaltaisia kuin aiemmin on havaittu: tässäkin tutkimuksessa kaikki tapahtumat – siltä osin kuin asiasta oli mainittu – sijoittuivat ravintolaan tai anniskeluliikkeeseen taikka näiden läheisyyteen, jolloin alkoholilla voidaan olettaa olleen vaikutusta, kuten esimerkiksi Aaltonen ym.²⁴⁶ ja Winlow ym.²⁴⁷ tutkimuksissaan olivat myös havainneet. Tapahtumapaikoista johtuen tästäkin aineistosta suurin osa tapauksista käsitteli vain järjestyksenalvojen voimankäyttöä, kuten Paasonen ym. myös olivat tutkimuksessaan tuoneet esiin pahoinpitelyepäilyjen vaiheessa²⁴⁸ – suunta pysyi tältä osin odotetusti siis samana, vaikka rikosprosessissa edettiin. Tämän tutkimusaineistoon kuuluvien tapahtumiin osallisten iät puolestaan vaihtelivat suurestikin, vaikka aiemmissa tutkimuksissa sekä voimakeinojen käyttäjien että heidän kohteensa olivat olleet pääasiassa nuorehkoja²⁴⁹.

Voimankäytön toimivaltuuksien osalta löytyy yhtäläisyyksiä mutta myös eroavaisuuksia aiempiin tutkimuksiin verratessa. Tässä tutkimuksessa paikalta poistaminen osoittautui yleisimmäksi toimivaltuudeksi, jonka suorittamiseksi voimakeinoja oli käytetty, mikä vastaa Aaltosen ym. yksityisen turvallisuusalan voimankäyttötutkimuksen tuloksia²⁵⁰. Hätävarjelusta saatiin selville, ettei sellaista tilannetta ollut vahvistettu tapahtuneen missään tämän tutkimusaineiston tapauksessa, vaikka Paasonen ym. tutkimuksessa oli todettu hätävarjeluun turvautumisen tulevan usein eteen toimivaltuuksien soveltumattomuuden takia²⁵¹. Rikanderin poliisin voimankäyttötutkimuksessakin hätävarjelutilanteita oli ilmennyt 12 %:ssa tapauksista.²⁵²

Lain mukaisten voimankäytön toimivaltuuksien osalta on vielä syytä nostaa esiin se seikka, että kaikista tähän tutkimukseen kuuluvista tapauksista voimankäytön perustetta ei suoraan selvinnyt, vaikka toimivaltuutta on pidetty tärkeimpänä voimakeinojen käyttöä rajoittavana tekijänä; tämä rajoitus on todettu sekä hallituksen esityksen tasolla että myös

---

²⁴⁵ Huomioitavaa tämän tutkimusaineiston määrässä on toki se, etteivät kaikki käräjäoikeudet pystyneet toimittamaan pyydettyjä tapauksia ollenkaan. Ks. tästä luvusta 3.3.

²⁴⁶ Aaltonen – Paasonen – Hamari – Aaltonen 2017, s. 956.

²⁴⁷ Winlow – Hobbs – Lister – Hadfield 2001, s. 543.

²⁴⁸ Paasonen – Aaltonen – Hamari 2018, s. 10.

²⁴⁹ Ks. esim. Button 2003, s. 234 ja Aaltonen – Paasonen – Hamari – Aaltonen 2017, s. 953. Button on havainnut yksityisen turvallisuusalan toimijoiden kohteeksi myös alkoholin vaikutuksen alaiset aikuiset.

²⁵⁰ Aaltonen – Paasonen – Hamari – Aaltonen 2017, s. 956. Aaltosen ym. tutkimuksessa on mainittu erikseen toisena yleisimpänä järjestyksenalvojan tehtävänä olleen lopettaa tappelu asiakkaiden välillä. Tässä tutkimuksessa tällaisen toiminnan esiintyvyyttä ei kuitenkaan selvitetty laista johdettujen toimivaltuuksien vuoksi.

²⁵¹ Paasonen – Aaltonen – Hamari 2018, s. 4.

²⁵² Rikander 2017, s. 136.

oikeuskirjallisuudessa moneen otteeseen. Ilman tällaista rajoitusta vaarana on, että voimakeinoja on lupa käyttää aina, kunhan toimii yksityisen turvallisuusalan tehtävän puolesta.²⁵³ Lisäksi voimankäytön edellytyksistä vastarinnan osalta ilmeni epäselvyyksiä vastarinnan kohdistamisen suhteen. Lakitekstistä alkaen saa sellaisen käsityksen, että vastarinnan tulee kohdistua itseään koskevaan toimenpiteeseen, esimerkiksi pääsyn estämiseen,²⁵⁴ mutta tähän tutkimusaineistoon kuuluvassa kahdessa tapauksessa vastarintaa oli kohdistettu sellaiseen järjestyksenvälvojan toimenpiteeseen, joka ei ollut suuntautunut vastarinnan tekijään. Tämän havainnon myötä voisi olla paikallaan tarkistaa vastarinnan vaatimuksen määritelmää erityisesti sen kohdistamista silmällä pitäen.

Tarkasteltaessa voimankäyttötilanteissa tapahtunutta toimintaa tämän tutkimuksen perusteella vastarinta ei ollut ollut kaikista yleisimmillään väkivaltaista, vaan ennen tätä tyyppiä yleisempää oli siis ollut käskytyksen tottelemattomuus ja muunlainen fyysinen vastustaminen. Tässä on siis selvä eroavaisuus verrattuna niihin aiempiin tutkimuksiin, joissa kohdehenkilön väkivaltaisuus on nähty määrääväksi vastarinnan muodoksi²⁵⁵. Toisaalta Rikanderin²⁵⁶ sekä Kimpimäen ja Kimpimäen²⁵⁷ tekemien poliisin voimankäyttötutkimusten tulokset yleisimmistä vastarinnan muodoista vastaavat pitkälti tämän tutkimuksen tuloksia. Siirryttäessä käytettyjen voimakeinojen puolelle huomataan, että yksityisellä turvallisuusalalla tämän tutkimuksen perusteella selvästi eniten käytetty voimakeino oli ollut fyysiset voimakeinot (94 %), kun taas verrattaessa Kimpimäen ja Kimpimäen poliisin voimankäyttötutkimukseen fyysisten voimakeinojen osuus ei ollut ollut kyseisessä tutkimuksessa yhtä merkittävä (noin 29 %) vaikkakin myös yleisin²⁵⁸. Voimankäytön kohdehenkilölle aiheutuneiden vammojen osalta voidaan vielä vertailun vuoksi todeta se, että havainnot ovat osittain samansuuntaisia kuin mitä Kimpimäki ja Kimpimäki²⁵⁹ ovat löytäneet poliisin voimankäyttöä koskevassa tutkimuksessaan: lievät henkilövahingot olivat molemmissa tutkimuksissa olleet yleisiä (yli 80 %), mutta poliisitutkimuksen aineistoon oli

---

²⁵³ HE 22/2014 vp, s. 43. Oikeuskirjallisuudesta esim. Helminen – Kuusimäki – Salminen 1999, s. 277 ja Kerttula 2010, s. 357–358.

²⁵⁴ HE 22/2014 vp, s. 43, 65; Kerttula 2010, s. 365.

²⁵⁵ Ks. esim. Winlow ym. (Winlow – Hobbs – Lister – Hadfield 2001) tutkimus, jossa itse tutkimusaiheena oli portsareiden kohtaama väkivalta. Aaltosen ym. (Aaltonen – Paasonen – Hamari – Aaltonen 2017) sekä Paasonen ym. tutkimuksissa (Paasonen – Aaltonen – Hamari 2018) järjestyksenvälvojen ja vartijoiden kokema väkivalta oli myös osittain tutkimusaiheena.

²⁵⁶ Rikander 2017, s. 137–138.

²⁵⁷ Kimpimäki – Kimpimäki 2018, s. 44.

²⁵⁸ Kimpimäki – Kimpimäki 2018, s. 37.

²⁵⁹ Kimpimäki – Kimpimäki 2018, s. 39–40.

sisältynyt myös tapauksia, joissa oli aiheutunut erittäin vaikeita vammoja ja kuolemiakin. Tässä tutkimuksessa vältyttiin onneksi viimeksi mainituilta löydöksiltä.

Tämän tutkimuksen aineistoon perustuvaa tuomioistuinten toimintaa peilattaessa aiempiin tutkimuksiin ensimmäinen havainto koskee Paasonen ym. päätelmää siitä, että rikosoikeudellista virkavastuuta tulisi soveltaa yksityisellä turvallisuusalalla toimivaltuuksia käytettäessä²⁶⁰. Tämän aineiston yhdessäkin tapauksessa rikosoikeudellista virkavastuuta ei mainittu sanallakaan. Tämä havainto puolestaan vahvistaa Paasonen ym. käsitystä siitä, että yksityisen turvallisuusalan toimijoiden rikosoikeudellinen asema on epäselvä ja tulkinnallinen²⁶¹.

Voimakeinojen käyttöä ja sen rajoja koskevan arvioinnin osalta Kerttula on väitöskirjassaan nostanut esiin seuraavat seikat, jotka arvioinnissa tulisi ottaa huomioon: toimivaltanormin olemassaolo, voimakeinoja koskevan normin olemassaolo sekä normissa asetettujen voimakeinojen käyttöedellytysten täyttyminen.²⁶² Kallio ja Rikander ovat samansuuntaisesti esittäneet, että voimankäyttöä koskevassa oikeudellisen harkinnassa on lähtökohtaisesti keskityttävä voimankäyttöoikeuden olemassaoloon sekä voimankäytön rajoihin tahallisuuden arvioinnin sijaan.²⁶³ Tämän tutkimuksen aineiston perusteella voidaan sanoa, että kaikkia edellä esitettyjä voimankäytön arviointiin kuuluvia asioita on pohdittu tuomioistuimissa harvoin. Herääkin kysymys siitä, että miksi näin ei ole toimittu. Nuo kaikki edellä mainitut seikat kuitenkin vaikuttavat voimankäyttöä koskevan lainsäädännön ja teorian pohjalta oikeinkin relevanteilta.

Tuomioistuinten puolustukseksi voidaan todeta, että yleensä kuitenkin on arvioitu ainakin voimakeinojen käyttöedellytysten täyttymistä eli tarpeellisuutta ja puolustettavuutta. Saman ilmiön olivat havainneet myös Paukku ym. aiemmin omassa tutkimuksessaan.²⁶⁴ Tältä osin lain asettamat vaatimukset näyttäisivät näennäisesti olevan kunnossa. Tämän uskottavuus valitettavasti hieman mureni, kun tuomioiden perusteluja analysoitiin tarkemmin, minkä Paukku ym. olivat myös kokeneet²⁶⁵. Tarpeellisuus- ja puolustettavuusvaatimuksista oli yleensä arvioitu vain lievimmän mahdollisen keinon soveltumista, vaikka vaatimukseen

---

²⁶⁰ Paasonen – Aaltonen – Hamari 2018, s. 3.

²⁶¹ Paasonen – Aaltonen – Hamari 2018, s. 11.

²⁶² Kerttula 2010, s. 353, 357–358.

²⁶³ Kallio – Rikander 2021, s. 347.

²⁶⁴ Paukku – Turunen – Kuitunen 2021, s. 18–19.

²⁶⁵ Paukku – Turunen – Kuitunen 2021, s. 20.

sisältyy paljon muutakin²⁶⁶. Lisäksi jos vain yleisluontoisesti tyydytään toteamaan, että käytetyt voimakeinot eivät ole olleet / ovat olleet puolustettavia tai tarpeellisia ilman mitään tarkempia perusteluita – niin kuin useammassa tämän tutkimusaineiston tuomiossa tapahtui, – ei tällainen lausahdus tosiasiansa kerro paljoakaan. Yksityiskohtaisemmat perustelut olisivat erityisen tarpeen, eritoten sallittujen voimankäytön rajojen ylittämisen tilanteissa²⁶⁷, jo pelkästään siitä syystä, että tuomio voidaan kokea legitiimiksi, ymmärrettäväksi ja läpinäkyväksi, puhumattakaan tiedon lisääntymisen vaikutuksista yhteiskunnan eri toimijoissa.

Sallittujen voimakeinojen osalta Helminen ym. ovat esittäneet, että ruumiinvoimat ovat ensisijainen keino vastarinnan murtamiseen ja että käsirautoja voidaan käyttää, jos se on välttämätöntä esimerkiksi väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi.²⁶⁸ Tämän tutkimuksen tapauksista muodostettiin yhdeksi voimankäytön rajojen lähtökohdaksi se, että jos vastarinta on väkivaltaista tai se jatkuu kiinnioton jälkeen, lähtökohtaisesti ainoita sallittuja voimakeinoja ovat hallittu maahanvienti, turvallinen maassa pitäminen sekä käsiraudoitus. Tämän johtopäätöksen voidaan siten nähdä vastaavan hyvin Helmisen ym. käsitystä voimakeinojen sallituista käyttötarkoituksista.

Tämän tutkimuksen ehdottomana uutena tietona ovat havainnot tuomioistuinten käsityksistä koskien yksityisen turvallisuusalan toimijoiden voimankäytön rajoja. Kun Paukku ym.²⁶⁹ ovat ainoita, jotka ovat tämän tutkimuksen lisäksi ylipäättään tutkineet tuomioistuinten toimintaa järjestyksenvalvojen ja vartijoiden käytettyjen voimakeinojen arvioinnissa ja kun he ovat keskittyneet tutkimuksessaan lainopillisiin kysymyksiin, loivat tämän tutkimuksen tulokset lähtöpohjan yksityisen turvallisuusalan voimankäytön rajoille. Lisäksi järjestyksenvalvojen ja vartijoiden voimankäyttötilanteita kokonaisuutena ei ole Suomessa aiemmin paljoa tutkittu²⁷⁰, joten myös tältä osin tämä tutkimus tuotti merkityksellistä uudenveroista lisätietoa aiheesta. Molemmista tämän tutkimuksen osa-alueista muodostettuja havaintoja voivat hyödyntää erityisesti järjestyksenvalvojat ja vartijat omassa toiminnassaan, järjestyksenvalvojen ja

---

²⁶⁶ Ks. HE 44/2002 vp, s. 129–130; HE 22/2014 vp, s. 43, 65.

²⁶⁷ Paukku – Turunen – Kuitunen 2021, s. 20.

²⁶⁸ Helminen – Kuusimäki – Salminen 1999, s. 295, 301.

²⁶⁹ Paukku – Turunen – Kuitunen 2021.

²⁷⁰ Aiemmat tutkimukset ovat Paukun ym. tutkimus keskittyen vammantuottamustuomioihin ja lainopillisiin kysymyksiin (Paukku – Turunen – Kuitunen 2021) sekä Aaltosen ym. (Aaltonen – Paasonen – Hamari – Aaltonen 2017) ja Paasonen ym. (Paasonen – Aaltonen – Hamari 2018) tutkimukset siltä osin kuin niissä on tutkittu järjestyksenvalvojen ja vartijoiden voimankäyttöä poliisin tietoon tulleiden väkivaltarikosten perusteella.

vartijoiden voimankäytön kohteiksi päätyneet henkilöt pohtiessaan omia kokemuksiaan, lainkäyttäjät omassa työssään sekä järjestyksenvalvojien ja vartijoiden voimankäytöstä kiinnostuneet jatkotutkimuksissaan. Viimeisimpään joukkoon viitaten, kun tämän tutkimuksen aineistona on käytetty pahoinpitelytuomioita, järjestyksenvalvojien ja vartijoiden tosiasiallisesta voimankäytöstä ei ole vielä saatu tarpeeksi tietoa kokonaisen tilannekuvan muodostamiseksi, erityisesti piilorikollisuuden osalta. Tämän vuoksi esimerkiksi järjestyksenvalvojien ja vartijoiden sekä heidän toimenpiteittensä kohdehenkilöiden haastattelu tai kysely voisi antaa enemmän vastauksia tällaiseen kokonaisvaltaiseen tiedontarpeeseen. Lisäksi kun tämä tutkimus on keskittynyt työajalla tapahtuneisiin järjestyksenvalvojien ja vartijoiden pahoinpitelyihin, vapaa-ajalla tapahtuneiden pahoinpitelyiden analysointi voisi olla ajankohtaista esimerkiksi silloin, kun tutkitaan rikosten vaikutusta yksityisen turvallisuusalan toimijoiden lupiin. Vasta ilmenneiden laajojen yksityistä turvallisuusalaa koskevien voimakeinojen väärinkäyttöepäilyjen²⁷¹ vuoksi muun muassa voimankäytön koulutus voisi puolestaan olla sen laadun ja riittävyyden näkökulmasta otollinen tutkimuskohde juuri tähän hetkeen.

---

²⁷¹ Ks. Avarn Security -jutusta esim. Iltalehti 2023 ja Iso Omena -jutusta esim. Ilta-Sanomat 2023.